

รายงานวิจัย

แนวทางในการออกแบบภูมิทัศน์เมืองเก่าชัยบุรี เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ที่เป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดพัทลุง

Design guidelines for Muang Kho Chai Buri
of historic tourism that represents the identity
of Phatthalung Province

มงคล ชนินทรสงขลา

Mongkol Chanintornsongkhla

พันธเทพ มารังกูร

Pantathep Marangkun

วีราวรณ มารังกูร

Weerawan Marangkun

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย

ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย

งบประมาณแผ่นดินประจำปี พ.ศ. 2560

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยแนวทางในการออกแบบภูมิทัศน์เมืองเก่าชัยบุรี เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ที่เป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดพิจิตร เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของชุมชน ทั้งสภาพทางกายภาพและสภาพการจัดการภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และศึกษาทัศนคติของเจ้าบ้านและผู้มาเยือน ที่มีต่อสภาพทางกายภาพและการจัดการภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี รวมทั้งเสนอแนวทางการจัดการและการออกแบบภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ผู้นำชุมชนและชาวบ้าน และผู้ประกอบการในแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ที่อำนวยความสะดวกในการเข้าพื้นที่และให้ข้อมูล รวมถึงขอขอบคุณหน่วยงานในพื้นที่ชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ที่อนุเคราะห์สถานที่และอำนวยความสะดวกในการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ และขอบคุณชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ในการให้ข้อมูล เพื่อให้คณะผู้วิจัยได้ทำการสำรวจสภาพทางกายภาพ และรวบรวมข้อมูลทัศนคติของชุมชน เพื่อนำไปสู่การจัดการภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ตลอดจนการอนุเคราะห์ทุกประการ จนสามารถดำเนินงานเรียบร้อย

ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย ที่สนับสนุนงบประมาณแผ่นดินประจำปี พ.ศ. 2560 และขอบคุณผู้ช่วยนักวิจัย คณะสำรวจพื้นที่ เจ้าหน้าที่คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และเจ้าหน้าที่สถาบันวิจัยและพัฒนาทุกท่าน ในการติดต่อประสานงานจนการวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วง

คณะผู้วิจัย
สิงหาคม 2561

แนวทางในการออกแบบภูมิทัศน์เมืองเก่าชัยบุรี เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิง
ประวัติศาสตร์ ที่เป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดพัทลุง
Design guidelines for Muang Kho Chai Buri of historic tourism
that represents the identity of Phatthalung Province

มงคล ชนินทรสงขลา¹ พันธเทพ มารังกูร² และวีรารวรรณ มารังกูร³

บทคัดย่อ

การศึกษาแนวทางในการจัดการภูมิทัศน์เมืองเก่าชัยบุรี เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่เป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดพัทลุง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของชุมชนทั้งสภาพทางกายภาพและสภาพการจัดการภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ รวมทั้งศึกษาทัศนคติของชุมชนในฐานะเจ้าบ้าน จำนวน 80 คน และศึกษาทัศนคติของนักท่องเที่ยวในฐานะผู้มาเยือน จำนวน 160 คน ที่มีต่อสภาพทางกายภาพและการจัดการภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่เป็นอัตลักษณ์ของเมืองเก่า ชัยบุรี พร้อมทั้งเสนอแนวทางการจัดการและการออกแบบภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่เป็นอัตลักษณ์ของเมืองเก่าชัยบุรี เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน

ผลจากการวิจัยพบว่าชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี มีประวัติศาสตร์การตั้งเมืองพัทลุงอยู่ที่เขาชัยบุรี ปัจจุบันเมืองเก่าชัยบุรีในบริเวณป่าเขาชัยบุรี และป่าเขาพลู ได้ขึ้นทะเบียนเป็นวนอุทยานเมืองเก่าชัยบุรี เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ โดยสิ่งแวดล้อมที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ส่วนใหญ่เป็นสถาปัตยกรรมและสิ่งก่อสร้างที่แสดงถึงความเป็นเมืองเก่า นอกจากนี้ยังมีประเพณี พิธีกรรม การละเล่น ลักษณะรูปแบบวิถีชีวิต มีความเป็นหมู่บ้านพอเพียง และการประกอบอาชีพเกษตรกรรมแบบดั้งเดิมที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนที่ยังคงดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน สำหรับการจัดการภูมิทัศน์นั้นควรคำนึงถึงการคงไว้ของอัตลักษณ์ชุมชนและควรมีรูปแบบที่สอดคล้องกับสถานที่ สิ่งก่อสร้าง และโบราณสถานที่มีอยู่เดิม และควรมีการปรับปรุงพัฒนาในด้านความสะอาด สิ่งอำนวยความสะดวกและความปลอดภัย พร้อมทั้งควรสร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน โดยให้เจ้าบ้านมีส่วนร่วม และเชื่อมโยงกับชุมชนใกล้เคียง เพื่อเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

คำสำคัญ : การจัดการภูมิทัศน์, การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์, อัตลักษณ์, เมืองเก่าชัยบุรี

¹ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

² ข้าราชการบำนาญ

³ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

Design guidelines for Muang Kho Chai Buri of historic tourism that represents the identity of Phatthalung Province

Mongkol Chanintornsongkhla¹ Pantathep Marangkun² and Weerawan Marangkun³

Abstract

The study of landscape management guidelines of Chai Buri Old Town purposed to promote historic tourism that represents the identity of Phatthalung Province, Thailand. This study examined the identity of the local community both physical and landscape management for historical tourist attraction, including identify the community's attitude as a host (80 people) and tourist's attitude as a visitor (160 tourists) towards physical identity and landscape management of historical tourist attraction in Chai Buri Old Town. Furthermore, the research recommends the landscape management and design guidelines for historical tourist attraction that represent Chai Buri Old Town identity for sustainable tourism management. The result of this study found that Chai Buri Old Town used to be Phatthalung Town located in Chai Buri Mountain and was registered as Chai Buri Old Town Park located in Chai Buri Mountain Forest and Khao Phlu Forest in present day. The identities of Chai Buri Old Town community are architecture and buildings that represented the old town characteristic. Furthermore, traditional culture, ceremony, recreation, lifestyle, and traditional agriculture could present the community identity. The landscape management plan should attend to maintain community identity and create the concept that harmonious with local architectures, buildings, and historic sites in the area and should develop the cleanness, amenities, and safety including provide local community way of life learning center and authorize the host to participate in tourism activities and contact to nearby community to support historic tourism.

Keywords: Landscape management, historic tourism, identity, Chai Buri Old Town

¹ Faculty of Architecture Rajamangala University of Technology Srivijaya

² Faculty of Architecture Rajamangala University of Technology Srivijaya

³ Faculty of Business Administration, Rajamangala University of Technology Srivijaya

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญภาพ	ช
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
1.3 คำถามการวิจัย	3
1.4 กรอบแนวคิดของการวิจัย	3
1.5 ขอบเขตของการวิจัย	4
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
1.7 นิยามคำศัพท์	6
บทที่ 2 ทบทวนงานวิจัยและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	7
2.1 จังหวัดพัทลุง	7
2.2 วนอุทยานเมืองเก่าชัยบุรี	11
2.3 การท่องเที่ยว	15
2.4 ภูมิสถาปัตยกรรม	23
2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	27
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	35
3.1 ข้อมูลและแหล่งข้อมูล	35
3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	35
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	37
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล	37
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล	38
บทที่ 4 ผลการศึกษา	40
4.1 องค์ประกอบของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี	40
4.2 สภาพการจัดการภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี	51
4.3 ความคิดเห็นของเจ้าบ้านที่มีต่อสภาพและการจัดการภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี	71

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.4 ความคิดเห็นของผู้มาเยือนที่มีต่อสภาพและการจัดการภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยว เชิงประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี	76
4.5 แนวทางการออกแบบภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเก่า ชัยบุรี	81
บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ	83
5.1 สรุปผลการวิจัย	83
5.2 อภิปรายผลการศึกษา	88
5.3 ข้อเสนอแนะ	89
บรรณานุกรม	91
ภาคผนวก	94

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 4.1 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ให้สัมภาษณ์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล	71
ตารางที่ 4.2 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ให้สัมภาษณ์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และพฤติกรรมการท่องเที่ยว	76

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 4.1 แผนที่เมืองสงขลาหัวเขาแดง (Singor)	41
ภาพที่ 4.2 PLAN DE LA VILLE BOURDELUN DU ROYUME DE SIAM 1687 POUR LAMARE INGINEUR	42
ภาพที่ 4.3 ความตอนหนึ่งในกัลปนาหัวเมืองพัทลุง	43
ภาพที่ 4.4 ภาพถ่ายแผนผังที่ตั้งเมืองพัทลุงเก่าเขาชัยบุรี	48
ภาพที่ 4.5 ภาพถ่ายแผนผังแสดงแนวกำแพงเมือง คูเมืองและโบราณสถานสำคัญในเขต เมืองพัทลุงเก่าเขาชัยบุรี	49
ภาพที่ 4.6 ภาพถ่ายทางอากาศแสดงสภาพปัจจุบันของเมืองเก่าชัยบุรีในปัจจุบัน	50
ภาพที่ 4.7 บ้านโบราณในชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี	51
ภาพที่ 4.8 ป้ายแสดงข้อมูลสวนอุทยานเมืองเก่าชัยบุรี และบริเวณหน้าสำนักงานอุทยาน เมืองเก่าชัยบุรี	52
ภาพที่ 4.9 ป้ายแสดงชื่อวนอุทยานเมืองเก่าชัยบุรี และศาลาพักผ่อน	53
ภาพที่ 4.10 บริเวณถนนหน้าโรงเรียนวัดแจ้ง	54
ภาพที่ 4.11 ร้อยรอยซากฐานโบราณสถาน	55
ภาพที่ 4.12 ป้อมรูปสี่เหลี่ยมก่อด้วยอิฐและหิน	56
ภาพที่ 4.13 บ่อน้ำในบริเวณลานอโศก	57
ภาพที่ 4.14 บริเวณลานอโศก	57
ภาพที่ 4.15 แท่นท่านยอ	58
ภาพที่ 4.16 ห้วยหรือตึกกับบริเวณเสื่อเมืองหรือศาลหลักเมืองชัยบุรี	59
ภาพที่ 4.17 ศาลเทพารักษ์หลักเมืองชัยบุรี และเสาหลักเมืองเก่าชัยบุรีในปัจจุบัน	60
ภาพที่ 4.18 ป้ายแสดงข้อมูลวันในยอ	61
ภาพที่ 4.19 บริเวณวัดในยอในปัจจุบัน	61
ภาพที่ 4.20 พระพุทธรูปบริเวณวัดในยอ	62
ภาพที่ 4.21 พระพุทธรูปบริเวณราพระ	63
ภาพที่ 4.22 เจดีย์วัดเขา	64
ภาพที่ 4.23 ภาพถ่ายบริเวณหน้าวัดเขาเมืองเก่า	65
ภาพที่ 4.24 ป้ายแสดงข้อมูลวัดเขาเมืองเก่า	65
ภาพที่ 4.25 บริเวณวัดเขาเมืองเก่าในปัจจุบัน	66
ภาพที่ 4.26 พระพุทธรูปซึ่งประดิษฐานอยู่ในบริเวณวัดเขาเมืองเก่า	67
ภาพที่ 4.27 พระพุทธไสยาสน์ภายในถ้ำพระเขาเมือง	68
ภาพที่ 4.28 บริเวณด้านหลังเสื่อเมืองหรือศาลหลักเมืองหลังใหม่	69
ภาพที่ 4.29 เสาไม้โบราณ	70
ภาพที่ 4.30 ภาพแผนที่ทางอากาศแสดงบริเวณพื้นที่ถ้ำเขาบ่อฟ้า และถ้ำเขาพลู	70

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

เมืองเก่าชัยบุรี เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงในเขตวนอุทยานเมืองเก่าชัยบุรี อยู่ในท้องที่บ้านคอกวัว หมู่ที่ 1 ตำบลชัยบุรี อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง มีเนื้อที่ประมาณ 1,875 ไร่ โดยกรมป่าไม้ได้ประกาศจัดตั้งเป็นวนอุทยานเมื่อวันที่ 21 สิงหาคม 2544 ซึ่งเป็นชุมชนโบราณเคยเป็นที่ตั้งเมืองพัทลุงในสมัยสมเด็จพระนารายณ์แห่งกรุงศรีอยุธยา เมื่อประมาณ พ.ศ. 2223 พื้นที่ส่วนใหญ่ของเมืองเก่าอยู่ในหุบเขา มีคูเมือง กำแพงเมืองที่แข็งแรง และมีปืนใหญ่ไว้ป้องกันศัตรู

ภายในเมืองเก่ามีโบราณสถานที่มีประวัติความเป็นมาปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีเป็นอนุสรณ์สถานและมรดกทางวัฒนธรรมของจังหวัดพัทลุงที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้ สิ่งสำคัญที่พบบริเวณเมืองเก่า เช่น เจดีย์วัดเขา สร้างขึ้นบนยอดเขา โดยใช้วัสดุที่หาได้จากธรรมชาตินำมาสร้างเป็นส่วนฐานของเจดีย์ ประชาชนในท้องถิ่นนับถือ เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และเป็นหลักฐานที่สำคัญทางด้านการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และเขาหลักช้าง ซึ่งเป็นจุดชมวิวดูศึกษาธรรมชาติจากพื้นที่ราบขึ้นสู่ยอดเขาสูงประมาณ 970 เมตร รวมถึงถ้ำน้ำขนาดใหญ่ หรือที่เรียกว่า ทะเลภูเขา ที่มีน้ำขังภายในถ้ำตลอดทั้งปี และพบว่า ถ้ำน้ำเมืองเก่าชัยบุรี ตั้งอยู่กลางป่าเขาเมือง ต้องเดินเท้าป็นที่สูงจากพื้นที่ราบขึ้นไปบนยอดเขาประมาณ 200 เมตร นอกจากนี้อาณาบริเวณรอบๆ เขายังประกอบด้วยสถานที่ท่องเที่ยวและโบราณสถานที่น่าสนใจต่างๆ อีกมากมาย อาทิ เช่น ถ้ำพระนอน ถ้ำน้ำ พระเสื้อเมือง แทนท่านยอ และราพระ เป็นต้น (องค์การบริหารส่วนตำบลชัยบุรี, 2556)

ปัจจุบันวนอุทยานเมืองเก่าชัยบุรี ประสบกับปัญหาสู่ภาวะเสื่อมโทรม ซึ่งได้รับผลกระทบจากจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นจากการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ซึ่งแสดงภาพลักษณ์ของการท่องเที่ยวที่มีอัตลักษณ์ของชาวพัทลุงด้านศิลปวัฒนธรรมที่โดดเด่นได้เปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากการปรับปรุงบริเวณด้วยการสร้างถนน สะพานรอบเขาเมือง เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว และสามารถขับรถวนไปได้อย่างรอบๆ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยไม่คำนึงถึงภูมิทัศน์และเอกลักษณ์ของชุมชน ปัญหาเหล่านี้ทำให้การใช้ประโยชน์จากมรดกทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ไม่มีความสอดคล้องกับการท่องเที่ยวในปัจจุบัน รวมถึงการจัดการจัดการเกี่ยวกับทรัพยากรที่มีอยู่ในสภาพแวดล้อม สิ่งเหล่านี้เป็นปัญหาสำคัญที่ทำให้คุณค่าทางวัฒนธรรมที่มีมานานลดคุณค่าลง และหากขาดการวางแผนหรือแนวทางในการสร้างภูมิทัศน์ของ

แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ที่จะดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ก็จะต้องส่งผลให้คุณค่า ความสวยงาม และความภาคภูมิใจลดลงหรืออาจสูญหายไปที่สุดในที่สุด

ดังนั้นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อันเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี จึงจำเป็นต้องมีอย่างยั่งยืนที่ต้องมีการวางแผนและพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างระมัดระวัง โดยแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรมที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้อยู่อาศัยในพื้นที่เพื่อดำรงรักษาอัตลักษณ์ไว้นั้น ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการพัฒนาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ก็คือการออกแบบภูมิทัศน์ของโบราณสถานและโบราณวัตถุ ที่ต้องอาศัยแนวคิดการออกแบบที่เหมาะสมระหว่างเจ้าบ้าน (Host) กับผู้มาเยือน (Guest) ตามแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งต้องทำให้ผู้มาเยือนประทับใจ สะดวก และปลอดภัย ขณะเดียวกันก็จำเป็นต้องมีการให้ความรู้ ความตระหนักถึงคุณค่าทรัพยากรและสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เข้าไปใช้สถานที่ ขณะเดียวกันผู้เป็นเจ้าบ้านก็ต้องเกิดความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์และได้รับผลประโยชน์อย่างยั่งยืน

การศึกษาครั้งนี้เป็นการหาแนวทางในการออกแบบภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่เหมาะสมกับอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี และในขณะเดียวกันก็ยังคงสืบสานวัฒนธรรมและรักษาสีเงาแวดล้อมให้ดำรงอยู่ในระยะยาว เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ และทำให้ชุมชนในฐานะเจ้าบ้านมีความภาคภูมิใจ และมีรายได้ที่สืบเนื่องจากการท่องเที่ยว รวมถึงความร่วมมือจากองค์กรท้องถิ่น ภาคเอกชนและชุมชนในการดำเนินการออกแบบภูมิทัศน์ทางการท่องเที่ยวที่เป็นอัตลักษณ์ และสอดคล้องกับนโยบายของจังหวัดพัทลุง ซึ่งพื้นฐานของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการหาแนวทางในการออกแบบภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่เหมาะสมกับอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี โดยยังคงสืบสานวัฒนธรรมและรักษาสีเงาแวดล้อมให้ดำรงอยู่ในระยะยาว ซึ่งเป็นพื้นฐานของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

- 1.2.1 เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ทั้งสภาพทางกายภาพและสภาพการจัดการภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์
- 1.2.2 เพื่อศึกษาทัศนคติของนักท่องเที่ยวและชุมชนที่มีต่อสภาพทางกายภาพและการออกแบบภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี

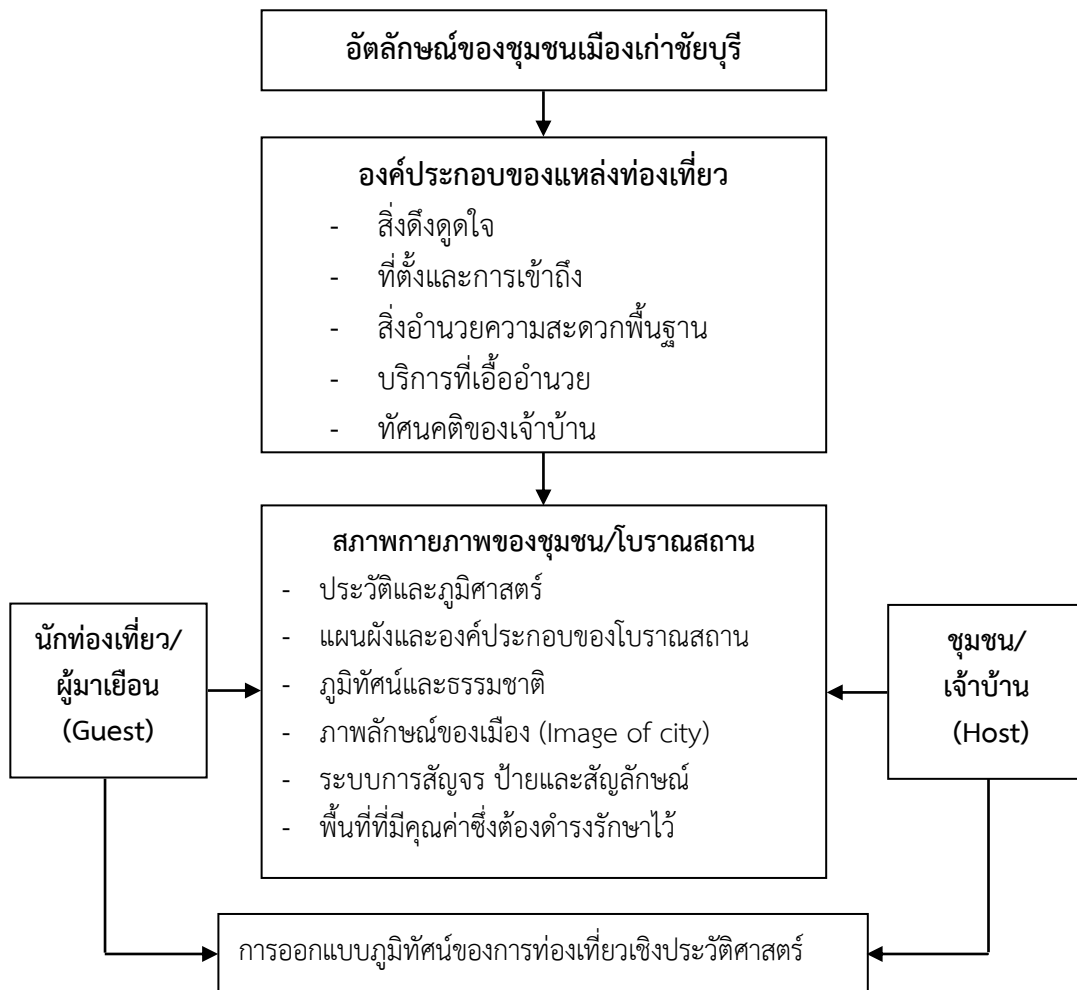
- 1.2.3 เพื่อนำเสนอแนวทางการออกแบบและคู่มือการออกแบบภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน

1.3 คำถามการวิจัย

- 1.3.1 อัตลักษณ์ของชุมชน สภาพแวดล้อมทางกายภาพ และการออกแบบภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ มีลักษณะอย่างไร
- 1.3.2 ทิศนคติของนักท่องเที่ยวและชุมชนที่มีต่อสภาพทางกายภาพและการออกแบบภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ในฐานะผู้มาเยือน (Guest) และเจ้าบ้าน (Host) เป็นอย่างไร
- 1.3.3 แนวทางการออกแบบและการออกแบบภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน เป็นอย่างไร

1.4 กรอบแนวคิดของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยประยุกต์ (Applied research) โดยมุ่งศึกษาถึงอัตลักษณ์สภาพแวดล้อมทางกายภาพ และการออกแบบภูมิทัศน์ของเมืองเก่าชัยบุรี จังหวัดพัทลุง รวมถึงทัศนคติของนักท่องเที่ยวและชุมชนที่มีต่อสภาพทางกายภาพและการออกแบบภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ในฐานะผู้มาเยือน (Guest) และเจ้าบ้าน (Host) เพื่อหาแนวทางในการออกแบบภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่เหมาะสมกับอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี และในขณะเดียวกันก็ยังคงสืบสานวัฒนธรรมและรักษาสีเขียวให้ดำรงอยู่ในระยะยาว ดังกรอบแนวคิดการวิจัย ภาพที่ 1.1

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

1.5.1 ขอบเขตด้านการดำเนินงานในการออกแบบภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี จะแบ่งการศึกษาออกเป็น (1) ศึกษาอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ได้แก่ วัฒนธรรม สังคม กายภาพ และเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว และศึกษาสภาพแวดล้อมและการออกแบบภูมิทัศน์ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (2) ศึกษาทัศนคติของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการออกแบบภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี และข้อเสนอแนะในการปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์และศึกษาชุมชนในฐานะเจ้าบ้าน ได้แก่ เจ้าหน้าที่ที่

เกี่ยวข้องกับกาการท่องเที่ยว ผู้ประกอบการท่องเที่ยว ผู้นำชุมชนและชุมชน ในการรักษาอัตลักษณ์ของชุมชน รวมถึงชุมชนและอบจ.ชัยบุรี เข้ามามีส่วนร่วมในการออกแบบภูมิทัศน์

- 1.5.2 ขอบเขตด้านพื้นที่ศึกษา ประกอบด้วย 1) แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของวนอุทยานเมืองเก่าชัยบุรี ประกอบด้วย กำแพงเมืองเก่าและป้อมปืนใหญ่ คูเมือง ปืนใหญ่มาเรียม จวนเจ้าเมือง ในตึก พระเสื่อเมือง อุเรือ พระเขาเมืองหลักช้าง แทนท่านยอและวัดในยอ วัดเขา ถ้าเขาบ่อหา ถ้าเขาพลู บ่อน้ำโบราณ ถ้าพระนอน และถ้าน้ำเขาเมือง และ (2) ชุมชนบ้านคอกวัว และบ้านสะพานไทร ตำบลชัยบุรี อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง และบ้านปรางหมู่ ตำบลปรางหมู่ บ้านพนมวังค์ และบ้านทรายคลอง ตำบลพนมวังค์ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง
- 1.5.3 ขอบเขตด้านเวลา ใช้เวลาในการศึกษาครั้งนี้เป็นระยะ 12 เดือน คือตั้งแต่เดือนตุลาคม 2559 ถึงเดือนกันยายน 2560

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.6.1 ได้รับทราบข้อมูลอัตลักษณ์ของชุมชน สภาพทางกายภาพ และสภาพการจัดการภูมิทัศน์ของการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี
- 1.6.2 รับรู้ทัศนคติของนักท่องเที่ยวและชุมชนในฐานะเจ้าบ้านที่มีต่อสภาพและการจัดการภูมิทัศน์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี
- 1.6.3 แนวทางการจัดการภูมิทัศน์ของการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ที่มีพื้นฐานมาจากผู้มาเยือนและเจ้าบ้าน ขยายผลสู่นโยบายหรือแผนงานในการสร้างหรือปรับปรุง พัฒนาภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี
- 1.6.4 ผลการศึกษานำไปเผยแพร่ในประชุมวิชาการระดับนานาชาติ
- 1.6.5 ชุมชนบริเวณใกล้เคียงวนอุทยานเมืองเก่าชัยบุรี ได้รับรู้ถึงคุณค่าของอัตลักษณ์ และแนวทางในการรักษาและดำรงไว้ซึ่งประวัติศาสตร์ และอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี
- 1.6.6 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวหรือทำหน้าที่ให้ข้อมูลข่าวสารแก่นักท่องเที่ยว จะได้นำข้อมูลสภาพแวดล้อมทางกายภาพไปสู่การวางแผนจัดทำเอกสาร และคู่มือในการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรีอย่างเหมาะสม
- 1.6.7 หน่วยงานที่สนับสนุนการท่องเที่ยวในชุมชน ได้แก่ อบต.ชัยบุรี อบจ. และจังหวัดพัทลุง จะได้นำจากการออกแบบภูมิทัศน์ไปสู่การวางแผนงานและ

การดำเนินการปรับปรุง และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของ
ชุมชนเมืองเก่าชัยบุรีต่อไป

1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ

ภูมิทัศน์ หมายถึง ภาพรวมของพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง ที่มนุษย์ รับรู้ทางสายตาในระยะห่าง
ซึ่งในงานวิจัยฉบับนี้ เจาะจงถึงภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่เป็นอัตลักษณ์ของ
เมืองเก่าชัยบุรี

การออกแบบภูมิทัศน์ หมายถึง การออกแบบสำหรับการพัฒนาภูมิทัศน์ของแหล่ง
ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี โดยมีการจัดการ
องค์ประกอบของภูมิทัศน์ และสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่อย่างมีความสัมพันธ์และสอดคล้อง
กับลักษณะเฉพาะ และอัตลักษณ์ของพื้นที่ชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี

แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญ และคุณค่า
ทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศาสนา รวมถึงสถานที่หรืออาคารสิ่งก่อสร้างที่มีอายุเก่าแก่
หรือเคยมีเหตุการณ์ สำคัญเกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ เช่นโบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์
ชุมชนโบราณ กำแพงเมือง คูเมือง พิพิธภัณฑสถาน ศาสนสถาน และสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าทาง
ศิลปะและสถาปัตยกรรม ในงานวิจัยฉบับนี้ เจาะจงความหมายถึง แหล่งท่องเที่ยวเชิง
ประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี

อัตลักษณ์ หมายถึง คุณลักษณะเฉพาะตัว ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ของลักษณะเฉพาะของบุคคล
สังคม ชุมชน หรือประเทศ สำหรับงานวิจัยครั้งนี้ เจาะจงความหมายถึงอัตลักษณ์ของชุมชนเมือง
เก่าชัยบุรี

อัตลักษณ์ของชุมชน หมายถึง ลักษณะเฉพาะถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มชุมชนใน
เรื่องของการประเพณี อาหารการกิน การแต่งกาย ภาษาถิ่น วัฒนธรรมและชาติพันธุ์ของกลุ่ม
ชุมชนนั้นๆ ในงานวิจัยฉบับนี้ หมายถึงอัตลักษณ์ของพื้นที่ชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี

ทัศนคติ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งเรียนรู้จาก
ประสบการณ์ในอดีต โดยใช้เป็นตัวเชื่อมระหว่างความคิดและพฤติกรรม ในงานวิจัยฉบับนี้
หมายถึง ทัศนคติของผู้มาเยือน (Guest) และเจ้าบ้าน (Host) ที่มีต่อพื้นที่ชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี

การท่องเที่ยว หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เดินทางมาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว
เชิงประวัติศาสตร์ที่เป็นอัตลักษณ์ของเมืองเก่าชัยบุรี จังหวัดพัทลุง ทั้งมาเป็นการชั่วคราวด้วยความ
สนใจ หรือมีจุดประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งก็ตาม

ทัศนคติของนักท่องเที่ยวและชุมชน หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของนักท่องเที่ยวและ
ชุมชนที่มีต่อสภาพทางกายภาพและการออกแบบภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่
เป็นอัตลักษณ์ของเมืองเก่าชัยบุรี

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง แนวทางในการออกแบบภูมิทัศน์เมืองเก่าชัยบุรี เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ที่เป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดพัทลุง การวิจัยประยุกต์ (Applied research) โดยมุ่งศึกษาถึงอัตลักษณ์ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ และการออกแบบภูมิทัศน์ของเมืองเก่าชัยบุรี จังหวัดพัทลุง รวมถึงทัศนคติของนักท่องเที่ยวและชุมชนที่มีต่อสภาพทางกายภาพ และการออกแบบภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ในฐานะผู้มาเยือน (Guest) และเจ้าบ้าน (Host) เพื่อหาแนวทางในการออกแบบภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่เหมาะสมกับอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี และในขณะเดียวกันก็ยังคงสืบสานวัฒนธรรมและรักษาสิ่งแวดล้อมให้ดำรงอยู่ในระยะยาว ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษา ทบทวนตำรา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นแนวทางการวิจัย ดังนี้

- 2.1 จังหวัดพัทลุง
- 2.2 วนอุทยานเมืองเก่าชัยบุรี
- 2.3 การท่องเที่ยว
- 2.4 ภูมิสถาปัตยกรรม
- 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 จังหวัดพัทลุง

2.1.1 ประวัติจังหวัดพัทลุง

สำนักงานจังหวัดพัทลุง (2556) ได้เปิดเผยประวัติของจังหวัดพัทลุงไว้ว่า จังหวัดพัทลุงเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคใต้ของประเทศไทย ที่มีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ดังปรากฏหลักฐานจากการค้นพบขวานหินขัดในท้องที่ทั่วไปหลายอำเภอในสมัยศรีวิชัย (พุทธศตวรรษที่ 13 -14) บริเวณเมืองพัทลุงเป็นแหล่งชุมชนที่ได้รับวัฒนธรรมอินเดียในด้านพระพุทธศาสนาเถรวาทมีหลักฐานค้นพบ เช่น พระพิมพ์ดินดิบจำนวนมากเป็นรูปพระโพธิสัตว์ รูปเทวดาโดยค้นพบบริเวณถ้ำคูหาสวรรค์ และถ้ำเขาอกทะลุ ต่อมาในพุทธศตวรรษที่ 19 เมืองพัทลุงได้ตั้งขึ้นอย่างมั่นคงภายใต้การปกครองของกรุงศรีอยุธยา ในสมัย พระบรมไตรโลกนาถ ได้ปรากฏชื่อเมืองพัทลุง ในกฎหมายพระอัยการนาทหารหัวเมือง พ.ศ.1998 ระบุว่าเมืองพัทลุง มีฐานะเป็นเมืองชั้นตรี ซึ่งนับได้ว่าเป็นหัวเมืองหนึ่งของพระราชอาณาจักรทางใต้ที่ตั้งเมืองพัทลุงในระยะเริ่มแรกนั้น เชื่อกันว่า ตั้งอยู่ที่เมืองสทิงพระ จังหวัดสงขลาในปัจจุบัน มักจะประสบปัญหาโดนโจมตีจากกลุ่มโจรสลัดมาเลย์ อยู่เสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มโจรสลัดตราและอารูและอุยงคตนะ ได้เข้าปล้นสะดมโจมตีเผาทำลายเมืองอยู่เนืองๆ ในรัชสมัยพระเจ้าทรง

ธรรม ดะโตะโมกอล ชาวมุสลิมที่อพยพมาจากเมืองสาเลห์ บริเวณหมู่เกาะชวา ซึ่งเป็น ต้นตระกูลของสุลต่านสุไลมาน แห่งเมืองสงขลาได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานค้าขาย ณ หัวเขาแดง แล้วตั้งประชาคมมุสลิมขึ้น ตรงนั้นอย่างสงบ ไม่มีการขัดแย้งกับชาวเมืองที่อยู่มาก่อน ปักหลักอยู่ยาวนานจนมีผู้คนอพยพมาอาศัยอยู่มากขึ้น ในที่สุดก็พัฒนาขึ้นมาเป็นเมืองท่าปลอดภาษี มีเรือสำเภาแวะเข้ามาซื้อสินค้า บทบาทของดะโตะโมกอลได้รับการสนับสนุนจากอาณาจักรศรีอยุธยาด้วยดี พระเจ้าทรงธรรมโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็น "ข้าหลวงใหญ่" ผู้ดำรงตำแหน่งนี้ต่อมาคือท่านสุไลมานบุตรชายคนโต มีหน้าที่ปกครองดูแลรักษา ความสงบของพื้นที่ตั้งแต่ตอนล่างของนครศรีธรรมราช มาจดเขตปัตตานี ครอบคลุมครึ่งล่างของเมืองตรัง ปะเหลียน พัทลุง และสงขลา นอกจากนี้ก็ต้องเก็บส่งสาอากรส่งถวายพระเจ้าแผ่นดินที่กรุงศรีอยุธยา ท่านสุไลมานก็ได้ทำ หน้าที่นี้เรียบร้อยด้วยดีมาตลอด ต่อมาได้ย้ายเมืองสงขลาจากสทิงพระมายังหัวเขาแดงซึ่งมีชัยภูมิป้องกันตนเอง ได้ดีกว่า ต่อมาในสมัยสุลต่านสุไลมาน บุตรของดะโตะโมกอล ได้ส่ง ฟาริซีน้องชายซึ่งเป็นปลัดเมืองมาสร้างเมืองใหม่ที่ เขาชัยบุรี เพื่อป้องกันศัตรูที่จะมาโจมตีเมืองสงขลาทางบก ภายหลังได้รับโปรดเกล้าฯ ให้เป็นเจ้าเมืองพัทลุง และได้ย้ายเมืองพัทลุงออกจากเมืองสงขลาตั้งแต่นั้น และตั้งเมืองอยู่ที่เขาชัยบุรีตลอดมาจนกระทั่งสิ้นกรุงศรีอยุธยาเมื่อ ปี พ.ศ.2310

ในสมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์ ได้มีการย้ายสถานที่ตั้งเมืองอีกหลายครั้งและได้ยกขึ้นเป็นเมืองชั้นโทใน รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ในช่วงนี้เมืองพัทลุงมีผู้นำที่มีความสำคัญในการสร้างความ เจริญและความมั่นคงให้กับบ้านเมืองหลายท่าน อาทิ พระยาพัทลุง (ขุนคางเหล็ก) พระยาวิชิตเสนา (ทองขาว) พระยาอภัยบริรักษ์ (จ้อย จันทรโรจนวงศ์) ส่วนประชาชนชาวเมืองพัทลุงก็ได้มีบทบาทในการร่วมมือกับผู้นำ ต่อสู้ ป้องกันเอกราชของชาติมาหลายครั้ง เช่น เมื่อสงครามเก้าทัพ (พ.ศ. 2328 – 2329) พม่าจัดกองทัพใหญ่ 9 ทัพ 1 ใน 9 ทัพ มีเกว๋นแมงยีเป็นแม่ทัพ ยกลงมาตีทางใต้ ตีได้เมืองกระบุรี ระนอง ชุมพร ไชยา และ นครศรีธรรมราช ตามลำดับ ขณะที่กำลังจัดไพร่พลอยู่ที่นครศรีธรรมราช เพื่อจะยกมาตีเมืองพัทลุงและสงขลานั้น พระยาพัทลุงโดยความร่วมมือจากพระมหาช่วยแห่งวัดป่าลิไลยก์ ได้รวบรวมชาวพัทลุงประมาณ 1,000 คน ยกออกไปตั้งขัดตาทัพที่คลอง ท่าเสม็ด จนกระทั่งทัพของสมเด็จพระราชวังบรมมหาสุรสิงหนาท วังหน้าในรัชกาลที่ 1 ทรงยกกองทัพมาช่วย หัวเมืองปักษ์ใต้ ตีทัพพม่าแตกหนีไป พระมหาช่วยได้รับโปรดเกล้าฯ ให้ลาสิกขาแล้วแต่งตั้งเป็นพระยาทุกขราษฎร์ ช่วยราชการเมืองพัทลุง นอกจากสงครามกับพม่าแล้วชาวพัทลุงยังมีบทบาทสำคัญในการรักษาความมั่นคงปลอดภัย ของประเทศชาติในหัวเมืองภาคใต้ เพราะปรากฏอยู่เสมอว่าทางเมืองหลวงได้มีคำสั่งให้เกณฑ์ชาวพัทลุง พร้อมด้วยเสบียงอาหารไปทำสงครามปราบปรามกบฏในหัวเมืองมลายูเช่น กบฏไทรบุรี พ.ศ.2373 และพ.ศ.2381 ซึ่งบทบาท ดังกล่าวนี้นสะท้อนให้เห็นความสำคัญของเมืองพัทลุง ทางด้านการเมือง การปกครองในอดีตเป็นอย่างดี

ครั้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ปฏิรูปการปกครองเป็นแบบเทศาภิบาลใน พ.ศ. 2437 และได้ประกาศจัดตั้งมณฑลนครศรีธรรมราชขึ้น เมื่อ พ.ศ. 2439

ประกอบด้วยเมืองต่างๆ คือ นครศรีธรรมราช พัทลุง สงขลา และหัวเมืองทั้ง 7 ที่เป็นเมืองปัตตานีเดิม สำหรับเมืองพัทลุงแบ่งการปกครองออกเป็น 3 อำเภอ คือ อำเภอกลางเมือง อำเภออุดร อำเภอทักษิณ ขณะนั้นตัวเมืองตั้งอยู่ที่ตำบลลำปำ จนกระทั่ง พ.ศ. 2467 พระบาท สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้ย้ายเมืองพัทลุงมาอยู่ที่ตำบลคูหาสวรรค์ในปัจจุบัน เพื่อจะได้อยู่ใกล้ เส้นทางรถไฟ และสะดวกในด้านติดต่อกับเมืองต่างๆ จากอดีตถึงปัจจุบัน เมืองพัทลุงได้มีการย้ายเมืองหลายครั้ง สถานที่เคยเป็นที่ตั้งเมืองพัทลุงมาแล้ว ได้แก่

โคกเมืองแก้ว ปัจจุบัน หมู่ที่ 4 ตำบลจองถนน อำเภอเขาชัยสน
บ้านควนแร่ ปัจจุบัน หมู่ที่ 1 ตำบลควนมะพร้าว อำเภอเมืองพัทลุง
เขาชัยบุรี(เขาเมือง) ปัจจุบัน เขต 3 ตำบล คือตำบลชัยบุรี อำเภอเมืองพัทลุง
ท่าเสม็ด ปัจจุบัน ตำบลท่าเสม็ด อำเภอชะอวด จ.นครศรีธรรมราช
เมืองพระรถ ปัจจุบัน หมู่ที่ 1 ตำบลควนมะพร้าว อ.เมืองพัทลุง
บ้านควนมะพร้าว ปัจจุบัน หมู่ที่ 2 ตำบลพญาขัน อ.เมืองพัทลุง
บ้านม่วง ปัจจุบัน หมู่ที่ 2 ตำบลพญาขัน อ.เมืองพัทลุง
บ้านโคกสูง ปัจจุบัน หมู่ที่ 4 ตำบลลำปำ อ.เมืองพัทลุง

ต่อมาในปี พ.ศ. 2476 ได้มีการจัดระเบียบบริหารส่วนภูมิภาคเป็นจังหวัดและอำเภอ ได้ยกเลิกการปกครอง แบบมณฑลเทศาภิบาล ทำให้เมืองพัทลุงมีฐานะเป็นจังหวัดหนึ่งในปัจจุบันจังหวัดพัทลุง แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 10 อำเภอ 1 กิ่งอำเภอ คือ อำเภอเมืองพัทลุง อำเภอควนขนุน อำเภอเขาชัยสน อำเภอปากพะยูน อำเภอกงหรา อำเภอตะโหมด อำเภอป่าบอน อำเภอศรีบรรพต อำเภอป่าพะยอม อำเภอบางแก้ว และกิ่งอำเภอศรีนครินทร์ นอกจากนี้ด้านการเมืองการปกครองแล้ว สิ่งที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ ด้านศาสนาและศิลปวัฒนธรรม เมืองพัทลุงเคยมีชื่อเสียงในการละเล่นพื้นเมือง คือหนังตะลุง มโนราห์ ลิเกป่า ส่วนด้านศาสนา ได้มีการทะนุบำรุง พระพุทธศาสนามาตั้งแต่อดีต มีการพระราชทานพื้นที่พระกัลปนา วัดเขียนบางแก้ว วัดสทัง วัดพะโคะ เพื่อบำรุงรักษา วัดให้เจริญรุ่งเรืองเป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนา

โดยชื่อเมืองพัทลุง ในสมัยก่อนชื่อเมืองพัทลุง ไม่ได้เขียนอย่างที่ปรากฏให้เห็นจากหลักฐานพบว่าบนเหรียญอียิปต์พัทลุง พ.ศ. 2426 เขียนว่า พัททะลุง และพัตลุง ในเอกสารของไทย ใช้ต่างกันมากมายได้แก่ พัดทะลุง พัดตลุง พัทธลุง พัดตลุง พัดตลุง พัทลุง ในเอกสารเบอร์นีของอังกฤษสมัยรัชกาลที่ 3 เขียนว่า Bondelun และ Merdelong ของ นายลามาร์ วิศวกรชาวฝรั่งเศส สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เขียนว่า Bourdelun ความหมายของชื่อเมืองคือเมืองข้างหรือเมืองเกี่ยวเนื่องด้วยข้างซึ่งตรงกับข้อเท็จจริงหลายประการ คำว่า "พัต-พัท-พัธ" ยังไม่อาจ ทราบได้ว่าคำเดิมเขียนอย่างไร คำไหน ทราบเพียงว่าใช้เป็นคำขึ้นต้น ส่วนคำพื้นเมืองที่เรียกว่า"ตะลุง"แปลว่าเสา ล่ามข้างหรือไม้หลักผูกข้างชื่อบ้านนามเมืองของพัทลุงที่เกี่ยวกับข้างมีมากหรือจะเรียกว่าเป็น"เมืองข้าง"ก็ได้ โดยเฉพาะทางฝั่งตะวันตกของทะเลสาบสงขลาในแถบชะรัดซึ่งอยู่ติดกับเทือกเขาบรรทัด มีข้างป่าชุกชุม และในตำนานนางเลือดขาวตำนานเมืองพัทลุง

กล่าวว่า ตาสามโม ยายเพชรเป็นหมอสตำหมอเผ่านายกองช้าง เลี้ยงช้าง ส่งเจ้าพระยากรุงเทพฯ ทุกปี ต่อมาพระกุมารกับนางเลือดขาวก็ได้รับมรดกเป็นนายกองเลี้ยงช้างส่งส่วย ซึ่งในปัจจุบันชาวบ้านบางส่วนยังคงนับถือ "ตาหมอช้าง"

2.1.2 ข้อมูลด้านภูมิศาสตร์

จากข้อมูลบรรยายสรุปจังหวัดพัทลุง 2559 (สำนักงานจังหวัดพัทลุง, 2559) จังหวัดพัทลุง เป็นจังหวัดที่มีเนื้อที่มากเป็นอันดับที่ 10 ของภาคใต้และเป็นอันดับที่ 58 ของประเทศไทย ตั้งอยู่บริเวณชายฝั่งตะวันออกของแหลมมลายู หรือ แหลมทอง (Golden Khersonese) ซึ่งตั้งอยู่ทางภาคใต้ของประเทศไทยหรือฝั่งตะวันตกของกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา (Songkhla Lake Basin) โดยตั้งอยู่บริเวณเส้นรุ้ง (latitude) ที่ 7 องศา 5 ลิปดา ถึง 7 องศา 55 ลิปดา เหนือ และเส้นแวง (longitude) ที่ 99 องศา 44 ลิปดา ถึง 100 องศา 25 ลิปดา ตะวันออก อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครตามเส้นทางรถไฟ สายใต้ประมาณ 846 กิโลเมตร ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 41 ประมาณ 856 กิโลเมตร หรือตามทางหลวง แผ่นดินหมายเลข 4 (ถนนเพชรเกษม) ประมาณ 1,200 กิโลเมตร มีรูปร่างลักษณะคล้ายสี่เหลี่ยมผืนผ้า โดยมีส่วน กว้างที่สุดตามแนวทิศตะวันออก-ตะวันตก ประมาณ 56 กิโลเมตร และส่วนยาวที่สุดตามแนวทิศเหนือ-ใต้ ประมาณ 83 กิโลเมตร มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 3,424.473 ตารางกิโลเมตร หรือ 2,140,295.60 ไร่ เป็นพื้นดิน 1,919,446 ไร่ และเป็นพื้นน้ำ 220,850 ไร่

มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ อำเภอลำปาง อำเภอน่าน จังหวัดนครศรีธรรมราช และ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดสงขลา
ทิศใต้	ติดต่อกับ อำเภอกวนเนียง อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลาและอำเภอกวนกาหลง จังหวัดสตูล
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ อำเภอลำพูน อำเภอสังขละบุรี อำเภอกระแจะ และ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดสงขลา อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ อำเภอกวนกาหลง และกิ่งอำเภอมะนัง จังหวัดสตูล อำเภอปะเหลียน อำเภอย่านตาขาว อำเภอนาโยง อำเภอเมืองตรัง อำเภอห้วยยอด และอำเภอรัษฎา จังหวัดตรัง

สภาพพื้นที่มีลักษณะเป็นภูเขาและที่ราบสูง ทางด้านตะวันตกอันประกอบด้วยเทือกเขาบรรทัด มีระดับสูงจาก น้ำทะเลปานกลาง ประมาณ 50 - 1,000 เมตร ส่วนใหญ่เป็นป่าไม้ เช่น สวนยางพารา สวนไม้ผลและไม้ยืนต้น ถัดลงมาทางด้านตะวันออกเป็นที่ราบสลับที่ตอนมีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางเฉลี่ย 0 - 15 เมตร บริเวณนี้ ส่วนใหญ่ปลูกข้าว ยางพารา มะพร้าว พืชผัก และพืชไร่ชนิดต่างๆ โดยมีอัตราความลาดชัน 1: 1,000 จากทิศ ตะวันตกมาสู่ทิศ ตะวันออกของจังหวัด

สภาพภูมิอากาศของจังหวัดพัทลุง มี 2 ฤดูกาล คือ ฤดูร้อน และฤดูฝนได้รับอิทธิพลจากมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ และมรสุม ตะวันตกเฉียงใต้ ปริมาณน้ำฝนโดยเฉลี่ย 1,853.5 มิลลิเมตรต่อปี จำนวนวันฝนตกเฉลี่ย 154 วันต่อปี อุณหภูมิ สูงสุดเฉลี่ย 29.3 องศาเซลเซียส ในเดือนเมษายน และอุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ย 26.7 องศาเซลเซียส ในเดือนธันวาคม อุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปี 28.14 องศาเซลเซียส ความชื้นสัมพัทธ์อยู่ระหว่าง 75 – 83 เปอร์เซ็นต์ โดยเฉลี่ย 78.7 เปอร์เซ็นต์ และความเร็วลมประมาณ 1-2 เมตรต่อวินาที ปริมาณการระเหยของน้ำประมาณ 3.3- 5.5 มิลลิเมตรต่อวัน

2.1.3 ข้อมูลด้านสังคม และเศรษฐกิจ

จังหวัดพัทลุงแบ่งการปกครองออกเป็น 11 อำเภอ 65 ตำบล 670 หมู่บ้าน มีครัวเรือนทั้งสิ้นจำนวน 184,185 ครัวเรือน มีประชากรจำนวน 522,723 คน เป็นเพศชาย 255,365 คน เพศหญิง 267,358 คน อำเภอที่มีประชากรมากที่สุดคือ อำเภอเมือง จำนวน 121,167 คน และอำเภอที่มีประชากรน้อยที่สุดคือ อำเภอศรีบรรพต จำนวน 17,931 คน (สำนักงานจังหวัดพัทลุง, 2559)

เศรษฐกิจของจังหวัดพัทลุง มีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (GPP) ณ ราคาประจำปี 2556 เท่ากับ 32,373 ล้านบาท โครงสร้างส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับสาขาการเกษตรกรรมเป็นหลัก สินค้าเกษตรที่สำคัญได้แก่ ยางพารา ข้าวสังข์หยด การเลี้ยงสัตว์น้ำและปศุสัตว์ รองลงมาได้แก่ สาขาการศึกษา สาขาอุตสาหกรรม และการท่องเที่ยว ซึ่งจังหวัดพัทลุงมีทรัพยากรด้านการท่องเที่ยว ประกอบด้วย สถานที่ท่องเที่ยวตามธรรมชาติ สถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งเป็นแหล่งกำเนิดหนังตะลุง มโนราห์ และยังคงรักษาเอกลักษณ์ศิลปะการแสดง สืบทอดมาถึงปัจจุบัน

2.2 วนอุทยานเมืองเก่าชัยบุรี

2.2.1 ประวัติความเป็นมา

ดินแดนลุ่มทะเลสาบสงขลามิพัฒนาการทางประวัติศาสตร์มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ประมาณ ๔,๐๐๐-๕,๐๐๐ ปีมาแล้ว ต่อมาประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๕ ชุมชนบริเวณคาบสมุทร สทิงพระได้พัฒนาขึ้นเป็นเมืองสทิงพระหรือกรุงสทิงพาราณสี และเมืองนี้เป็นเมืองศูนย์กลางการปกครองชุมชนรอบลุ่มทะเลสาบสงขลา แต่เมื่อเมืองสทิงพระเสื่อมลง ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐ จึงได้เกิดเมืองพัทลุงขึ้นทางฝั่งตะวันตกของทะเลสาบสงขลา ใกล้กับวัดเขียนบางแก้ว ต่อมาได้มีการย้ายเมืองไปตั้งที่บ้านควนแร่ อำเภอเมืองพัทลุง ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๒๒ และในตอนปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๒ ได้ย้ายเมืองไปตั้งที่บริเวณเขาชัยบุรีหรือเขาเมือง ซึ่งเป็นเมืองป้อมปราการที่มีความเจริญมาก (ชัยวุฒิ พิชยะกุล, 2541) จนกระทั่งเมื่อประมาณ พ.ศ.2310 พระภักดีเสนาเจ้าเมืองเขาชัยบุรี ถูกเรียกตัวเข้าสู่ศึกพม่าจนเสียชีวิต จนทำให้เมืองพัทลุงเกิดความมรณะสาหัสขึ้นทั้งเมือง ผู้คนอพยพหนีเข้าป่า จนกระทั่งพระปลัดเมือง

นครศรีธรรมราช ได้ให้หลานชายเป็นเจ้าของเขาชัยบุรี ภายหลังจากย้ายเมืองพัทลุงไปอยู่ที่ตำบลปราณ อำเภอลำปาง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมืองพัทลุงเขาชัยบุรีก็กลายเป็นอดีตและเรียกกันว่าเมืองเก่าชัยบุรีมาจนถึงทุกวันนี้ (ไสว รุยนต์, 2553)

สำหรับธรรมชาติของชาวเมืองเก่าชัยบุรีนั้น กิตติพันธ์ ทองดี (2554) ให้ข้อมูลว่าในสมัยพระนารายณ์ ดินแดนรอบทะเลสาบแห่งนี้ขาดเมืองที่จะดูแลความสงบเรียบร้อย จึงโปรดเกล้าฯ ให้เพริชชี (น้องชาย สุลต่าน สุลัยมาน) ที่ได้อพยพมาจากเมืองสาเลย์ ในเกาะชวา เป็นเจ้าเมืองพัทลุง โดยยึดหลักฐานจากพงศาวดารเมืองพัทลุงที่เขียนในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ กล่าวว่า “...ต่อมาเพริชชีผู้ เพรียมุข เมีย ตายาย นายใหญ่...ฯ เข้าไปขอพระราชทาน โปรดเกล้าฯ ให้เพริชชีเป็นเจ้าเมืองพัทลุง ได้ย้ายเมืองมาตั้งที่เขาชัยบุรี” ต่อมาจึงสามารถจับจองพื้นที่เพื่อตั้งบ้านเรือนทำอาชีพเพาะปลูก ค้าขาย ได้มากกว่ากลุ่มอื่น คนไทยประกอบไปด้วยชนชั้นขุนนางและราษฎรทั่วไป นอกจากการทำราชการ ยังทำไร่ทำสวน ค้าขาย มีความผูกพันกับวัดและยึดมั่นในพุทธศาสนา โดยมีการสร้างเจดีย์วัดเขาชัยบุรี (ในสมัยออกหลวงเพชรกำแหงเป็นเจ้าเมือง) ปัจจุบันมีแต่กลุ่มคนไทยที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่แห่งนี้ โดยอาศัยอยู่ในพื้นที่ราบลุ่ม ยึดการทำอาชีพหลัก เป็นการทำไร่ทำสวนและค้าขาย ดำรงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม ประเพณีท้องถิ่น เช่น งานชักพระ งานแข่งโพน และยังคงสืบสานภูมิปัญญาด้านกลองยาว

2.2.2 ข้อมูลทางกายภาพ

วนอุทยานเมืองเก่าชัยบุรี อยู่ในท้องที่บ้านคอกวัว หมู่ที่ 1 ตำบลชัยบุรี อำเภอมืองจังหวัดพัทลุง มีเนื้อที่ประมาณ 1,875 ไร่ โดยกรมป่าไม้ได้ประกาศจัดตั้งเป็นวนอุทยานเมื่อวันที่ 21 สิงหาคม 2544 มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ จดชุมชนบ้านคอกวัว วัดเขาเมืองเก่าและวัดแจ้ง ตำบลชัยบุรี

ทิศใต้ จดบ้านปรางหมู่ ตำบลปรางหมู่

ทิศตะวันออก จดทุ่งนาบ้านคอกวัว ถนนสายวัดแจ้ง-บ้านปรางชัย และบ้านสะพานไทร ตำบลชัยบุรี

ทิศตะวันตก จดบ้านพนมวังค์ และบ้านทรายคลอง ตำบลพนมวังค์ อำเภอกวนขนุน

ลักษณะภูมิประเทศ

จังหวัดพัทลุงเป็นภูเขาหินปูนตั้งอยู่บนพื้นที่ราบกลางทุ่งนาและสวนยางพารา มีหน้าผาสูงชันสลับซับซ้อน เขาชัยบุรีมีจุดสูงสุด 403 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง โดยทั่วไปมีสภาพเป็นโขดหินน้อยใหญ่ ดินเป็นดินเหนียว ดินร่วนปนดินเหนียวและมีดินร่วนปนทรายอยู่เล็กน้อย

ลักษณะภูมิอากาศ

เนื่องจากตั้งอยู่ในภาคใต้ จึงมีสภาพภูมิอากาศเพียงฤดูฝนและฤดูร้อน มีฝนตกเกือบตลอดปี ระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงธันวาคม อากาศค่อนข้างเย็นสบายและฤดูร้อนอยู่ระหว่างเดือนมกราคมถึงเมษายน สำหรับในที่โล่งบนภูเขาและช่องเขาจะมีลมแรงเนื่องจากเป็นภูเขาตั้งล้อมรอบด้วยทุ่งนา

พืชพรรณและสัตว์ป่า

สภาพป่าเป็นป่าดิบชื้น พันธุ์ไม้ที่พบได้แก่ ตะเคียนหิน ยางเสียน กระบาก เหยียง มะม่วงป่า รักเขา พิกุลป่า สมอ ไทรเลียบ จั้ว พลอง ผาด แก้ว หนามขี้แรด นน ไม้พื้นล่างได้แก่ มะกรูด ฝั ไม้โร (จิ้ง) เต่าร้าง กัลยป่า ไม้เลื้อยชนิดต่างๆ สมุนไพรจำนวนมากได้แก่ คนทีดำ คนทีแดง จันทน์แดง สลัดได ตีป्लीเชือก ส้มป่อย กาหลง ขอบชะนางแดง ขอบชะนางดำ ขอบชะนางขาว ดิงู กระดุกไก่ ชันทองพยับบาท เป็นต้น และมีกล้วยไม้ชนิดต่างๆ ที่สำคัญ ได้แก่ รองเท้านารี

สัตว์ป่าที่พบ ได้แก่ ลิงต่างๆ ลิ่น ชะมด อีเห็น กระจง กระจอก บ่าง เม่น กระแต นางอาย ค้างคาว สัตว์ป่าจำพวกนก ได้แก่ ไก่ป่า นกขมิ้น นกเขา นกเค้าแมว นกตบยุง เหยี่ยว กาเหว่า นกรอด ชนิดต่างๆ นกกางเขนดง นกกางเขนบ้าน นกกินปลี และนกกินแมลงชนิดต่างๆจำนวนมาก

การเดินทาง

เส้นทางคมนาคมจากตัวเมืองจังหวัดพัทลุง เป็นถนนลาดยางตลอดสาย ไปทางทิศเหนือถึงบริเวณเขาชัยบุรีและเขาพลู ระยะทางประมาณ 9 กิโลเมตร เดินทางต่อไปทางทิศตะวันออก ระยะทางประมาณ 6 กิโลเมตร และย้อนกลับลงมาทางทิศใต้เข้าตัวเมืองพัทลุงโดยผ่านทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 41 เป็นระยะทาง 14 กิโลเมตร

2.2.3 สถานที่ท่องเที่ยวภายในชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี

องค์การบริหารส่วนตำบลชัยบุรี (2556) ได้ให้ข้อมูลสถานที่ท่องเที่ยวภายในชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ไว้ดังนี้

จุดชมวิว เป็นภูเขาหินปูนขนาดใหญ่ที่ตั้งอยู่ในที่โล่งแจ้ง ล้อมรอบด้วยทุ่งนา สวนยางพารา และสวนผลไม้ เมื่อขึ้นไปบนภูเขาจะมีลานขนาดใหญ่ระดับความสูง 300 เมตรจากระดับน้ำทะเล สามารถมองเห็นทัศนียภาพสวยงามรอบด้านได้คือทางทิศตะวันออกจะมองเห็นทะเลสาบสงขลา ทิศใต้จะมองเห็นตัวเมืองพัทลุง ทิศตะวันตกจะเห็นเขาพนมวังค์และถนนสายเอเชีย จุดสูงสุดบนยอดเขาจะมีโขดหินใหญ่ชาวบ้านเรียกว่า “หลักช้าง” ตั้งอยู่บนลานกว้างสวยงามมาก

ถ้าพระนอน เป็นถ้ำอยู่ทางทิศตะวันออกของเขาศัยบุรี (เขาเมือง) ขุดพบพระพุทธรูปสัมฤทธิ์หลายองค์ และมีพระนอนตั้งอยู่ที่เชิงเขาศัยบุรี บริเวณหน้าประตูเมืองเก่าด้านทิศใต้ ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่1 ตำบลชัยบุรี ชาวบ้านเรียกว่า “ถ้ำพระ” ภายในถ้ำมีพระพุทธรูปปูนปั้นปางไสยาสน์ ปั้นด้วยปูนขาวแบบนูนต่ำ ติดอยู่กับผนังถ้ำด้านขวามือ หันเศียรไปทางทิศใต้ พระบาทหันไปทางปากถ้ำ ยาว 19 เมตร เป็นพระพุทธรูปที่สวยงาม ฝีมือช่างกรุงศรีอยุธยา แต่เศียรพระถูกทำลาย และพระพุทธรูปถูกทำลายจนเกือบหมด แต่ยังมีร่องรอยเป็นองค์พระพุทธรูป พื้นถ้ำถูกขุดคุ้ยทุกตารางนิ้วเพื่อหา สมบัติ และพระพุทธรูปที่ชาวบ้านขุดพบมีดังนี้ พระพุทธรูปทองคำ พระพุทธรูปสำริด พระเงิน ปัจจุบันได้มีการตัดถนนเข้าไปจนถึงปากถ้ำเพื่อสะดวกแก่การเยี่ยมชมแล้ว ว่ากันว่า...เมื่อก่อนชาวเมืองเก่าจะนำทองคำไปหล่อพระบรมธาตุที่นครศรีธรรมราช แต่ เดินทางไปไม่ถึงจึงมาแกะสลักไว้ที่ผนังถ้ำนี้ แล้วหล่อพระพุทธรูปซึ่งเมื่อก่อน จะมีพระพุทธรูป

ทางฝั่งขวามือของถ้ำแต่ถูกทำลายไปหมดแล้ว เวลาฤดูน้ำหลาก ชาวบ้านจะพาวัวควายไปเลี้ยงในถ้ำพระนี้ และเมื่อฝรั่งเศสออกล่าอาณานิคม ชาวบ้านก็เสียชีวิตจึงมาชุด หุบ เขาพระในถ้ำนี้ไปเป็นของคลัง จนสภาพใน ปัจจุบันก็เป็นดังที่เห็น คือพระพุทธรูปมีร่องรอยที่ไม่ชัดเจนแต่ก็ยังคงแปลกตาน่าอัศจรรย์

วัดในยอ และ แทนท่านยอ (ลานอโศก) ตั้งอยู่ในที่ราบระหว่างหุบเขาชัยบุรี (เขาเมือง) และเขาพลู บริเวณถนนสายชมธรรมชาติของอุทยานเมืองเก่าชัยบุรี ซึ่งเป็นเส้นทางที่ตัดผ่านหุบเขาธรรมชาติยังคงสมบูรณ์ ซึ่งมีวัดอยู่ในหุบเขาซึ่งสามารถเดินทางออกจากเมืองได้ทางทิศตะวันออก ชื่อ วัดในยอ (ในย) โดยมีช่องเขาเป็นประตูเมืองติดต่อถึงถ้ำพระนอนได้ วัดในยอคงเป็นวัดเก่าที่สร้างในสมัยอยุธยาและใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา ปัจจุบันปรักหักพังลงและถูกขุดทำลายเหลือแต่ซากอิฐ หิน แต่ยังมีสิ่งที่หลงเหลืออยู่จนกลายมาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่งของชัยบุรี เรียกว่า แทนท่านยอ เป็นแทนหินธรรมชาติที่ถูกตกแต่งด้วยฝีมือของ มนุษย์ สูงประมาณ 2 เมตร และกว้างประมาณ 2 เมตร เล่ากันว่า เป็นแทนหินที่ท่านในยอ(นายยอ) เจ้าอาวาสวัดในยอใช้เป็นที่นั่งในการสั่งสอนธรรมแก่ประชาชน ด้านหน้าแทนท่านยอเป็นลานดินเรียบ มีต้นอโศกอยู่หลายต้นเป็นสถานที่นั่งฟังธรรมของประชาชน ซึ่งเรียนว่า “ ลานอโศก ” ส่วนทางทิศใต้ของแทนท่านยอมีบ่อน้ำหิน หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “ บ่อน้ำท่านยอ ” ซึ่งว่ากันว่าบ่อน้ำแห่งนี้เองที่ใช้ในการประกอบพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาเมืองชัยบุรี ซึ่งอาณาบริเวณแทนท่านยอแห่งนี้มีริมฝี เจียบสงบเหมาะแก่การนั่งพักผ่อนเป็นอย่างยิ่ง

หน้าผาเขาชัยบุรี (เขาเมือง) มีลักษณะเป็นภูเขาหินสูง ประกอบด้วยหินปูนสีน้ำตาลเทา ถึงเทาเข้มและเป็นชั้นหนาประมาณ 5-30 เซนติเมตร หินปูนส่วนใหญ่จะถูกแทนที่ด้วยแร่โครโคไซด์มีสีชมพูหรือสีส้มผสม ดังนั้นบริเวณที่เป็นโขดหินใหญ่จะมีหน้าผาที่มีสีสนสวยงามสลับกับต้นไม้ที่ขึ้นอยู่บริเวณที่เป็นซอกเขาที่สลับซับซ้อน ในสภาพป่าดงดิบชื้นและตามหน้าผาที่สูงชันจะมีต้นจันทน์แดง สลัดได คนที่ดำ พรงเขา คางกบ ฯลฯ ขึ้นอยู่ทั่วไป โดยหน้าผาแต่ละด้านจะมีชื่อเรียกแตกต่างกันไป เช่น ผาดินประสิ่ว ผาวังคราม ผาทอนเสียน ผานางทราย ผารูแลน และผापอซอ เป็นต้น

วัดเขา หรือเจดีย์วัดเขา ตั้งอยู่(ด้านทิศเหนือของวนอุทยานเมืองเก่าชัยบุรี) วัดเขา หมู่ที่ 1 ตำบลชัยบุรี อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง เจดีย์แห่งนี้มีศิลปะที่สำคัญเป็นหลักฐานบ่งบอกถึงความเจริญรุ่งเรืองและความสามารถ ด้านสถาปัตยกรรมของช่างท้องถิ่น แสดงออกถึงความศรัทธาในศาสนาโดยก่อสร้างดัดแปลงธรรมชาติให้เป็นเจดีย์อันเป็นสถานที่สำคัญและเป็นสง่าราศี เป็นสัญลักษณ์โดดเด่นสำคัญของบ้านเมือง เป็นสื่อสัญลักษณ์เยี่ยงประภาคารของเมืองชายฝั่งที่มีความสำคัญติดต่อกับเพื่อนบ้าน เจดีย์วัดเขาเป็นภูมิปัญญาทางสถาปัตยกรรมที่เป็นเลิศ และมีลักษณะที่ไม่เหมือนเจดีย์องค์อื่นใดในสมัยนั้นและต่อมาได้กลายเป็นต้นแบบให้กับเจดีย์ อีกหลายองค์ในจังหวัดพัทลุง เช่น เจดีย์วัดคูหาสวรรค์ เจดีย์วัดควกรวด เจดีย์วัดป่าเลไลยก์ เจดีย์วัดแจ้ง เป็นต้น เจดีย์วัดเขามีรูปแบบเฉพาะที่สำคัญคือ การดัดแปลงปรุงแต่งธรรมชาติให้มีภูมิทัศน์ที่

สวยงาม โดยใช้โชดหินลูกโตหรือภูเขาขนาดย่อมเป็นแกนหรือรากฐานที่สำคัญในการรับน้ำหนัก และขึ้นโครงสร้างเจดีย์ โดยเริ่มจากการปรับฐานเหนือผิวดินให้เป็นพื้นราบแล้วก่ออิฐถือปูนเป็นฐานเป็ยงย่อมุมไม้สิบสองโดยรอบด้วยลักษณะการก่ออิฐแบบเฮดเดอร์ (HEADER - BOND) ก่อขึ้นเป็นบานลานประทักษิณชั้นแรกโดยใช้ดินมาอัดถมลงไปใฐานที่มีช่องว่าง ระหว่างแนวรากฐานก่ออิฐกับโชดหินธรรมชาติซึ่งจากคำบอกเล่าสืบทอดกันมาสามารถยืนยันได้ว่าชาวบ้านได้ร่วมใจกันขุดหินไปถมฐานเจดีย์ ที่มีคุณค่าทางศิลปกรรม ที่มีเอกลักษณ์ชาวท้องถิ่นที่ได้รับอิทธิพลร่วมสมัยกับศิลปะสถาปัตยกรรมสมัยอยุธยาที่มีลักษณะสูงชะลูด เป็นจอมแห เน้นความสวยงามของฐานที่มีลักษณะการย่อมุมไม้เป็นลักษณะเด่น จึงได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของชาติ และได้รับการบูรณะ ครั้งหลังสุดเมื่อปี พ.ศ. 2538 เพื่อให้มีความมั่นคงถาวรสืบไป

ถ้ำน้ำ ตั้งอยู่ทางด้านฝั่งตะวันตกของเขาศัยบุรี สามารถเดินทางไปได้โดยใช้ถนนวนอุทยานด้านตะวันตกโดยเข้าทางทิศเหนือ โดยผ่านถ้ำรูแล่น และจุดที่เป็นซากกำแพงเมืองเก่าด้วย เมื่อถึงเชิงเขาจะต้องขึ้นเขาต่ออีกประมาณ 215 เมตร จึงจะถึงปากถ้ำเมื่อเข้าไปภายในถ้ำจะพบว่าถ้ำถ้ำมี 2 ชั้น ชั้นแรกมีน้ำขังลึกประมาณ 10 เซนติเมตร เมื่อเดินเข้าไปจนสุดจะพบบันไดเพื่อปีนขึ้นไปชมถ้ำชั้นที่ 2 ซึ่งในชั้นนี้จะมีน้ำใสๆ ขังอยู่ตลอดพื้นถ้ำ มีหินงอกหินย้อยหลากหลายประเภท ทั้งนี้ระดับน้ำภายใน ถ้ำทั้ง 2 ชั้นมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา โดยในฤดูแล้งจะไม่มีน้ำขังอยู่ภายในถ้ำชั้นแรกเลย และในถ้ำชั้นที่ 2 ระดับน้ำก็จะลดต่ำลงมาก ส่วนในฤดูฝนจะมีน้ำขังในถ้ำชั้นแรกแต่ก็ไม่สูงเกินกว่า 20 เซนติเมตร และในถ้ำชั้นที่ 2 จะมีน้ำขังอยู่สูงมาก ทั้งนี้สภาพธรรมชาติทั้งบริเวณรอบถ้ำยังไม่มีสิ่งปลูกสร้างแปลกปลอมเข้ามาทำลายสภาพเดิม

เมืองเก่าชัยบุรี ถือเป็นสถานที่สำหรับเรียนรู้ทั้งทางธรรมชาติและทางประวัติศาสตร์ บางพื้นที่เป็นที่สักการบูชา บางพื้นที่สร้างเพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจคน บางพื้นที่สร้างเพื่อปกป้องคุ้มครองเมือง และบางพื้นที่ที่ถูกสร้างโดยธรรมชาติเพื่อความสวยงาม เหล่านี้ ล้วนสื่อให้เห็นถึงความสามารถของเจ้าเมืองในอดีตที่คำนึงขององค์ประกอบหลักๆที่ต้องมีในเมือง เพื่อความเจริญรุ่งเรือง ความก้าวหน้า ความปลอดภัย รวมถึงทัศนียภาพในทุกๆด้านของเมือง ทำให้เห็นได้ว่าเมืองชัยบุรี เป็นเมืองที่ครบเครื่องไปหมดทุกด้านทั้งธรรมชาติและกลยุทธต่างๆ ที่ถูกสร้างเพื่อปกป้องเมือง (บ้านปากแตรระ (นามแฝง), 2560)

2.3 การท่องเที่ยว

2.3.1 ความหมายและประเภทของการท่องเที่ยว

ความหมายของการท่องเที่ยว

องค์การท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization : W.T.O) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวดังนี้ “Tourism comprises the activities of the person traveling to and staying in places outside their usual environment for not more than one

consecutive year for leisure, business and other purpose.” จากความหมายนี้สรุปได้ว่าการท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางของบุคคลจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว (ไม่มากกว่า 1 ปี ติดต่อกัน) เดินทางด้วยความสมัครใจเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ ติดต่อดูธรรมชาติและวัตถุประสงคืใดๆก็ได้ แต่ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพ หรือหารายได้ (เจษฎา ขวัญเมือง และคณะ, 2554)

วรรณภา วงษ์วานิช (2546) ให้ความหมายไว้ว่า การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของ มนุษย์ซึ่งกระทำเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากกิจกรงานประจำโดยปกติการท่องเที่ยวงจะหมายถึงการเดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งโดยไม่คำนึงว่าระยะทางนั้นจะใกล้หรือไกลและการเดินทางนั้นจะมีการ ค้างแรมหรือไม่

ไพฑูริย์ พงศะบุตร และวิลาสวงศ์ พงศะบุตร (2542) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยว (Tourism) หมายถึง การเดินทางไปเยือนสถานที่ต่างถิ่นซึ่งไม่ใช่เป็นที่พำนักอาศัยประจำของบุคคลนั้น และเป็นการไปเยือนชั่วคราวโดยไม่ใช่เพื่อเป็นการประกอบอาชีพหารายได้

องค์การสหประชาชาติในคราวประชุมว่าด้วยการเดินทางและท่องเที่ยว ณ กรุงโรม เมื่อปี พ.ศ. 2506 ได้ให้นิยามของการท่องเที่ยวไว้ว่า หมายถึงกิจกรรมที่มีเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องอยู่ 3 ประการ คือ

1. ต้องเดินทางจากที่อยู่ปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว
2. ต้องมีสถานที่ปลายทางที่ประสงค์จะไปเยี่ยมเยือน และด้วยความสมัครใจ
3. ต้องมีจุดมุ่งหมายของการเดินทาง โดยเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง แต่ต้องมีใช่เพื่อการประกอบอาชีพและไปอยู่ประจำ

ประเภทของการท่องเที่ยว

ปัจจุบันการท่องเที่ยวมีหลายรูปแบบด้วยกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่น ระยะเวลาในการท่องเที่ยว ประเภทของการคมนาคม จำนวนสมาชิก หรือค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เป็นต้น โดยองค์การท่องเที่ยวโลก (www.unwto.org) ได้กำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวได้ 3 รูปแบบหลัก ได้แก่ 1) รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (natural based tourism) 2) รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม (cultural based tourism) 3) รูปแบบการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ (special interest tourism) (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2545) ซึ่งแต่ละรูปแบบสามารถสรุปได้ดังนี้

1. รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (natural based tourism) ประกอบด้วย

- 1.1 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ecotourism) หมายถึงการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

1.2 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเล (marine ecotourism) หมายถึงการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติทางทะเลที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศทางทะเล โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศทางทะเลอย่างยั่งยืน

1.3 การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา (geo-tourism) หมายถึงการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่เป็นหินผา ลานหินทราย อุโมงค์ โพรง ถ้ำน้ำลอด ถ้ำ หินงอกหินย้อย เพื่อดูความงามของภูมิทัศน์ที่มีความแปลกจากการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่โลก ศึกษาธรรมชาติของหิน ดิน แร่ต่างๆ และฟอสซิล ได้ความรู้ ได้มีประสบการณ์ใหม่ๆ บนพื้นฐานการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบต่อจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

1.4 การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (agro tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่เกษตรกรรม สวนเกษตร วนเกษตร สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์ และเลี้ยงสัตว์เพื่อชมความสวยงาม ความสำเร็จ และเพลิดเพลินในสวนเกษตร ได้มีความรู้ใหม่ด้านการเกษตรบนพื้นฐานความรับผิดชอบต่อดารักษาสภาพแวดล้อมของสถานที่แห่งนั้น

1.5 การท่องเที่ยวเชิงดาราศาสตร์ (astrological tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อไปชมปรากฏการณ์ทางดาราศาสตร์ที่เกิดขึ้นในแต่ละวาระ เช่น สุริยุปราคา ฝนดาวตก จันทรุปราคา และการดูดาวจันทรคติที่ปรากฏในท้องฟ้าแต่ละเดือน เพื่อการเรียนรู้ระบบสุริยจักรวาล มีความรู้ความประทับใจ ความทรงจำและประสบการณ์เพิ่มขึ้น

2. รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม (cultural based tourism) ประกอบด้วย

2.1 การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (historical tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดี และประวัติศาสตร์ เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยว ได้ความรู้มีความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดี ในท้องถิ่นพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่า ของสภาพแวดล้อมโดยที่ประชาชนในท้องถิ่น มีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

2.2 การท่องเที่ยวชมวัฒนธรรมและประเพณี (cultural and traditional tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยว เพื่อชมงานประเพณีต่างๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ จัดขึ้น ได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรียะศิลป์ เพื่อศึกษาความเชื่อ การยอมรับนับถือ การเคารพ พิธีกรรมต่างๆ และได้รับความรู้มีความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อรักษาสภาพแวดล้อมและมรดกทางวัฒนธรรม

2.3 การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท (rural tourism/village tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้าน ชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิต และผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษ

มีความโดดเด่นเพื่อความเพลิดเพลินได้ความรู้ดูผลงานสร้างสรรค์และภูมิปัญญาพื้นบ้าน มีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

3. รูปแบบการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ (special interest tourism) ประกอบด้วย

3.1 การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (health tourism) หมายถึงการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรมเพื่อการพักผ่อนและเรียนรู้วิถีการรักษาสุขภาพกายใจได้รับความเพลิดเพลินและสุนทรีย์ภาพ มีความรู้ต่อการรักษาคุณค่า และคุณภาพชีวิตที่ดี มีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพนี้บางแห่งอาจจัดรูปแบบเป็นการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและความงาม (health beauty and spa)

3.2 การท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและศาสนา (edu-meditation tourism) หมายถึงการเดินทางเพื่อทัศนศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากปรัชญาทางศาสนา หาคำรู้ สัจธรรมแห่งชีวิต มีการฝึกทำสมาธิเพื่อมีประสบการณ์และความรู้ใหม่เพิ่มขึ้น มีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดีเพิ่มขึ้น นอกจากนี้นักท่องเที่ยวบางกลุ่มมุ่งการเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย เช่น การทำอาหารไทย การนวดแผนไทย รำไทย มวยไทย การช่างและงานศิลปหัตถกรรมไทย รวมถึงการบังคับช้างและเป็นควาญช้าง เป็นต้น

3.3 การท่องเที่ยวเพื่อศึกษากลุ่มชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรมกลุ่มน้อย (ethnic tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่วัฒนธรรมของชาวบ้านวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยหรือชนเผ่าต่างๆ เช่น หมู่บ้านชาวไทยโซ่ง หมู่บ้านผู้ไทย หมู่บ้านชาวกูย หมู่บ้านชาวกะเหรี่ยง หมู่บ้านชาวจีนฮ่อ เป็นต้น

3.4 การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (sports tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเล่นกีฬาตามความถนัดความสนใจ ในประเภทกีฬา เช่น กอล์ฟ ดำน้ำ ตกปลา สนุกเกอร์ กระดานโต้คลื่น สกีนํ้า เป็นต้น ได้รับความเพลิดเพลินความสนุกสนานตื่นเต้น ได้รับความประสบการณ์และความรู้ใหม่เพิ่มขึ้น

3.5 การท่องเที่ยวแบบผจญภัย (adventure travel) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีลักษณะพิเศษ ที่นักท่องเที่ยวเขาไปเที่ยวแล้วได้รับความสนุกสนานตื่นเต้น หวาดเสียว ผจญภัย มีความทรงจำ ความปลอดภัย และได้ประสบการณ์ใหม่

3.6 การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์และฟาร์มสเตย์ (homestay & farm stay) หมายถึง นักท่องเที่ยวกลุ่มที่ต้องการใช้ชีวิตใกล้ชิดกับครอบครัวในท้องถิ่นที่ไปเยือนเพื่อการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้รับความประสบการณ์ในชีวิตเพิ่มขึ้น

3.7 การท่องเที่ยวพำนักระยะยาว (long stay) หมายถึง กลุ่มผู้ใช้ชีวิตในบั้นปลายหลังเกษียณอายุจากการทำงานที่ต้องการมาใช้ชีวิตต่างแดนเป็นหลัก เพื่อเพิ่มปัจจัยที่ห้าของชีวิตคือ

การท่องเที่ยว โดยเดินทางท่องเที่ยวต่างประเทศเฉลี่ย 3-4 ครั้งต่อปี คราวละนานๆ อย่างน้อย 1 เดือน

3.8 การท่องเที่ยวแบบให้รางวัล (incentive travel) หมายถึงการจูงใจให้แก่อำนาจของกลุ่มลูกค้าของบริษัทที่ประสบความสำเร็จ (มีความเป็นเลิศ) ในการขายสินค้าชิ้นๆ ตามเป้าหมายหรือเกินเป้าหมาย เช่น กลุ่มผู้แทนบริษัทจำหน่ายรถยนต์ ผู้แทนบริษัทจำหน่ายเครื่องใช้ไฟฟ้า ผู้แทนบริษัทจำหน่ายเครื่องสำอาง จากภูมิภาคหรือจังหวัดต่างๆ ที่สามารถขายสินค้าประเภทนั้นได้มากตามที่บริษัทผู้แทนจำหน่ายในประเทศตั้งเป้าหมายไว้เป็นการให้รางวัลและจูงใจให้เที่ยว โดยออกค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ค่าที่พักแรมและค่าอาหารระหว่างการเดินทางให้กับผู้ร่วมเดินทาง เป็นการจูงใจการพักแรมตั้งแต่ 2 - 7 วัน เป็นรายการนำเที่ยวชมสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ อาจเป็นรายการนำเที่ยวแบบผสมผสาน หรือรายการนำเที่ยวในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง

3.9 การท่องเที่ยวเพื่อการประชุม (MICE หมายถึง M=meeting/I=incentive/C=conference/E=exhibition) เป็นการจูงใจให้แก่อำนาจของลูกค้าของผู้ที่จัดประชุม มีรายการจูงใจก่อนการประชุม (pre-tour) และการจูงใจหลังการประชุม (post-tour) โดยการจูงใจการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ ทั่วประเทศ เพื่อบริการให้กับผู้เข้าร่วมประชุมโดยตรง หรือสำหรับผู้ร่วมเดินทางกับผู้ประชุม (สามีหรือภรรยา) อาจเป็นรายการท่องเที่ยววันเดียว หรือรายการเที่ยวพักค้างแรม 2-4 วัน โดยคิดราคาแบบเหมารวมค่าอาหารและบริการท่องเที่ยว

3.10 การท่องเที่ยวแบบผสมผสานเป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่ผู้จัดการการท่องเที่ยวคัดสรรรูปแบบการท่องเที่ยวที่กล่าวมาแล้วข้างต้น นำมาจัดรายการนำเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความแตกต่างระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวในระยะยาวนานตั้งแต่ 2-7 วันหรือมากกว่านั้น เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเกษตร (eco-agro tourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและประวัติศาสตร์ (agro-historical tourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและผจญภัย (eco-adventure travel) การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยาและประวัติศาสตร์ (geo-historical tourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวัฒนธรรม (agro-cultural tourism) เป็นต้น

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้แบ่งการท่องเที่ยวตามความสำคัญและสภาพแวดล้อมออกเป็น 12 ประเภท ดังนี้ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2556)

1. แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco-tourism) หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะทางธรรมชาติที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น โดยอาจมีเรื่องราวทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศที่เกี่ยวข้องโดยการจัดการท่องเที่ยวในแหล่งนั้น ต้องมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง มีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศนั้น มีการจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

2. แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปะวิทยาการ (arts and sciences educational attraction standard) หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวหรือกิจกรรมที่สามารถตอบสนองความสนใจพิเศษของนักท่องเที่ยว ซึ่งมีรูปแบบของการท่องเที่ยวที่ชัดเจน เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวแบบใหม่ที่เกิดขึ้น แหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้สามารถเพิ่มเติมกิจกรรมได้อีกมากมาย ตามความนิยมของคนแต่ละยุคสมัย เมื่อมีการระบุดังกล่าวกิจกรรมนั้นๆ สามารถให้ความรู้และดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ ปัจจุบันมีปรากฏอยู่หลายแห่ง เช่น พิพิธภัณฑ์เฉพาะทาง แหล่งท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ อุตสาหกรรมและเทคโนโลยี และ MICE (Meeting & Incentives & Conventions & Exhibitions) เป็นต้น

3. แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ (Historical Attraction) หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศาสนา รวมถึงสถานที่หรืออาคารสิ่งก่อสร้างที่มีอายุเก่าแก่ หรือเคยมีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ เช่น โบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์ ชุมชนโบราณ กำแพงเมือง คูเมือง วัด พิพิธภัณฑ์ ศาสนสถาน และสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าทางศิลปะและสถาปัตยกรรม

4. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (Natural Attraction) หมายถึง สถานที่ที่เปิดใช้เพื่อการท่องเที่ยว โดยมีทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเยือน ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้ อาจจะเป็นความงดงามตามสภาพธรรมชาติ ความแปลกตา สีสันที่สำคัญทางธรณีวิทยาและภูมิศาสตร์อันเป็นเอกลักษณ์ หรือเป็นสัญลักษณ์ ของท้องถิ่นนั้นๆ สภาพแวดล้อมที่มีลักษณะพิเศษ (Special Environmental Features) หรือสภาพแวดล้อมที่มีคุณค่าทางวิชาการก็ได้

5. แหล่งท่องเที่ยวเพื่อนันทนาการ (Recreational Attraction) หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อการพักผ่อนและเสริมสร้างสุขภาพ ให้ความสนุกสนาน รื่นรมย์ บันเทิง และการศึกษาหาความรู้ แม้ไม่มีความสำคัญในแง่ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม แต่มีลักษณะเป็นแหล่งท่องเที่ยวร่วมสมัย เช่น ย่านบันเทิงหรือสถานบันเทิง สวนสัตว์ สวนสนุก และสวนสาธารณะ และสนามกีฬา

6. แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural Attraction) หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทางศิลปะและขนบธรรมเนียมประเพณี ที่บรรพบุรุษได้สร้างสมและถ่ายทอดเป็นมรดกสืบทอดกันมา แหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ ประกอบด้วย งานประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน การแสดงศิลปวัฒนธรรม สินค้าพื้นเมือง การแต่งกาย ภาษา ชนเผ่า เป็นต้น ตัวอย่างของแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศไทยในประเภทนี้ ได้แก่ ตลาดน้ำดำเนินสะดวก งานแสดงช้างของจังหวัดสุรินทร์ งานร่มบั้งประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น

7. แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติ ในการจัดทำเกณฑ์มาตรฐานสำหรับแหล่งท่องเที่ยวพุร้อนธรรมชาติ มีจุดประสงค์เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำพุร้อนธรรมชาติ โดยต้องคำนึงถึงความปลอดภัย ไม่กระทบต่อสิ่งแวดล้อม

8. แหล่งท่องเที่ยวประเภทชายหาด (Beach Attraction) หมายถึงสถานที่ที่เปิดใช้เพื่อการท่องเที่ยว โดยมีชายหาดเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวมาเยือน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อความเพลิดเพลินและนันทนาการในรูปแบบที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ และอาจเสริมกิจกรรมเพื่อการศึกษาหาความรู้เข้าไปด้วย ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นบริเวณชายหาด ได้แก่ การเล่นน้ำ การอาบแดด กีฬาทางน้ำ การนั่งพักผ่อน รับประทานอาหาร เป็นต้น

9. แหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตก (Waterfall Attraction) หมายถึงสถานที่ที่เปิดใช้เพื่อการท่องเที่ยว โดยมีน้ำตกเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวมาเยือน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อความเพลิดเพลินและนันทนาการในรูปแบบที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ และอาจเสริมกิจกรรมเพื่อการศึกษาหาความรู้เข้าไปด้วย ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นบริเวณน้ำตก ได้แก่ การว่ายน้ำ การนั่งพักผ่อน เดินสำรวจน้ำตก การล่องแก่ง ดูนก และการตกปลา เป็นต้น

10. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติประเภทถ้ำ หมายถึง สถานที่ที่เปิดใช้เพื่อการท่องเที่ยว โดยมีถ้ำเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวมาเยือน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อความเพลิดเพลินและนันทนาการในรูปแบบที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ และอาจเสริมกิจกรรมเพื่อการศึกษาหาความรู้เข้าไปด้วย ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวประเภทถ้ำ ได้แก่ การเข้าชมบรรยากาศ และหินงอกหินย้อยภายในถ้ำ การศึกษาด้านโบราณคดีของมนุษย์ยุคต่างๆที่เคยอาศัยในถ้ำ การนมัสการพระพุทธรูปให้อาหารสัตว์ การปิกนิกและรับประทานอาหาร เป็นต้น

11. แหล่งท่องเที่ยวประเภทเกาะ หมายถึงสถานที่ที่เปิดใช้เพื่อการท่องเที่ยว โดยมีเกาะเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวมาเยือน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อความเพลิดเพลินและนันทนาการในรูปแบบที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ และอาจเสริมกิจกรรมเพื่อการศึกษาหาความรู้เข้าไปด้วย ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นบนแหล่งท่องเที่ยวประเภทเกาะ ได้แก่ การดำน้ำ ชมธรรมชาติบริเวณเกาะ ชมวิว กีฬาทางน้ำ การนั่งพักผ่อน รับประทานอาหาร เป็นต้น

12. แหล่งท่องเที่ยวประเภทแก่ง หมายถึงสถานที่ที่เปิดใช้เพื่อการท่องเที่ยว โดยมีแก่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวมาเยือน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อความเพลิดเพลินและนันทนาการในรูปแบบที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ โดยมีกิจกรรมการท่องเที่ยวหลักได้แก่ การล่องแก่ง การพายเรือ การพักผ่อน การเดินป่า และอาจเสริมกิจกรรมเพื่อการศึกษาหาความรู้เข้าไปด้วย เช่น การดูนก การสำรวจธรรมชาติ การศึกษาพันธุ์พืช เป็นต้น

2.3.2 การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดี และประวัติศาสตร์ เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยวได้ความรู้มีความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดี ในท้องถิ่นพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่า ของสภาพแวดล้อมโดยที่ประชาชนในท้องถิ่น มีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว (วิกิพีเดีย, 2558)

ปัจจุบัน นอกจากเมืองประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมจะได้รับการวางแผนด้านการอนุรักษ์ทางประวัติศาสตร์แล้ว ยังมีการพัฒนาให้เกิดกิจกรรมที่หลากหลายขึ้น เช่น การจัดนิทรรศการ เทศกาล การจัดแสดงแสงสี เพื่อเพิ่มความสนใจแก่นักท่องเที่ยว สิ่งนี้นักท่องเที่ยวให้ความสนใจ ในสถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง, 2547) ได้แก่

1. รูปแบบทางวัฒนธรรม ความเชื่อ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ (Distinctive Cultural Patterns) รวมไปถึงธรรมเนียม ประเพณี การแต่งกาย ระเบียบแบบแผนในการดำรงชีวิต ศาสนา การได้เข้าไปมีส่วนร่วมในวิถีชีวิตของท้องถิ่นเป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจอย่างมาก อย่างไรก็ตามก็จะต้องคำนึงถึงผลกระทบที่ประชาชนในท้องถิ่นได้รับเป็นพิเศษ

2. ความสนใจในศิลปะท้องถิ่น (Arts and Handicrafts) เช่น ดนตรี การละเล่น การฟ้อนรำ และศิลปหัตถกรรมที่ผลิตขึ้น เช่น ภาพวาด ประติมากรรม เครื่องใช้ เมืองที่ได้รับการพัฒนาเป็นศูนย์กลางทางศิลปมีจุดมุ่งหมายลำดับแรกคือ ตอบสนองต่อนักท่องเที่ยว และผลตอบแทนทางรายได้ต่อศิลปินในท้องถิ่น นอกจากนี้แล้วรูปแบบทางสถาปัตยกรรมก็เป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเป็นสิ่งสำคัญ

3. ความสนใจต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจ (Economic Activities) การท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่ประสบความสำเร็จ มีผลต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่น่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ เช่น การแสดงช้างในเขตป่าร้อนชื้น เทศกาลงานแสดงสินค้าเกษตรกรรม การท่องเที่ยวตลาดชุมชน

4. ความสนใจต่อเมืองและชุมชน (Urban and Community Area) ความแตกต่างของเมืองและชนบท อาคาร บ้านเรือน ความเป็นอยู่ของคนในเมือง ย่านศูนย์กลางเมือง ร้านอาหาร สิ่งอำนวยความสะดวก สวนสาธารณะ พิพิธภัณฑ์ เหมาะกับนักท่องเที่ยวที่ชอบการศึกษาเรียนรู้ ชิมซบความรู้สึกที่มีต่อเมืองท่องเที่ยว เช่น การนั่งรถไฟไปตามถนนสายสำคัญในเมือง ผ่านสถานที่สำคัญ หรือเลือกเดินชมเมือง โดยใช้เส้นทางเดินเท้าสาธารณะที่สามารถหยุดชมสถานที่ต่างๆได้เอง เมืองท่องเที่ยวบางแห่งยังได้จัดกิจกรรมกลางแจ้งเพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว

5. สถานที่จัดรูปแบบทางวัฒนธรรม (Museums and Other Cultural) ความน่าสนใจของพิพิธภัณฑ์คือ สามารถบอกเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ อารยธรรม ชาติพันธุ์วิทยา งานศิลปะท้องถิ่น แม้กระทั่งความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี วัตถุประสงค์หลักของพิพิธภัณฑ์นั้น เพื่อให้บริการความรู้แก่ประชาชนในเมือง และดึงดูดนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ นอกจากนี้จะแสดงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์แล้ว บางแห่งยังจัดงานแสดงงานศิลปะร่วมสมัย นำเสนอเรื่องราวโดยวิธีการต่างๆ

6. ประเพณีเทศกาลท้องถิ่น (Cultural Festivals) ความเชื่อ ค่านิยมในท้องถิ่น หรืออิทธิพลทางศาสนา เช่น งาน Carnival in Rio de Janero, Mardi Gras in New Orleans ประเพณีและเทศกาลเหล่านี้ทำให้เกิดฤดูกาลท่องเที่ยวจากความนิยมของนักท่องเที่ยว

7. ความเป็นมิตรของผู้คนในท้องถิ่น (Friendliness of Residents) อาจไม่ใช่สิ่งดึงดูดใจหลักของการท่องเที่ยว แต่ความเป็นมิตร ความซื่อสัตย์ ของคนในท้องถิ่น ช่วยสร้างบรรยากาศความประทับใจที่ดีแก่นักท่องเที่ยวในเมืองท่องเที่ยววันนั้น

องค์ประกอบของการสร้างให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ อนุรักษ์และวิชาการ ประกอบด้วย 3 As (ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์, 2537) ได้แก่

1. สิ่งดึงดูดใจ (Attractions) เกิดจากสถานที่ เช่น พิพิธภัณฑสถาน โบราณสถาน หมู่บ้านประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรมหรือสิ่งปลูกสร้างที่มนุษย์สร้างขึ้น และเหตุการณ์ ที่น่าประทับใจ การประกวด การแข่งขันกีฬา เทศกาล การแสดง เป็นต้น

2. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) ความสะดวกสบาย ทำให้นักท่องเที่ยวไปถึงสถานที่ได้รวดเร็วปลอดภัยโดยมีโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ระบบขนส่ง ระบบสื่อสาร ระบบสาธารณูปโภค ไฟฟ้า ประปา ทางเดินเท้า โรงพยาบาล ระบบกำจัดของเสีย

3. การเข้าถึง (Accessibility) ระบบการขนส่งประกอบด้วย เส้นทาง พาหนะ สถานี และผู้ประกอบการ การขนส่งมีวัตถุประสงค์ในการลำเลียงคนและสิ่งของไปยังจุดหมายปลายทาง โดยผ่านเส้นทาง

2.4 ภูมิสถาปัตยกรรม

ภูมิสถาปัตยกรรม (landscape architecture) เป็นศิลปะและวิทยาศาสตร์ว่าด้วยการออกแบบวางแผน การอนุรักษ์และจัดการพื้นที่ใช้สอยภายนอกอาคาร รวมทั้งพื้นที่บางส่วนภายในหรือบนดาดฟ้าอาคารเพื่อความผาสุก สวัสดิภาพและความปลอดภัยของประชาชน

ประวัติความเป็นมาของภูมิสถาปัตยกรรมของประเทศไทยไม่เป็นที่ชัดเจนนัก อาจเป็นด้วยหลักฐานทั้งทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีถูกทำลายไปในสงครามไทย-พม่าที่กรุงศรีอยุธยาโดยเฉพาะเมื่อ พ.ศ. 2310 ในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงสมัยสุโขทัยกล่าวไว้เพียงการปลูกต้นไม้เชิงเกษตรกรรมไว้เบื้องเหนือเบื้องใต้ มีกล่าวถึงตระพังหรือสวนน้ำไว้บ้างแต่ไม่พรรณนารูปแบบและความสวยงาม ต่อมาบาทหลวงชาวฝรั่งเศสบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับสวนในสมัยพระนารายณ์มหาราชไว้พอควร ว่ามีชาวต่างประเทศนำพรรณไม้แปลกๆ มาถวาย และทรงลงมือทำสวนด้วยพระองค์เองในพระราชวังลพบุรี ไม่กล่าวถึงรูปแบบและความสวยงามที่มีนัยสำคัญไว้เช่นกัน และในสมัยต้นรัตนโกสินทร์มีการนำรูปแบบสวนจีนมาสร้างในพระบรมมหาราชวังและวัดสำคัญ เรียกว่าเขามอ มีการสร้างสวนซ้ายสวนขวา เริ่มมีการสร้างสวนเพื่อความปิติในสมัยรัชกาลที่ 5 เริ่มมีสวนและมีรูปแบบของสวนปรากฏชัดเจนขึ้น มีการนำรูปแบบสวนยุโรปซึ่งกำลังผ่านความรุ่งเรืองของยุครenaissance โดยมียุโรปที่เข้ามารับราชการ เช่น นายเฮนรี อาลบาสเตอร์ หรือพระเศวตศิลา ต้นตระกูลเศวตศิลา รวมทั้งคนอื่นๆ มาเป็นผู้ออกแบบและก่อสร้างสวนหลายแห่ง อุทยานสราญรมย์เป็นตัวอย่างสวนที่ยังหลงเหลือและได้รับการบูรณะให้สวยงามในปัจจุบัน

ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอาจเป็นผู้ให้กำเนิดการผังเมืองและภูมิสถาปัตยกรรมเป็นพระองค์แรกก็ได้ พระราชหัตถ์เลขาถึงเจ้าพระยาวรรพวงศระหว่าง พ.ศ. 2444-2452 เป็นข้อพิสูจน์ได้เป็นอย่างดีว่าพระองค์ทรงเชี่ยวชาญในงานทั้งสองสาขานี้อย่างไร ทรงรู้จักต้นไม้ พร้อมทั้งชื่อและอุปนิสัยพรรณไม้ต่างๆ ที่ใช้ปลูกทั้งในสวนและในเมืองนับได้เกือบร้อยชนิด งานสวนและสถาปัตยกรรมที่ได้รับอิทธิพลยุโรปในรัชกาลที่ 4-5 ได้ต่อเนื่องมาถึงสมัยรัชกาลที่ 6 และ 7 เช่น วังฤดูร้อนต่างๆ เป็นต้นว่า พระราชวังบ้านปืน และพระตำหนักมฤตทายวัน เพชรบุรี วังสนามจันทร์ นครปฐมและวังไกลกังวล เป็นต้น รูปแบบของสวนไม่เป็นที่เด่นชัดว่ามีรูปแบบอย่างไร กล่าวกันว่าเป็นงานประกอบที่ทำโดยสถาปนิกชาวยุโรปผู้ออกแบบและก่อสร้างอาคาร ซึ่งอาจมีรูปแบบที่สวยงามแต่ได้ถูกแปรเปลี่ยนไปโดยกาลเวลา สวนและงานภูมิสถาปัตยกรรมได้หยุดนิ่งมาตั้งแต่ยุคเศรษฐกิจโลกตกต่ำในปลายรัชกาลที่ 7 และเริ่มขยับตัวขึ้นใหม่ในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ที่เริ่มพัฒนาประเทศและสมัยเริ่มสงครามเวียดนาม การใช้ประเทศไทยเป็นฐานทัพแห่งหนึ่งของสหรัฐฯ ทำให้มีความต้องการบ้านเช่าที่มีสวน ต่างประเทศที่เข้ามาลงทุนสร้างโรงแรม เช่น โรงแรมสยามอินเตอร์คอนติเนนตัล (ปัจจุบันถูกรื้อกลายเป็นศูนย์การค้าสยามพารากอน) และโครงการเงินกู้ได้เผยโฉมของภูมิสถาปัตยกรรมให้ปรากฏ ช่างจัดสวนไทยจึงได้เคยเห็นและรู้จักวิชาชีพภูมิสถาปัตยกรรมที่เป็นสากลเป็นครั้งแรก ในขณะเดียวกันเทศบาลนครกรุงเทพฯ ก็ได้เริ่มรณรงค์จัดสวนตามมุมต่างๆ ของถนน เรียกว่า “สวนหย่อม” โดยเลียนแบบ “สวนญี่ปุ่น” ซึ่งเป็นที่นิยมมากในสมัยนั้น (ภูมิสถาปัตยกรรม: วิกีพีเดีย, 2553)

แนวความคิดขั้นพื้นฐานของงานภูมิสถาปัตยกรรมในการวางผังและการออกแบบชุมชนที่น่าอยู่อาศัย คือการให้ความเคารพต่อสภาพแวดล้อม และวัฒนธรรมในท้องถิ่นที่พื้นที่โครงการตั้งอยู่ โดยให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก แก่ประเด็นปัญหาในระดับภูมิภาค เช่น ปัจจัยทางธรรมชาติและนิเวศวิทยาของพื้นที่ ชุมชนจะทำการพัฒนาหรืออนุรักษ์ ลักษณะเด่นเฉพาะตัวและบรรยากาศของพื้นที่ ปัญหาสภาพแวดล้อมในชุมชนทุกวันนี้ เป็นผลมาจากการละเลย ไม่ให้ความสำคัญต่อประเด็นปัญหาในระดับภูมิภาค เช่น ปัจจัยทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในพื้นที่ ไม่เพียงแต่สร้างชุมชนที่มีปัญหาสภาพแวดล้อม แต่ยังขาดเอกลักษณ์ ขาดชีวิตชีวาอีกด้วย ในทางตรงกันข้าม การวางผังและออกแบบชุมชนที่คำนึงถึงสภาพแวดล้อม จะช่วยอนุรักษ์และสนับสนุนเอกลักษณ์ วัฒนธรรม นิเวศวิทยา และสร้างบรรยากาศของชุมชนที่น่าอยู่อาศัย หลักการสำคัญในการวางผังและออกแบบชุมชนที่น่าอยู่อาศัย และคำนึงถึงสภาพแวดล้อมที่ประกอบไปด้วย

งานของภูมิสถาปนิกอาจครอบคลุมตั้งแต่การสรรค์สร้างสวนสาธารณะและถนนอุทยานไปจนถึงการวางผังบริเวณกลุ่มอาคารสำนักงาน จากการออกแบบที่พักอาศัยไปจนถึงการออกแบบโครงสร้างพื้นฐานของเมืองและการออกแบบพื้นที่ธรรมชาติขนาดใหญ่ หรือการฟื้นฟูภูมิทัศน์ที่เสียหาย เช่น เหมืองแร่เก่า บริเวณฝั่งกลบขยะ ภูมิสถาปัตยกรรมที่ซับซ้อนกับการจัดสวน ก็จริง แต่จะเป็นงานวิชาชีพที่มีปัจจัยพิจารณาในการออกแบบและมีขอบเขตกว้างขวางกว่า

บ่อยครั้งในการออกแบบภูมิทัศน์ชุมชนขึ้นอยู่กับการจัดวางสถาปัตยกรรม อย่างไรก็ตาม การออกแบบภูมิทัศน์ที่มีความสำคัญ ต่อสิ่งแวดล้อมในชุมชน เช่นเดียวกับงานสถาปัตยกรรม ต้นไม้ทำหน้าที่เป็นระบบปรับอากาศของโลก ให้ร่มเงาที่เย็นสบาย และดูดซับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ ซึ่งเป็นสาเหตุหลักของปรากฏการณ์เรือนกระจก การศึกษาล่าสุดแสดงให้เห็นว่า การออกแบบภูมิทัศน์ที่ดี คำนึงถึงการประหยัดพลังงาน อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถประหยัดให้แก่เจ้าของโครงการได้เป็นอย่างดี นอกจากการประหยัดพลังงาน การออกแบบภูมิทัศน์ที่คำนึงถึงสภาพแวดล้อม ยังส่งเสริมความหลากหลายทางชีวภาพ เช่น นกและแมลงที่มาอาศัยอยู่ และสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีและสะอาดขึ้น โดยการปรับปรุงคุณภาพของน้ำและอากาศ ต้นไม้ดูดซับและกรองควัน ขณะที่พืชน้ำทำหน้าที่เหมือนเครื่องกรองน้ำ การอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ เป็นข้อดีที่ได้จากการจัดภูมิทัศน์ที่คำนึงถึงสภาพแวดล้อม

ภูมิสถาปนิกทำงานในพื้นที่ภายนอกอาคารเกือบทุกชนิดและพื้นที่บางส่วนภายในหรือบนดาดฟ้าอาคาร ทั้งใหญ่และเล็ก ในเมืองและชนบท ทั้งด้วยวัสดุ “แข็ง” (hard scale)/ “นุ่ม” (soft scale) ภูมิสถาปนิกทำงานครอบคลุมดังต่อไปนี้

- รูปทรง ขนาดส่วนและการวางผังโครงการใหม่
- งานที่พักอาศัยส่วนบุคคลและงานสาธารณะ
- การออกแบบผังบริเวณโรงเรียน มหาวิทยาลัยและโรงแรม
- สวนสาธารณะ สนามกอล์ฟ สวนสนุกและสนามเล่นกีฬาต่างๆ
- บริเวณโครงการเคหะ นิคมอุตสาหกรรมและโครงการเชิงการค้า
- ทางหลวง โครงสร้างทางการขนส่ง สะพานและทางผ่าน
- ลานเมืองและลานชุมชนและระบบทางเดินเท้า
- โครงการฟื้นฟูชุมชนเมืองขนาดเล็กและใหญ่
- ป่า แหล่งท่องเที่ยว ภูมิทัศน์ประวัติศาสตร์ และการประเมินทางภูมิทัศน์หรือการศึกษาด้านการอนุรักษ์
- ภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural Landscape)
- อ่างเก็บน้ำ เขื่อน สถานีไฟฟ้า บ่อขุดวัสดุทางอุตสาหกรรมหรือโครงการทางอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ รวมทั้งบริเวณบริการนักท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ
- การประเมินสภาพแวดล้อม การให้คำปรึกษางานวางแผนภูมิทัศน์และการทำข้อเสนอในการออกแบบผืนแผ่นดิน
- โครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งและเกาะ

คุณค่าที่สำคัญที่สุดของภูมิสถาปัตยกรรมมักเกิดขึ้นในช่วงแรกของการวางผังแม่บทโครงการ ช่วงที่อยู่ในระหว่างการระดมความคิดในการกลั่นกรองสิ่งที่ดีที่สุดเกี่ยวกับการ

สร้างสรรค์การใช้สอยพื้นที่ ภูมิสถาปนิกสามารถให้แนวคิดรวมและจัดเตรียมผังหลักเบื้องต้นที่แสดงให้เห็นรายละเอียดได้ชัดเจนและง่ายที่จะเข้าใจในขั้นต่อๆ มา ภูมิสถาปนิกสามารถจัดทำแบบก่อสร้างประกอบสัญญาจ้าง จัดทำการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม ให้คำปรึกษา เป็นพยานผู้ชำนาญการในด้านการใช้ที่ดินเชิงนิเวศ นอกจากนี้ภูมิสถาปนิกยังสามารถจัดเตรียมเอกสารใบสมัครเพื่อการจัดหาแหล่งเงินลงทุนสำหรับโครงการด้วย

นักออกแบบภูมิสถาปัตยกรรมและวิศวกรสำรวจ เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรทางกายภาพที่มีอยู่ และที่มีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบทางกายภาพที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นผู้วางแผนผัง กำหนดจัดวาง คาดการณ์การใช้งานอย่างเป็นเหตุ-ผล เป็นผู้รู้ซึ่งถึงความสัมพันธ์ระหว่างการจัดวางองค์ประกอบทางธรรมชาติและกิจกรรมให้เกิดประโยชน์ มีความเหมาะสม ทั้งรูปทรงของพื้นที่ ที่ว่าง ตลอดจนรักษาไว้ซึ่งสิ่งแวดล้อมที่ดี ซึ่งรวมไปถึงงานภูมิทัศน์ (งานพืชพรรณ เช่น การออกแบบปลูกต้นไม้ และการสรรค์สร้างพื้นที่สีเขียวกลางแจ้งทุกประเภท บุคคลเหล่านี้ทำงานภาครัฐทั้งในส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น บางคนอาจทำงานภาคเอกชนหรือทำงานอิสระ รับผิดชอบที่ปรึกษาส่วนราชการ อุตสาหกรรม พาณิชยกรรมและเอกชนรายบุคคล ผู้จัดการภูมิทัศน์ ใช้ความรู้ด้านวัสดุพืชพรรณและสิ่งแวดล้อมธรรมชาติในการให้คำแนะนำในการดูแลรักษาระยะยาวและในการพัฒนาภูมิทัศน์ บุคคลเหล่านี้ทำงานเกี่ยวกับพืชสวน การจัดการสถานที่ ป่า การอนุรักษ์ธรรมชาติและเกษตรกรรม นักวิทยาศาสตร์ภูมิทัศน์ มีทักษะพิเศษเช่น ปรุพีวิทยา อุทกวิทยา ภูมิสัณฐาน หรือพฤกษศาสตร์ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการแก้ปัญหาในงานภูมิทัศน์ งานของบุคคลเหล่านี้อาจไล่ตั้งแต่การสำรวจบริเวณไปจนถึงการประเมินสิ่งแวดล้อมของบริเวณขนาดใหญ่เพื่อการวางแผนหรือการจัดการ และอาจทำรายงานผลกระทบในโครงการพัฒนาหรือในความสำคัญเฉพาะของพรรณไม้หรือสัตว์บางชนิดในพื้นที่ นักวางแผนภูมิทัศน์เกี่ยวข้องและดูแลในด้านตำแหน่งที่ตั้ง วิถีทัศน์ นิเวศวิทยาและการใช้ที่ดินในเชิงนั้นหนนาการของเมือง ชนบท และพื้นที่ชายฝั่ง งานที่บุคคลกลุ่มนี้ทำรวมถึงการเขียนรายงานด้านนโยบายและยุทธวิธี และลงท้ายด้วยการส่งผังรวมสำหรับการพัฒนาโครงการใหม่ การประเมินและประมาณค่าพร้อมทั้งการจัดทำแผนการจัดการเพื่อนำไปใช้ในการทำแผนนโยบาย บางคนอาจมีสร้างสมความชำนาญเฉพาะเพิ่มเติม เช่น งานภูมิทัศน์โบราณคดี หรือกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์ (ภูมิสถาปัตยกรรม: วิกิพีเดีย, 2553)

ภูมิสถาปัตยกรรมในชุมชน

สถาปัตยกรรมในชุมชนเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลต่อสภาพแวดล้อม ทัศนียภาพ และชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ซึ่งใช้เวลาส่วนใหญ่ในแต่ละวันประกอบกิจกรรมต่างๆ ภายในอาคาร สถาปัตยกรรมนอกจากจะช่วยปกป้องมนุษย์ จากสภาพดินฟ้าอากาศแล้ว ยังเป็นเครื่องบ่งบอกถึงวัฒนธรรม วิถีชีวิต และชีวิตความเป็นอยู่ของคนในแต่ละท้องถิ่น สถาปัตยกรรมภายในชุมชนสามารถแบ่งออกได้หลายประเภท อาทิ บ้าน สโมสร สถานประกอบการ ร้านค้า ศูนย์กลางชุมชน นอกจากนี้ยังรวมถึงอาคารสิ่งปลูกสร้างขนาดเล็กอื่นๆ เช่น ศาลาพักผ่อน

ศาล เป็นต้น อาคารเหล่านี้มีหลายรูปแบบและลักษณะ ตามประเภทการใช้งานของอาคาร รสนิยมและรายได้ของเจ้าของบ้าน และวัสดุที่จัดหาได้ในแต่ละท้องถิ่น อาจเป็นอาคารไม้ อาคารปูน มีตั้งแต่ชั้นเดียว ชั้นครึ่ง หรือสองชั้น รูปแบบของสถาปัตยกรรมในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก นับจากในอดีต มาจนถึงปัจจุบัน แต่เดิมนั้น สถาปัตยกรรมในแต่ละท้องถิ่น จะสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาของช่าง ที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมา ในความพยายามที่จะทำการออกแบบ และก่อสร้างอาคาร ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ทั้งภูมิประเทศและภูมิอากาศในพื้นที่ เกิดเอกลักษณ์เฉพาะตัว ช่วยให้เกิดการประหยัดพลังงานที่ต้องใช้ในอาคาร แต่ในปัจจุบัน เมื่อมีการผลิตวัสดุก่อสร้างที่ทันสมัยได้คราวละมากๆ ประกอบกับการขนส่งที่สะดวกสบาย สถาปนิกและวิศวกรจึงหันมาออกแบบก่อสร้างอาคาร เพื่อมุ่งเน้นที่จะเอาชนะต่อธรรมชาติ ใช้วัสดุ เทคนิค และวิธีการก่อสร้าง ที่ต้องสิ้นเปลืองพลังงานสูงกว่าในอดีตอย่างมาก นอกจากนี้การออกแบบที่เน้นถึงผลกำไรทางธุรกิจเป็นหลัก ทำให้เกิดการก่อสร้างบ้านโหล มีลักษณะและรูปแบบที่เหมือนกัน หรือคล้ายคลึงกันอย่างมาก แทบทั้งหมดในชุมชนนั้นๆ และชุมชนอื่นๆ ในภูมิภาคอื่นก็แทบจะไม่แตกต่างกัน เป็นการทำลายเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ส่วนหนึ่งในชุมชนไปอย่างน่าเสียดาย การออกแบบสถาปัตยกรรมในชุมชนที่น่าอยู่อาศัย จึงต้องคำนึงถึงการสร้างสรรค์เอกลักษณ์เฉพาะตัวของพื้นที่ ด้วยการออกแบบที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และวัฒนธรรม ส่วนท้องถิ่น ส่งเสริมให้เกิดความหลากหลายทางสถาปัตยกรรมในชุมชน เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชน และเป็นการช่วยประหยัดการใช้พลังงาน อันเป็นส่วนสำคัญของการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมที่ดี ให้คงอยู่ต่อไป (จรัสพิมพ์ บุญญานันต์, 2543)

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เดชา บุญค้ำ (2548) กล่าวถึงการจัดภูมิสถาปัตยกรรม ประเภทงานพัฒนาอุทยานแห่งชาติ วนอุทยานสวนรุกขชาติ และสวนพฤกษศาสตร์ ว่าหลักการพัฒนาอุทยานแห่งชาติ และวนอุทยาน ยึดหลักการธำรงรักษาสภาพเดิมของธรรมชาติไว้ให้มากที่สุด แต่โดยวัตถุประสงค์ในการให้การศึกษาและนันทนาการ ทำให้อุทยานแห่งชาติจะต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนที่จะเข้าไปชื่นชมธรรมชาติ จะต้องมียี่พัก ที่รับประทานอาหาร มีหอดูสัตว์ มีทางเดิน ถนนและที่จอดรถ มีที่ตั้งค่ายพักแรมกลางแจ้งและมีสำนักงานผู้ดูแลและอื่นๆ อีกมาก ปัญหาอยู่ที่ว่าจะออกแบบสิ่งเหล่านี้ให้ดีที่สุดอย่างไรจึงจะยังคงลักษณะธรรมชาติเดิมไว้ได้มากที่สุด ภูมิสถาปนิกจะเข้าไปมีส่วนช่วยในการจัดวางเส้นทางสัญจร ที่จอดรถ เลือกตำแหน่งที่ตั้งของสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ โดยปรับแต่งสิ่งมนุษย์สร้างให้กลมกลืนแลดูเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ

สวนพฤกษศาสตร์และสวนรุกขชาติ เป็นบริเวณที่น่าตื่นมนำมาปลูกสะสมเพื่อการศึกษา วิจัยและพักผ่อนหย่อนใจ สวนรุกขชาติเป็นสวนที่ปลูกต้นไม้ใหญ่มีความถาวรปลูกแล้วก็ยากที่จะขุดย้ายได้โดยง่าย สวนพฤกษศาสตร์เป็นสวนที่มีพันธุ์ไม้ทุกประเภทจัดปลูก

รวมไว้ศึกษาดังนั้น การปลูกต้นไม้ที่ขาดหลักทัศนียภาพย่อมทำให้ขาดความสวยงาม ภูมิสถาปนิกจึงมีส่วนสำคัญในการกำหนดตำแหน่งและลักษณะการปลูกในแง่ของสุนทรียภาพ ส่วนการกำหนดพันธุ์ไม้และวิธีปลูกเป็นหน้าที่ของนักพฤกษศาสตร์ นอกจากนี้ ภูมิสถาปนิกยังมีหน้าที่จัดบริเวณทั่วไปในสวนรุกขชาติ เพื่อความสะดวกแก่ผู้เข้าชมและศึกษา

อรเอม ตั้งกิจงามวงศ์ (2553) ศึกษาเรื่อง ภูมิทัศน์วัฒนธรรมชายฝั่งทะเล: แนวทางการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อ่าวบางตะบูน อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี พบว่าลักษณะของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่อ่าวบางตะบูนมีประเด็นปัญหาเรื่องความขัดแย้งของการใช้ประโยชน์ที่ดิน ปัญหาความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ ปัญหาการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์จากการพัฒนาด้านกายภาพ ปัญหาชุมชนขาดความรู้และความเข้าใจในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างถูกวิธี และปัญหาการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชน ซึ่งล้วนส่งผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่

ปัญหาการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์จากการพัฒนาด้านกายภาพ: ได้แก่ นโยบายการพัฒนาด้านกายภาพเพื่อการพัฒนาชุมชนของภาครัฐ เช่น การสร้างถนน การสร้างระบบระบายน้ำ การก่อสร้างบ้านเรือนเพื่อชุมชน การพัฒนาการท่องเที่ยว มีแนวโน้มที่จะทำลายทรัพยากรและระบบนิเวศชายฝั่งทะเลให้เสื่อมโทรม ทำให้เกิดปัญหามลพิษในพื้นที่ริมแม่น้ำบางตะบูน

และจากการศึกษาพบว่าวิถีชีวิตชุมชนในแต่ละพื้นที่ได้พึ่งพาระบบนิเวศในการดำรงชีวิต เกิดความโดดเด่นร่วมกันของภูมิทัศน์และวัฒนธรรม การดำเนินชีวิตของชุมชนบางตะบูนในแต่ละอาชีพ ล้วนเกี่ยวข้องและผูกพันกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและระบบนิเวศชายฝั่งทั้งป่าชายเลนและป่าชายคลองมาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน

ณวิทย์ อ่อนแสงชัย (2553) ศึกษาเรื่องแนวทางในการสร้างภูมิทัศน์เมืองในอำเภอยุวม และการออกแบบภูมิทัศน์อุทยานหินยุคออร์โตวิเซียน (443 - 488 ล้านปี) ในอำเภอยุวมแม่สะเรียง เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่าเมืองยุวม อุทยานหินยุคออร์โตวิเซียน ระดับเมืองในพื้นที่ทั้งศิลปวัฒนธรรม ประเพณี สถาปัตยกรรม และธรรมชาติ ซึ่งสามารถนำมาจัดการพัฒนาปรับปรุง ให้พื้นที่ของเมืองมีภูมิทัศน์ที่เป็นเอกลักษณ์ได้ เพื่อป้องกันการเปลี่ยนแปลงไปของภูมิทัศน์เมืองที่ค่อนข้างรวดเร็ว อันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว การปลูกสร้างอาคารสมัยใหม่ที่หลากหลาย และการใช้สอยพื้นที่ที่ไม่เป็นระเบียบ การทำงานเน้นการมีส่วนร่วมระหว่างหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบพื้นที่ เจ้าของอาคารสถานที่ และผู้อยู่อาศัยในเมือง ผ่านการให้ความรู้ในการสร้าง และพัฒนาภูมิทัศน์แก่คนในพื้นที่ ยกตัวอย่างเมืองที่ประสบความสำเร็จ และร่วมค้นหาทรัพยากรทางภูมิทัศน์ที่มีอยู่ เพื่อนำมาสร้างภูมิทัศน์เมืองที่เกิดขึ้นจากความเห็นร่วมของคนในเมือง

การทำงานพบว่าทรัพยากรทางภูมิทัศน์เมือง ของเมืองขุนยวม ตั้งอยู่กระจัดกระจายไปทั่วทั้งบริเวณ พื้นที่ทั้งสถาปัตยกรรม อาคารบ้านเรือน และวัดเก่าแก่ รวมทั้งองค์ประกอบที่สวยงามทางธรรมชาติเช่น แนวป่า เนินเขา ทิวเขา เส้นทางน้ำ หน้าผา ซึ่งเมื่อนำมาวิเคราะห์ร่วมกับทรัพยากรทางภูมิทัศน์ที่มนุษย์สร้างขึ้นแล้ว สามารถนำมาผสมผสานก่อให้เกิดความน่าสนใจในภูมิทัศน์เมืองได้ โดยได้รับปัจจัยสนับสนุนจากแนวถนนที่ขึ้นลงตามภูมิประเทศ วัดและอาคารไม้เก่าทำหน้าที่สร้างภูมิทัศน์เมืองระยะใกล้ของแนวสองข้างถนน ในขณะที่ธรรมชาติที่ไกลออกไปเป็นภูมิทัศน์เมืองระยะไกล ที่มองเห็นผ่านที่ว่างในเขตเมือง

จากการค้นพบซากดึกดำบรรพ์ลักษณะต่างๆในบริเวณพื้นที่เนินเขาหลังที่ทำการของสำนักงานบริหารพื้นที่อนุรักษ์เขต 16 แม่สะเรียง อำเภอแม่สะเรียงจังหวัด แม่ฮ่องสอน หน่วยงานที่รับผิดชอบพื้นที่ต่างระดับ จึงต้องการที่พัฒนาผลิตภัณฑ์ทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นซากดึกดำบรรพ์ ป่าไม้ พืชพรรณ สัตว์ป่า และลักษณะทางธรณี ให้เป็นอุทยานหินยุคออร์โดวิเซียน (443 – 488 ล้านปี) เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ และสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใหม่ของอำเภอ

การทำงานเน้นการมีส่วนร่วมในการระดมความคิดเห็นในการพัฒนา และปรับปรุงพื้นที่ แต่ให้ยังคงสอดคล้องกับแผนพัฒนาระดับต่างๆที่มีอยู่แล้ว และงบประมาณที่จำกัด มีการประชุมและสำรวจหลายครั้งเพื่อหาข้อสรุปของลักษณะ และรายละเอียดของโครงการ มีการทำงานร่วมกันระหว่างนักป่าไม้ สถาปนิก นักธรณีวิทยา และหน่วยงานในพื้นที่

การทำงานได้มีการออกแบบ และก่อสร้างอาคารศูนย์เรียนรู้ของอุทยาน เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ หอชมวิว ห้องน้ำ ลานจอดรถ และป้ายจัดแสดงระดับต่างๆทั่วทั้งพื้นที่ นอกจากนี้ยังได้ปรับปรุงที่พำนักสงฆ์เก่าให้มีภูมิทัศน์ที่สวยงามขึ้น โดยผนวกเข้ากับอาคารศาลาโถงเอนกประสงค์

ธนาศรี สัมพันธ์รักษ์ เพ็ชรยิ้ม และอรเอม ตั้งกิจงามวงศ์ (2551) ศึกษาเรื่องการออกแบบที่จอดรถในอุทยานแห่งชาติของไทย กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ พบว่าหลักการวางผังและออกแบบที่จอดรถในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ควรคำนึงถึงดังต่อไปนี้ 1) ขนาดพื้นที่และตำแหน่งที่ตั้ง เนื่องจากการออกแบบที่จอดรถในอุทยานแห่งชาติมักจะมีลักษณะเป็นลานซึ่งต้องการที่ราบผืนกว้าง โดยเฉพาะลานจอดสำหรับรถขนาดใหญ่ ดังนั้นขนาดพื้นที่จึงเป็นปัญหาสำคัญประการหนึ่งสำหรับการเลือกที่ตั้งให้แก่ลานจอดรถโดยเฉพาะอุทยานฯที่มีลักษณะภูมิประเทศเป็นเนินหรือภูเขา การกำหนดขนาดของที่จอดรถโดยปกติจะยึดปริมาณการใช้งานที่เกิดขึ้นประจำเป็นหลัก 2) การซ่อนพรางและการสร้างร่มเงา เนื่องจากลานจอดรถและรถเป็นสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นจึงเป็นสาเหตุสร้างความขัดแย้งกับสภาพธรรมชาติได้อย่างมาก นอกจากนี้พายุหิมะต่างๆยังเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดมลภาวะทั้งในด้านการมองเห็น มลพิษทางเสียง คิวพิษคราบน้ำมัน และฝุ่นละออง ดังนั้นจึงต้องมีการออกแบบเพื่อปิดบังลานจอดรถไม่ให้เป็นตัวทำลายสภาพแวดล้อมของบริเวณโดยรอบ 3) การจัดระบบสัญญาณ ที่สำคัญอีกประการหนึ่ง

ของการวางผังและออกแบบที่จอดรถคือจะต้องจัดระบบการสัญจรให้เป็นระเบียบไม่สับสน ดังนั้นจึงต้องมีการแยกประเภทรถที่เข้ามาจอดตามขนาดและความเร็วของพาหนะแต่ละประเภท 4) วัสดุผิว การเลือกวัสดุผิวของลานก็มีผลต่อการออกแบบเช่นกัน วัสดุแต่ละชนิดมีข้อดีข้อเสียต่างกันไป ลานจอดรถในพื้นที่ที่มีปริมาณการใช้ประโยชน์น้อยและโครงสร้างของดินสามารถรับน้ำหนักได้ดีพอควร อาจคงสภาพวัสดุผิวไว้เพื่อรักษาความเป็นธรรมชาติของพื้นที่และเปิดโอกาสให้น้ำซึมลงสู่ดินได้ ช่วยสร้างความชุ่มชื้นให้กับต้นไม้ในบริเวณและลดปริมาณน้ำผิวดินลง และ 5) การจัดระเบียบกิจกรรมและการแจ้งข้อมูล เนื่องจากที่จอดรถมักจะเป็นจุดแรกที่ใช้ประโยชน์จะลงมาสู่พื้นที่ ดังนั้นบริเวณที่จอดรถควรมีป้ายบอกข้อมูลกฎระเบียบ และการปฏิบัติตนในพื้นที่นั้น แจ้งไว้ให้ทราบ

ผลการศึกษารออกแบบและการจัดการที่จอดรถ โดยภาพรวมยังมีปัญหาในแง่ของการจัดการและความขัดแย้งกับสภาพพื้นที่อยู่ แม้จะไม่ถึงขั้นรุนแรงแต่ก็ทำให้การเข้าใช้พื้นที่และบรรยากาศความเป็นธรรมชาติในบางบริเวณด้อยลงไป หากมีการปรับแก้ในบางจุดก็จะทำให้อุทยานแห่งชาติแห่งนี้เป็นสถานที่เพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสมบูรณ์ได้มากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ปัญหาส่วนหนึ่งน่าจะมาจากการที่ขาดนักออกแบบที่มีความรู้และความเข้าใจในการวางผังและออกแบบในพื้นที่ธรรมชาติ ดังนั้นการวางแผนทางการออกแบบในภาพรวมของอุทยานฯที่ชัดเจนตามหลักวิชาการและการให้ความรู้แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาพื้นที่น่าจะเป็นทางออกหนึ่งที่จะช่วยลดปัญหาที่มีอยู่และป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตได้

นิศากร โฆษิตรัตน์ (2554) ได้กล่าวถึงโครงการจัดทำแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมภูมิทัศน์เมืองเชิงบูรณาการพื้นที่เทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา ว่าเป็นผลจากมติ ครม. เรื่องยุทธศาสตร์การจัดการสิ่งแวดล้อมภูมิทัศน์ และนำยุทธศาสตร์นี้ไปสู่การปฏิบัติในพื้นที่นาร่องเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา โดยเน้นจัดระเบียบป้ายและจัดสิ่งแวดล้อมภูมิทัศน์เมือง เพราะภูมิทัศน์เป็นสมบัติของชาติ ไม่มีใครมีสิทธิ์มาบดบัง ทำลายทำให้เสื่อมสภาพ ขณะเดียวกันประชาชนก็ต้องการมีชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี อยุธยาเมืองเก่าได้รับการประกาศเป็นมรดกโลก ในพื้นที่มีหลักเกณฑ์ควบคุมและจัดการความเสื่อมโทรมของโบราณสถานอยู่แล้ว แต่ในส่วนการจัดการสิ่งแวดล้อมภูมิทัศน์เมืองยังไม่มีหน่วยงานที่มีหน้าที่กำหนดแผนให้ไปสู่การปฏิบัติได้แบบรูปธรรม

นอกจากรักษาศิลปวัฒนธรรม ต้องรักษาสิ่งแวดล้อม ศิลปกรรมและธรรมชาติควบคู่ไปด้วย เพื่อรักษาคุณค่าไว้ การพัฒนาพื้นที่เมืองอยุธยาองรับการท่องเที่ยวมาก แม้จะนำรายได้สู่ท้องถิ่น แต่เกิดปัญหาแออัด ไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย ป้ายโฆษณากระเกะกระกะ ต้นไม้หายไป การจัดการภูมิทัศน์เมืองและพื้นที่โดยรอบไม่ดี บดบังคุณค่าโดดเด่นเป็นสากล หากการจัดระเบียบและพัฒนาไม่เป็นตามแนวทางคณะกรรมการมรดกโลกกำหนด อาจส่งผลให้

ถูกขึ้นบัญชีแหล่งมรดกโลกในภาวะอันตรายจนถูกถอดถอนตามขั้นตอน และจะต้องรับฟังความคิดเห็นจากทุกภาคส่วนเพื่อสิ่งแวดล้อมภูมิทัศน์เมืองอยุธยาในอนาคต

Cooper and Others (1994) ได้กล่าวถึงแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้นั้นจะต้องประกอบด้วย 4A's ได้แก่ 1. สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) 2. การเข้าถึง (Access) 3. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) และ 4. บริการเสริมที่เจ้าบ้านจัดหาขึ้นมา (Ancillary Service) เช่น บริการด้านข่าวสาร ข้อมูลการท่องเที่ยว

Mill and Morrison (1992) กล่าวถึงแหล่งท่องเที่ยวจะต้องประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1. สิ่งดึงดูดใจ ซึ่งเป็นตัวดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางเข้ามาในพื้นที่ 2. สิ่งอำนวยความสะดวก ที่ให้บริการสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ขณะที่อยู่ในแหล่งท่องเที่ยว 3. สาธารณูปโภคและการขนส่งที่ช่วยให้นักท่องเที่ยวสามารถ เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ และ 4. การต้อนรับอย่างมีมิตรไมตรี

สมบัติ ประจักษ์ศาสตร์ และคณะ (2550) แหล่งท่องเที่ยวจำเป็นต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1. สิ่งดึงดูดใจ 2. ที่ตั้งและการเข้าถึง 3. สิ่งอำนวยความสะดวก 4. บริการเกื้อหนุน และ 5. ทศนคติของเจ้าบ้าน

อภิโชค เลขะกุล และกรุณา รัชชวิน (2549) ศึกษาเส้นทางการท่องเที่ยวแบบจับจ่ายสินค้าศิลปหัตถกรรมที่บ้านถวาย บ่อสร้าง-ต้นเปา จังหวัดเชียงใหม่ โดยศึกษาถึงความชื่นชอบต่อลักษณะทางกายภาพของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ พบว่านักท่องเที่ยวชื่นชอบ 1. บรรยากาศพื้นที่ถิ่นของอาคารและบริเวณโดยรอบ โดยเฉพาะรูปแบบของหลังคาอาคารและการใช้วัสดุพื้นถิ่น เช่น ไม้ 2. ลักษณะทางเดินที่คดโค้ง ทำให้เกิดมุมมองที่หลากหลาย 3. ต้นไม้และพืชพันธุ์ธรรมชาติทั้งไม้ใหญ่ในบริเวณและต้นไม้ที่ใช้ประดับตกแต่ง 4. ร่มเงาในส่วนทางเดินชมสินค้า ที่นั่งพักผ่อน ส่วนกิจกรรมการผลิต 5. ลักษณะการจัดแสดงสินค้าเพื่อให้เห็นถึงความหลากหลายเป็นหลัก และสิ่งที่นักท่องเที่ยวไม่ชื่นชอบได้แก่ 1. ถนนหรือลานจอดรถที่มีแสงจ้าสะท้อนบนผิว 2. ชุมถนนทางเข้าขนาดใหญ่ 3. ภาพที่ไม่มีคน ไม่มีกิจกรรม 4. ลักษณะที่แสดงความเป็นสมัยใหม่ เป็นโครงสร้างเหล็กสูง 5. อาคารและองค์ประกอบของอาคารที่ไม่เป็นระเบียบ และ 6. ทางเท้าที่มีสิ่งกีดขวาง

จากการศึกษาเรื่อง ประวัติศาสตร์และโบราณคดีเมืองพัทลุงเก่าเขาชัยบุรี อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง ของนายชัยวุฒิ พิชยะกุล พบว่า ดินแดนลุ่มทะเลสาบสงขลาที่มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ประมาณ ๔,๐๐๐-๕,๐๐๐ ปีมาแล้ว ต่อมาประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๕ ชุมชนบริเวณคาบสมุทร สทิงพระได้พัฒนาขึ้นเป็นเมืองสทิงพระหรือกรุงสทิงพาราณสี และเมืองนี้เป็นเมืองศูนย์กลางการปกครองชุมชนรอบลุ่มทะเลสาบสงขลา แต่เมื่อเมืองสทิงพระเสื่อมลง ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐ จึงได้เกิดเมืองพัทลุงขึ้นทางฝั่งตะวันตกของทะเลสาบสงขลาใกล้กับวัดเขยิบบางแก้ว ต่อมาได้มีการย้ายเมืองไปตั้งที่บ้านควนแร่ อำเภอเมืองพัทลุง ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๒๒ และในตอนปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๒ ได้

ย้ายเมืองไปตั้งที่บริเวณเขาชัยบุรีหรือเขาเมือง ซึ่งเป็นเมืองป้อมปราการที่มีความเจริญมาก จนกระทั่ง พ.ศ.๒๓๑๐ ได้มีการย้ายเมืองไปตั้งที่อื่น ตั้งแต่นั้นมาทำให้โบราณวัตถุสถานเมือง พัทลุงเก่าเขาชัยบุรีได้เสื่อมสภาพ ชำรุดทรุดโทรม และถูกขุดทำลายมาจนปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้จึง ควรมีการกำหนดแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองพัทลุงเก่าเขาชัยบุรี โดยการสร้างจิตสำนึก ของประชาชนและองค์กรชุมชนในท้องถิ่น การส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องท้องถิ่น การอนุรักษ์และ พัฒนาโบราณวัตถุสถาน การอนุรักษ์และพัฒนาสภาพสิ่งแวดล้อม และการร่วมมือระหว่าง หน่วยงานของรัฐและเอกชน เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองพัทลุงเก่าเขาชัยบุรีให้เป็นสถานที่ ท่องเที่ยวและอุทยานทางประวัติศาสตร์ต่อไป

เมืองโบราณชัยบุรีมีลักษณะเป็นพื้นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึงที่เกิดจากตะกอนแม่น้ำ มีภูเขา เป็นป้อมปราการ 3 ลูก คือ เขาชัยบุรีหรือเขาเมืองเป็นเขาหินปูนยุคเพอร์เมียน วางตัวในแนว เหนือใต้มีความยาวประมาณ 3 กม. สูงจากน้ำทะเลปานกลาง 399 เมตร เขาพลูเป็นเขาหินปูน ขนาดเล็ก ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของเขาชัยบุรีสูงจากระดับน้ำทะเล 178 เมตรและเขาบ่อลาตั้งอยู่ ทางทิศตะวันตกของเขาชัยบุรี สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 138 เมตร นอกจากนี้ยังมีเขา หินปูนลูกโดดกระจายตัวอยู่ทั่วไปทางตะวันตกของเขาชัยบุรี ได้แก่ เขาวัดลิง เขารุน เขานางซี เขาพนมวังก์ ระหว่างเขาเหล่านี้มีเส้นน้ำที่สำคัญหลายสายไหลผ่านและสามารถเชื่อมต่อกับ ทะเลสาบสงขลา (อมรรัตน์ พิชะกุล 2551: 90)

รัฐพงศ์ ปิ่นแก้ว และ พัศตราภรณ์ ทิพย์โสธร (2554) ได้ศึกษาการออกแบบภูมิทัศน์ วัฒนธรรมปากคลองสวนหมากเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน นครชุมหรือตำบลสวนหมากในอดีต มีชุมชนที่อาศัยอยู่ตามลำคลองสวนหมาก ซึ่งเป็นชุมชนที่มีมาตั้งแต่สมัยรัชการที่ 5 ซึ่งในปัจจุบัน ก็ยังคงปรากฏร่องรอยของการ จัดการภูมิทัศน์และมรดกทางวัฒนธรรมที่แสดงถึงความรุ่งเรือง ในอดีต ทั้งรูปแบบการตั้งถิ่นฐานบนพื้นที่ริมน้ำ วิถีชีวิตในย่าน การค้าเก่า รูปแบบทาง สถาปัตยกรรม และศิลปกรรมของอาคารบ้านเรือน และเรื่องราวประวัติศาสตร์ของพื้นที่ มีความ ประสงค์ที่จะศึกษาลักษณะทางกายภาพและพฤติกรรมการใช้พื้นที่รวมถึงประวัติศาสตร์และ วัฒนธรรมของชุมชนใน พื้นที่ปากคลองสวนหมาก เพื่อนำไปสู่ข้อเสนอแนะในการออกแบบภูมิ ทัศน์วัฒนธรรม

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยศึกษาจากกลุ่มประชากร ในพื้นที่ และคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนในพื้นที่และนักท่องเที่ยว จำนวน 120 คน เก็บ รวบรวมข้อมูลด้วยแบบสำรวจสังเกต แบบสอบถาม ผลการศึกษาพบ ลักษณะทางกายภาพของ พื้นที่ปากคลองสวนหมากมีหลายรูปแบบ แต่ในงานวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นไปในเรื่อง ภูมิทัศน์ วัฒนธรรม ซึ่งภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ปากคลองสวนหมากจัดอยู่ในประเภทวัฒนธรรมนำภูมิ ทัศน์โดยพื้นที่องค์ประกอบ เกี่ยวเนื่องทางวัฒนธรรมนั้นคือบริเวณพื้นที่ตั้งแต่วัดสว่างอารมณ์ หรือปากคลองเหนือยาวมาจนถึงวัดพระบรมธาตุหรือปาก คลองใต้ ซึ่งครอบคลุมพื้นที่สำคัญทาง ประวัติศาสตร์เมืองนครชุม คือ ตลาดเก่านครชุม บ้านพระโป้ วัดพระบรมธาตุ และวัด สว่าง

อารมณ์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมเมืองโบราณร่วมวัฒนธรรมล้านนา ซึ่งพฤติกรรมของผู้ที่เข้ามาใช้พื้นที่ส่วนใหญ่คือ ไหว้พระ แต่ปัญหาที่สำคัญในปัจจุบันคือ เส้นทางที่เชื่อมต่อไปยังสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และย่านการค้าของพื้นที่ไม่สะดวกมากนัก และไม่ส่งเสริมกิจกรรมในพื้นที่ทำให้ขาดแรงดึงดูดจากนักท่องเที่ยวที่จะเข้าไปยังพื้นที่ ซึ่งขัดแย้งกับแนวคิดในการวางผังและออกแบบพื้นที่ริมน้ำ แนวทางในการออกแบบภูมิทัศน์วัฒนธรรมพื้นที่ปากคลองสวนหมากเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ควรมีการฟื้นฟูชีวิตให้ คีนกลับมาสู่ชุมชนด้วยการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการเป็นย่านการค้าดั้งเดิม โดยใช้วิถีชีวิตนากการค้า ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการภูมิทัศน์ชุมชน

สมสกุล จีระศิลป์ และ คณะ (2553) ได้ศึกษาแนวทางการออกแบบร้านค้าและของที่ระลึกเพื่อการพัฒนานครประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยา: กรณีศึกษาเปรียบเทียบเมืองเก่าพระนครศรีอยุธยา ประเทศไทย และ เมืองเก่า เกียวโต ประเทศญี่ปุ่น พบว่า 1. สภาพแวดล้อมทางกายภาพและร้านค้า กลุ่มตัวอย่างเห็นว่า ควรเพิ่มขนาดพื้นที่กว้าง ของทางเท้า ควรจัดเป็นถนนคนเดิน ควรกำหนดเส้นทางเดินให้ผ่านกิจกรรมและสถานที่สำคัญ กำหนดทิศทางการเข้าออกของเส้นทางสัญจร กำหนดชนิดและความเร็วของพาหนะเพื่อเข้าสู่พื้นที่ในแต่ละจุด ควรเน้นการสัญจรโดยการเดินและพาหนะที่จัดให้เช่นรถราง กำหนดเส้นทางสัญจรที่ไม่วกวนและสับสน และมีความต่อเนื่องกัน เรื่องการจัดระเบียบร้านค้า ควรจัดร้านค้าให้สอดคล้องกับเส้นทางเดิน และควร โยกย้ายร้านค้าในส่วนที่กระทบมุมมองของโบราณสถาน จัดกลุ่มร้านค้าให้เหมาะสมกับสถานที่ตั้ง มี การกระจายร้านค้าไม่ให้กระจุกตัวเป็นกลุ่มใหญ่ และควรมีตำแหน่งที่ตั้งใกล้จุดจอดรถ รูปแบบร้านค้า ควรมีรูปแบบไทยโบราณ รองลงมาได้แก่ ไทยร่วมสมัย โดยความสูงของร้านค้าอยู่ระหว่าง 1-3 ชั้น หรือไม่เกินยอดปราสาท สำหรับในพื้นที่ด้านในสวนอนุรักษ์ร้านค้าควรมีความสูง 1 ชั้น วัสดุก่อสร้าง ร้านค้า สี กราฟิก ลวดลาย ควรเลือกใช้อย่างกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมมากที่สุด สายไฟฟ้าและ สายโทรศัพท์ ควรนำลงใต้ดิน หรือ นำลงใต้ดินในจุดที่มีความจำเป็นและกระทบมุมมอง และควรสร้าง ความร่มรื่นให้กับพื้นที่โดยการปลูกต้นไม้เพิ่มขึ้น และอาจจัดให้มีทางเดินที่มีหลังคาคลุมในบางจุด 2. ด้านผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกพบว่าหมวดรูปแบบที่ได้รับความพอใจ/นิยมสูงสุด 3 อันดับแรก ได้แก่ หมวดขนมและอาหาร หมวดรูปแบบจากสัตว์สัญลักษณ์และหมวดรูปแบบจาก สถาปัตยกรรมและเวดดิ้ง สไตลของผลิตภัณฑ์ที่ได้รับพอใจ/นิยมสูงสุดได้แก่ สไตลไทยประเพณี สไตลไทยพื้นบ้าน ปัจจัยที่มีผลต่อความพอใจและการเลือกผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก เรียงลำดับจากมากไป น้อยได้แก่ ความสวยงาม สีสันทันและวัสดุ ความมีเอกลักษณ์ไทย ประโยชน์ใช้สอย รูปร่างแบบแปลกใหม่ ราคาที่เหมาะสม ความละเอียดประณีตของผลิตภัณฑ์ และขนาด-น้ำหนักของผลิตภัณฑ์

สำหรับแนวทางการออกแบบร้านและของที่ระลึกฯ สามารถแบ่งออกเป็นส่วนต่างๆ ดังนี้

1. การจัดโซนพื้นที่ที่ทำการศึกษจะเป็นพื้นที่สองฝั่งที่เริ่มตั้งแต่จุดตัดของถนนศรีสรรเพชญ์ กับถนนป่าโทน มาตามแนวถนนนครสวรรค์จนถึงจุดตัดกับถนนชี่กุน ซึ่งเป็นเส้นทางพระราช ดำเนินในอดีต กำหนดให้เป็นพื้นที่ส่วนใน ที่ใช้การสัญจรด้วยการเดินเท้าและทางรถรางเป็นหลัก และพื้นที่บริเวณสองฝั่งถนนชี่กุนบริเวณ หน้าวัดมหาธาตุ และวัดราชบูรณะ เป็นพื้นที่ส่วนนอกที่กำหนดให้ เข้าถึงด้วยพาหนะอื่นที่ควบคุมความเร็ว เช่น รถส่วนบุคคล รถประจำทาง เป็นต้น
2. การจัดร้านค้า มีแนวคิดการจัดร้านค้าเป็นย่านการค้าเฉพาะที่มีลักษณะความแตกต่าง และสอดคล้องตามทำเลที่ตั้ง ย่านร้านค้าจะเกาะไปตามแนวเส้นทางสัญจรหลักและจุดจอดรถ/สถานีรถราง
3. รูปแบบร้านค้าจะเน้นรูปแบบตามสถาปัตยกรรมไทยที่สอดคล้องกับทำเลที่ตั้ง เช่น เรือนไทย ศาลาไทย แพร่มน้ำ เรือขายของ อาคารพาณิชย์ เป็นต้น โดยเน้นการใช้วัสดุธรรมชาติหรือวัสดุที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมโดยรวม
4. รูปแบบร้านค้าและผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ กำหนดจากรูปแบบของ สถาปัตยกรรมร้านค้าที่แตกต่างในแต่ละที่ตั้ง เสริมด้วยเทคนิคการตกแต่งหน้าร้าน การออกแบบและใช้บรรจุภัณฑ์ การใช้กราฟิก การสร้างสัญลักษณ์และป้ายร้านค้า รวมถึงการออกแบบและนำผลิตภัณฑ์ที่เลือกสรรมาและเชื่อมโยงกับพื้นที่ มาจัดจำหน่าย
5. เอกลักษณ์ของย่านการค้า จากทำเลที่ตั้งและการกำหนดให้มีการวางจำหน่าย ผลิตภัณฑ์เฉพาะที่แตกต่างกันในแต่ละย่าน กำหนดให้มีกิจกรรมและการแสดงทางวัฒนธรรมเพื่อเสริม บรรยากาศในแต่ละย่านเป็นการเฉพาะ

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง แนวทางในการออกแบบภูมิทัศน์เมืองเก่าชัยบุรี เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ที่เป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดพัทลุง เป็นการศึกษาประยุกต์ (Applied Research) เพื่อนำเสนอแนวทางการออกแบบภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ โดยอาศัยการรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณและคุณภาพ เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย และเป็นไปตามลำดับขั้นตอน จึงมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้คือ

- 3.1 ข้อมูลและแหล่งข้อมูล
- 3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- 3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

ประเภทของข้อมูลและแหล่งข้อมูลที่รวบรวมเพื่อการศึกษาครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) มีรายละเอียด ดังนี้

- 3.1.1 แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) ได้แก่ข้อมูลที่ได้จากการรวบรวม โดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง
- 3.1.2 แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) ได้แก่ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง โดยการรวบรวมจากหนังสือ เอกสารงานวิจัย งานค้นคว้าอิสระ เอกสารเผยแพร่ของหน่วยงาน ตำราทางวิชาการและระบบออนไลน์

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงประยุกต์ที่ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูล สํารวจพื้นที่ สํารวจความคิดเห็น และการประชุมเชิงปฏิบัติการ ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อนำมาวิเคราะห์รวบรวม สรุปผล เพื่อนำไปสู่แนวทางการออกแบบภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

3.2.1 ประชากร

ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ ภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้นำชุมชน และชุมชนท้องถิ่น รวมถึงนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี

3.2.2 กลุ่มตัวอย่าง

สามารถแบ่งกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาตามประเด็นคำถามงานวิจัยได้ ดังนี้

คำถามที่ 1: อัตลักษณ์ของชุมชน สภาพแวดล้อมทางกายภาพ และการออกแบบภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ มีลักษณะอย่างไร

กลุ่มตัวอย่าง:

การศึกษาอัตลักษณ์ของชุมชน สภาพทางกายภาพและสภาพการออกแบบภูมิทัศน์การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ประกอบด้วย กำแพงเมืองเก่าและป้อมปืนใหญ่ คูเมือง ปืนใหญ่มาเรียม จวนเจ้าเมือง ในตึก พระเสื่อเมือง อู่เรือ ราพระ หลักช้าง แทนท่ายอและวัดในยอ วัดเขาถ้ำเขาบ่อหา ถ้ำเขาพลู บ่อน้ำโบราณ ถ้ำพระนอน และถ้ำน้ำเขาเมือง จำนวน 15 แห่ง โดยมีประชากร ได้แก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้นำชุมชน และชุมชนท้องถิ่น แบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 3 กลุ่ม ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีเจ้าบ้านและผู้มาเยือนสามารถให้ข้อมูลเชิงลึกได้ ประกอบด้วย

- ภาครัฐและภาคเอกชน โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) รวมเป็น 12 คน
- ผู้นำชุมชนและกรรมการหมู่บ้าน ใช้การสุ่มแบบ Snowball sampling เป็นการกำหนดเพื่อสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและกรรมการหมู่บ้าน จำนวน 5 หมู่บ้านๆ ละ 3 คน รวมเป็น 15 คน และสัมภาษณ์ผู้ทำหน้าที่จัดการท่องเที่ยวของชุมชน เช่น เจ้าอาวาส ตัวแทนสำนักสงฆ์ อบต. และปราชญ์ชาวบ้าน รวมเป็น 10 คน รวมถึงการสัมภาษณ์ชาวบ้านในชุมชน ทั้ง 5 หมู่บ้านๆ ละ 5 คน รวมเป็น 25 คน

กลุ่มตัวอย่างด้านอัตลักษณ์ของชุมชน ประกอบด้วยตัวแทนจากหน่วยงานสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพัทลุงและสภาวัฒนธรรมจังหวัด ผู้นำชุมชนและตัวแทนชุมชน ช่างทำโพน ช่างทำกระเบื้องดินเผา และผู้ผลิตอาหารพื้นบ้าน ใช้การสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 18 คน

คำถามที่ 2 : ทัศนคติของนักท่องเที่ยวและชุมชนที่มีต่อสภาพทางกายภาพและการออกแบบภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ในฐานะผู้มาเยือน (Guest) และเจ้าบ้าน (Host) เป็นอย่างไร

กลุ่มตัวอย่าง

- เจ้าบ้าน ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ผู้นำชุมชนและชาวบ้าน และผู้ประกอบการในแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ รวม 15 แห่ง รวมเป็น 80 คน ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบ Snow ball sampling
- ผู้มาเยือน ประกอบด้วย นักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยวชุมชนเมืองเก่าชัยบุรีทั้งแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ รวม 15 แห่ง รวม 160 คน ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบตามสะดวก

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

สามารถกำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย โดยแบ่งตามประเด็นคำถามงานวิจัยได้ ดังนี้

คำถามที่ 1: อัตลักษณ์ของชุมชน สภาพแวดล้อมทางกายภาพ และการออกแบบภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ มีลักษณะอย่างไร

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย :

- แบบสำรวจ เป็นแบบสำรวจทางกายภาพของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ในปัจจุบัน ประกอบด้วยการบินทักภาพ การเขียนภาพร่าง ในเรื่องประวัติชุมชน ภูมิศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน รูปแบบแผนผังชุมชน องค์ประกอบด้านผังชุมชน ป้ายและสัญลักษณ์อุปกรณ์อำนวยความสะดวก
- แบบสัมภาษณ์เชิงลึก หรือการสนทนากลุ่ม เป็นแบบสัมภาษณ์ที่เตรียมคำถามไว้ล่วงหน้า โดยมีประเด็นเพื่อให้รู้ถึงอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี และแนวทางการดำรงรักษา

คำถามที่ 2: ทักษะคตินักท่องเที่ยวและชุมชนที่มีต่อสภาพทางกายภาพและการออกแบบภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ในฐานะผู้มาเยือน (Guest) และเจ้าบ้าน (Host) เป็นอย่างไร

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย: แบบสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นแบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นของเจ้าบ้านและผู้มาเยือน ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ สภาพทางกายภาพ และการออกแบบภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในปัจจุบันและอนาคต

คำถามที่ 3: แนวทางการออกแบบและการออกแบบภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน เป็นอย่างไร

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย: ใช้เครื่องมือ และข้อมูลตามคำถามการวิจัยข้อที่ 1 – 2

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

สามารถแบ่งตามประเด็นคำถามงานวิจัยได้ ดังนี้

คำถามที่ 1: อัตลักษณ์ของชุมชน สภาพแวดล้อมทางกายภาพ และการออกแบบภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ มีลักษณะอย่างไร

การเก็บรวบรวมข้อมูล:

- การสำรวจสภาพทางกายภาพของชุมชนและการออกแบบภูมิทัศน์ของการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ประกอบกับการบินทักภาพ การเขียนภาพร่างตามกรอบการสำรวจเมือง

- การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ สภาพทางกายภาพ และสภาพการ
ออกแบบภูมิทัศน์การท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ ในเรื่องต่างๆ เช่น สิ่งดึงดูดใจ ที่ตั้ง
การเข้าถึง สิ่งอำนวยความสะดวก และทัศนคติของเจ้าบ้าน
- การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อระดมความคิดและการรับรู้ถึงการดำรงรักษาอัตลักษณ์

คำถามที่ 2: ทัศนคติของนักท่องเที่ยวและชุมชนที่มีต่อสภาพทางกายภาพและการ
ออกแบบภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ใน
ฐานะผู้มาเยือน (Guest) และเจ้าบ้าน (Host) เป็นอย่างไร

การเก็บรวบรวมข้อมูล: การสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มเจ้าบ้านและผู้มาเยือน เพื่อให้รู้ถึงความ
คิดเห็นที่มีต่ออัตลักษณ์ สภาพและการจัดการภูมิทัศน์ทางการท่องเที่ยว

คำถามที่ 3: แนวทางการออกแบบและการออกแบบภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิง
ประวัติศาสตร์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนอย่าง
ยั่งยืน เป็นอย่างไร

การเก็บรวบรวมข้อมูล: ใช้ข้อมูลตามคำถามการวิจัยข้อที่ 1 – 2

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

สามารถกำหนดหลักเกณฑ์การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัย โดยแบ่งตามประเด็นคำถาม
งานวิจัยได้ ดังนี้

คำถามที่ 1: อัตลักษณ์ของชุมชน สภาพแวดล้อมทางกายภาพ และการออกแบบภูมิ
ทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ มีลักษณะอย่างไร

การวิเคราะห์ข้อมูล :

- การวิเคราะห์ข้อมูลอัตลักษณ์ สภาพทางกายภาพ และการออกแบบภูมิทัศน์แหล่ง
ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและวิเคราะห์ทัศนียภาพของ
พื้นที่ วิเคราะห์ทรัพยากรที่มีคุณค่าเพื่อนำไปสู่การพัฒนา
- การวิเคราะห์ข้อมูลแนวทางการรักษาอัตลักษณ์ ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลในเชิง
คุณภาพ โดยการวิเคราะห์จากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก หรือการสนทนากลุ่ม ใช้การ
เขียนลักษณะพรรณนา

คำถามที่ 2: ทัศนคติของนักท่องเที่ยวและชุมชนที่มีต่อสภาพทางกายภาพและการ
ออกแบบภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ใน
ฐานะผู้มาเยือน (Guest) และเจ้าบ้าน (Host) เป็นอย่างไร

การวิเคราะห์ข้อมูล: วิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นของเจ้าบ้านและผู้มาเยือนที่มีต่ออัตลักษณ์
สภาพทางกายภาพ และการจัดการภูมิทัศน์ทางการท่องเที่ยว ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

คำถามที่ 3: แนวทางการออกแบบและการออกแบบภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน เป็นอย่างไร

การวิเคราะห์ข้อมูล: วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากคำถามที่ 1-3 ร่วมกับการวิเคราะห์ทำเลที่ตั้ง ความต้องการของผู้ใช้ และการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ นำมาสู่การกำหนดแนวความคิดในการออกแบบภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่มีความสมดุลระหว่างเจ้าบ้านและผู้มาเยือน และสอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดพัทลุง รวมถึงการรักษาอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงคุณภาพ แล้วจัดทำแนวทางการจัดการและออกแบบภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การศึกษาแนวทางในการออกแบบภูมิทัศน์เมืองเก่าชัยบุรี เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ที่เป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดพัทลุง ครั้งนี้เป็นการศึกษาเพื่อนำเสนอแนวทางการออกแบบภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ โดยอาศัยการรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณและคุณภาพ อันจะนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย

- 4.1 องค์ประกอบของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี
- 4.2 สภาพการจัดการภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี
- 4.3 ความคิดเห็นของเจ้าบ้านที่มีต่อสภาพและการจัดการภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี
- 4.4 ความคิดเห็นของผู้มาเยือนที่มีต่อสภาพและการจัดการภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี
- 4.5 แนวทางการออกแบบภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี

4.1 องค์ประกอบของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี

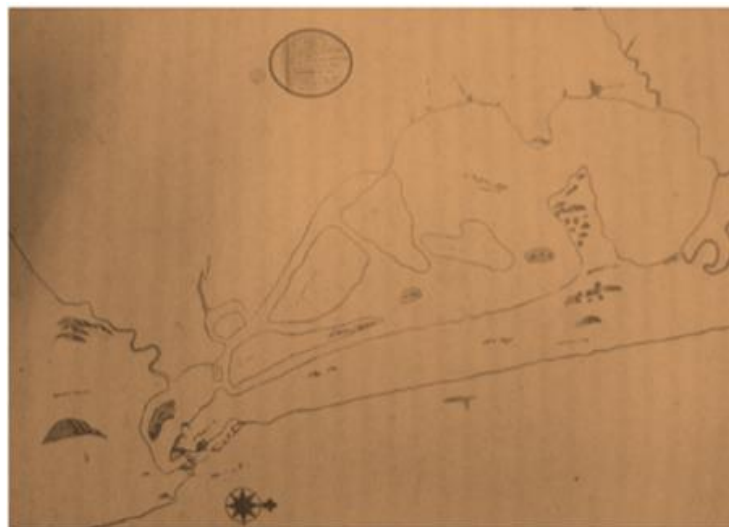
4.1.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี

เมืองเก่าเขาชัยบุรีเดิมเรียกว่าเมืองพัทลุงเก่าเขาชัยบุรี โดยเมืองพัทลุงมีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์นับตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์สืบเนื่องมาสมัยประวัติศาสตร์ โดยมีชุมชนเกิดขึ้นบริเวณชายฝั่งทะเลสาบทั้งด้านตะวันตกและตะวันออกของทะเลสาบ โดยแรกเริ่มการตั้งชุมชนของเมืองพัทลุงนับตั้งแต่เมืองสทิงพระฝั่งตะวันออกทะเลสาบสงขลาในช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ 19 จนย้ายเมืองอยู่ฝั่งตะวันตกของทะเลสาบนับตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 20-25 อันได้แก่ โคกเมืองบางแก้ว บ้านควนแร่ เขาเมืองชัยบุรี ท่าเสม็ด บ้านควนมะพร้าวหรือพญาขัน บ้านม่วง โคกลุง ศาลาไต่ะวัค คลองลำป่า ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการย้ายเมืองอยู่บ่อยครั้งและย้ายจวนเจ้าเมืองซึ่งนับเป็นศูนย์กลางอำนาจในระบบกึ่งเมือง

บริเวณเมืองเก่าเขาชัยบุรีซึ่งนับเป็นการย้ายเมืองครั้งที่ 3 นั้น อดีตมีพัฒนาการมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลายต่อสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ซึ่งมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่อาศัยในเพิงหินและถ้ำ เกิดเป็นชุมชนเกษตรกรรมแต่ไม่ถึงขั้นชุมชนเมืองที่มีการตั้งบ้านแปลงเมือง(Urban society) ในระยะแรกจากหลักฐานพบเศษภาชนะดินเผา เครื่องมือหินขวานหินขัด พระพิมพ์ดินดิบร่วมสมัยศรีวิชัย โดยค้นพบเหมือนบริเวณอื่นๆ เช่น เขาชัยสน เขาอกทะลุ เขาคูหาสวรรค์ ราวพุทธศตวรรษที่ 14-13 (สารูป ฤทธิ์ชู และคณะ, 2550)

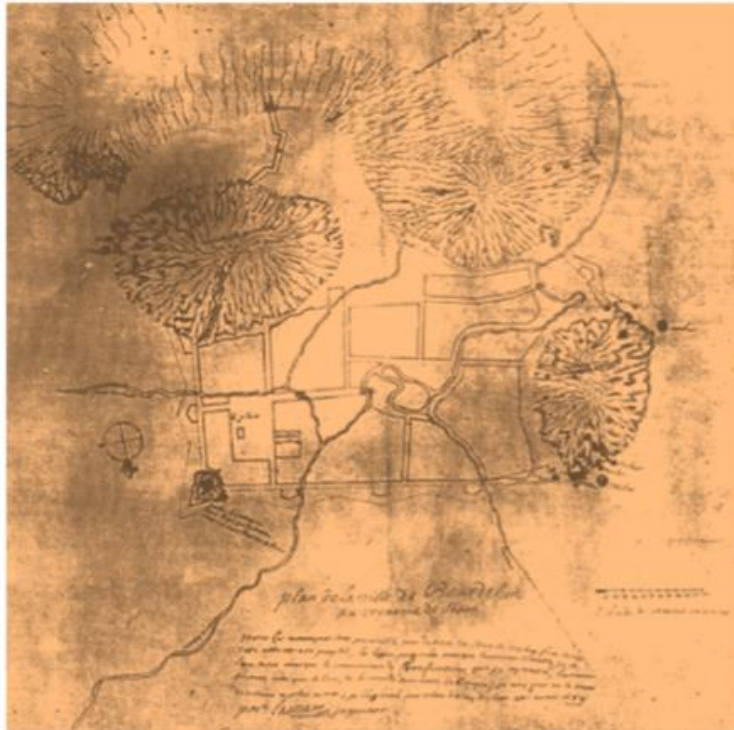
เมืองเก่าชัยบุรี สร้างขึ้นราวปลายพุทธศตวรรษที่ 24-23 โดยจากการย้ายเมืองพัทลุงเดิมที่โคกเมืองบางแก้วถือเป็นเมืองแรกในการตั้งเมืองพัทลุงและเป็นหัวเมืองชั้นตรีที่ย้ายจากเมืองสทิงพระ ฝั่งตะวันออกของทะเลสาบโดยอยู่ภายใต้อาณัติการควบคุมดูแลผ่านทางเมืองนครศรีธรรมราชซึ่งเป็นหัวเมืองพระยามหานครแล้วถอยร่นไปอยู่บริเวณบ้านควนแร่ (บริเวณอำเภอเมืองพัทลุงในปัจจุบัน) เมืองพัทลุงที่ย้ายมาตั้งฝั่งตะวันตกของทะเลสาบ ในอดีตเมืองพัทลุงตั้งอยู่บริเวณเมืองสทิงพระฝั่งตะวันออกของทะเลสาบสงขลาการย้ายเมืองผลสืบเนื่องจากการรุกรานของกลุ่มโจรสลัดอุยงตะนะ และอาจะหือารู หรือโจรสลัดจากปลายแหลมมลายูดังที่ปรากฏในพงศาวดารเมืองพัทลุง ตอนที่ 1 สมัยดึกดำบรรพ์ ว่า

ต่อมาออกเมืองคำได้เป็นเจ้าเมืองพัทลุง ครั้งนั้นมีศึกอุยงตะนะมาตี เสียเมืองแก่ข้าศึก ออกเมืองคำหนีรอดไปได้ ข้าศึกกวาดได้แต่ครอบครัวกรมการและสมณะชีพรามณัรราชฎูร ข้าพระโยมสงฆ์ ได้ไปแก่อุยงตะนะเป็นอันมากและเผาภูฎิวินัยบ้านเรือนราชฎูรเสียสิ้น

ภาพที่ 4.1 แผนที่เมืองสงขลาหัวเขาแดง (Singor) (คณะกรรมการประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2544)

จากภาพที่ 4.1 แผนที่ดังกล่าวเขียนพร้อมทั้งแผนที่เมืองพัทลุงเก่าเขาชัยบุรี (Bourdelun) โดยลามาร์ วิศวกรชาวฝรั่งเศสเมื่อปี พ.ศ.2230 (ค.ศ.1687) หากสังเกตจากแผนที่โบราณดังกล่าวพบว่าเมืองสงขลาฝั่งหัวเขาแดงเหลือเพียงซากจากแผนที่เมืองสงขลาหัวเขาแดง (Singor) การถูกทำลายโดยอุยงตะนะเมื่อปี พ.ศ.2223 แต่ปรากฏชุมชนบริเวณแหลมสนอ่อนแทนเมืองชิงกอร่า โดยภาพรวมนั้นเป็นภาพของคาบสมุทรสทิงพระเชื่อมต่อกันแหลมตะลุมพุก ฝั่งเมืองพัทลุงโบราณและลุ่มน้ำทะเลสาบ ซึ่งเรียกว่า แทนทาลัม (Tantalum)

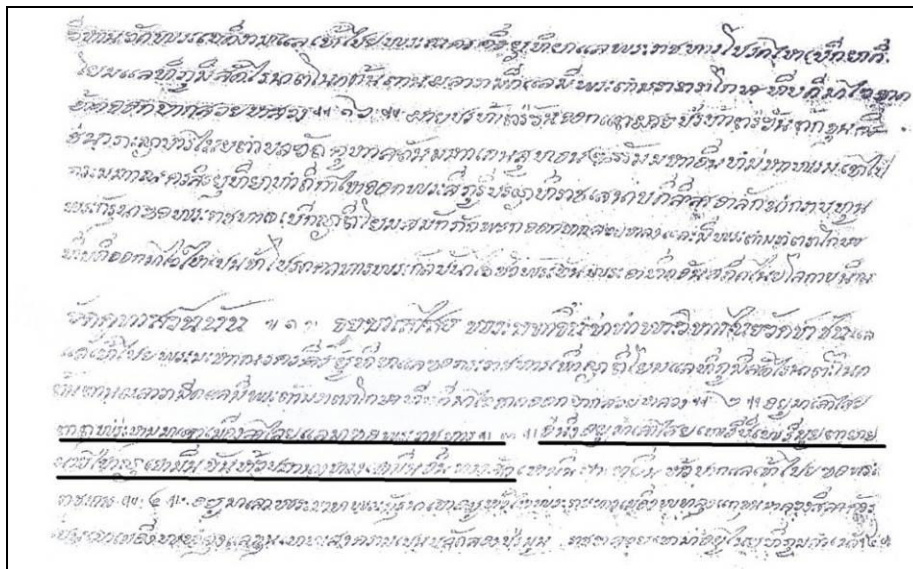
ภาพที่ 4.2 PLAN DE LA VILLE BOURDELUN DU ROYUME DE SIAM 1687 POUR LAMARE INGINEUR (แผนที่เมืองพัทลุงเก่าเขาชัยบุรี) (ชัยวุฒิ พิชะกุล, 2541)

จากภาพที่ 4.2 PLAN DE LA VILLE BOURDELUN DU ROYUME DE SIAM 1687 POUR LAMARE INGINEUR หรือ แผนที่เมืองพัทลุงเก่าเขาชัยบุรี เขียนโดยลามาร์ วิศวกรชาวฝรั่งเศส เมื่อพ.ศ.2230 (ค.ศ.1687) ซึ่งแผนที่ดังกล่าวเขียนพร้อมกับแผนที่เมืองสงขลาฝั่งหัวเขาแดง (Singor) แสดงอยู่ในรายงานวิจัยประวัติศาสตร์และโบราณคดีเมืองพัทลุงเก่าเขาชัยบุรี

ซึ่งหลักฐานการสร้างเมืองชัยบุรีนั้นไม่ปรากฏหลักฐานการสร้างที่ชัดเจน ปรากฏชื่อเมืองชัยบุรีในเอกสารทางประวัติศาสตร์หลักฐานชั้นต้น คือ กัลปนาวัตหัวเมืองพัทลุง พ.ศ.2223 แผนที่โบราณฝรั่งเศสโดยเดอลามาร์ พ.ศ.2230 เอกสารของฮอลันดาสมัยอยุธยาพ.ศ.2151-พ.ศ.2163 และพ.ศ.2167-พ.ศ.218 หลักฐานชั้นต้นดังกล่าวเป็นเครื่องยืนยันการตั้งเมืองชัยบุรีได้เป็นอย่างดี ดังข้อความในกัลปนาวัตหัวเมืองพัทลุง พ.ศ.2223 (ชัยวุฒิ พิชะกุล, 2553) กล่าวว่

“ตามระห่มมาแต่เมืองสลาไลย แลมาขอพระราชทาน อนึ่งมาอยู่เลาไสย เปรี่ซีเพรี่มุย ตายายนายใหญ่ หมื่นจันหัวปากนางทรง หมื่นอินทางสัก หมื่นจำเทียนหัวปากแล เข้าไปขอพระราชทานพระบาทพระกรุณาเจ้าอยู่หัวให้พระราชทานเมืองพัทลุงแก่ขุนหลวงสีสาครเป็นเจ้าเมืองพัทลุงแลขุนเทพสงครามเป็นปลัดเมือง”

จากหลักฐานข้างต้นพบว่ามีความคลุมเครือที่มาที่ไปของเพริซีเพริมูและคณะที่ขอพระราชทาน ซึ่งไม่ชัดเจนในวัตถุประสงค์ของการขอพระราชทานว่า ขอพระราชทานสิ่งใดและได้รับผลอย่างไร (ชัยวุฒิ พियะกุล, 2553)

ภาพที่ 4.3 ความตอนหนึ่งในกัลปนาหัวเมืองพัทลุง (ชัยวุฒิ พियะกุล,2553)

ภาพที่ 4.3 กล่าวถึงเนื้อความตอนหนึ่งในกัลปนาหัวเมืองพัทลุง ซึ่งตัดแปลงจากภาพประกอบในกัลปนาวัดหัวเมืองพัทลุงหน้าที57 (ชัยวุฒิ พियะกุล, 2553) โดยต้นฉบับจากหอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพฯ ทะเบียน 001.4/9 ซึ่งนับเป็นเครื่องยืนยันทางประวัติศาสตร์ในการตั้งอยู่ของเมืองเก่าชัยบุรี

เมืองพัทลุงเก่าเขาชัยบุรีมีระบบการปกครองแบบใดไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจน หากแต่เป็นเมืองขนาดเล็กอยู่ภายใต้เมืองนครศรีธรรมราชบ้าง เมืองสงขลาบ้าง แต่ปรากฏหลักฐานในพงศาวดารเมืองพัทลุงในปี พ.ศ.2291 (จ.ศ.1110) สมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศที่โปรดเกล้าฯ ให้พระยาราชบังสัน (ตะตา) ออกมาเป็นสำเร็จราชการเมืองพัทลุงเก่าเขาชัยบุรีทำนองประเทศราช มีการจัดถวายต้นไม้เงิน ต้นไม้ทองทุกปีมีเมืองจัตวา 4 เมืองเป็นเมืองขึ้น คือเมืองปะเหลียน เมืองจะนะ เมืองเทพา เมืองสงขลา (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2541)

เมืองปะเหลียนเป็นเมืองโบราณขึ้นกับเมืองพัทลุงมาตลอดสมัยกรุงศรีอยุธยาในฐานะเป็นเมืองท่าทางชายฝั่งอันดามันจนสมัยรัตนโกสินทร์ ปีพ.ศ.2434 เมืองปะเหลียนขึ้นกับเมืองตรัง

เมืองจะนะเป็นเมืองโบราณขึ้นกับเมืองพัทลุงมาตลอดสมัยกรุงศรีอยุธยาจนสมัยรัตนโกสินทร์จึงได้ยกเมืองจะนะขึ้นกับเมืองสงขลา

เมืองเทพาเป็นเมืองโบราณขึ้นกับเมืองพัทลุงมาตลอดสมัยกรุงศรีอยุธยาจนสมัยรัตนโกสินทร์จึงได้ยกเมืองเทพาขึ้นกับเมืองสงขลา

เมืองสงขลาเป็นเมืองโบราณที่ขึ้นต่อกรุงศรีอยุธยามาแต่ต้นต่อมามีการแข็งเมืองก่อกบฏสถาปนาเป็นรัฐสุลต่านไม่ยอมรับอำนาจในสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททองซึ่งตรงกับผู้ปกครอง

จากข้อมูลข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า เมืองพัทลุงเก่าเขาชัยบุรีเกิดขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ 23 เป็นเมืองขนาดเล็กมีลักษณะเป็นเมืองป้อมปราการที่อาศัยปราการทางธรรมชาติคือภูเขาที่รายล้อมด้านตะวันตก ตะวันออกและใต้ของเมือง โดยตัวเมืองอาศัยพื้นที่ราบหุบเขาและที่ราบลุ่มด้านทิศเหนือ มีการก่อกำแพงมากอาศัยเชิงเขาบ่อลาซึ่งตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเป็นป้อมปืนและบริเวณเนินเขาขนาดย่อมทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ มีการสร้างป้อมหอสังเกตการณ์ข้าศึกแต่สภาพปัจจุบันไม่เหลือสภาพใดๆทั้งสิ้นปรากฏเพียงเนินอิฐเนินดินบนเนินเขาวัดเจดีย์เขาเมืองซึ่งมีการแปลงสภาพเป็นศาสนสถานด้วยการสร้างเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสองในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ภายในตัวเมืองอาศัยแหล่งน้ำธรรมชาติจากคลองปรางหมู่ขุดเชื่อมเป็นคูใช้สำหรับเป็นคูเมืองป้องกันข้าศึกแล้วสามารถสัญจรทางน้ำด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเมืองไปสู่ทะเลสาบด้วยคลองมะกอกเหนือเชื่อมต่อกองปากประและออกสู่ทะเลสาบในที่สุด ในอดีตพบร่องรอยหลักฐานอยู่ต่อเรือทางทิศเหนือของเมือง เมืองพัทลุงเก่าเขาชัยบุรีเป็นเมืองที่มีพื้นที่ติดต่อกับเมืองสำคัญๆ ได้แก่ เมืองสงขลา เมืองนครศรีธรรมราช เมืองไทรบุรีและเมืองปัตตานี ตลอดจนสามารถเชื่อมโยงเส้นทางผ่านเทือกเขาบรรทัดบริเวณเขาปู่-เขาย่าสู่คลองปะเหลียนยังเมืองท่าชายฝั่งอันดามันและเคยเป็นเมืองในที่สุดเมืองชัยบุรีสิ้นสุดลงเมื่อเจ้าเมืองผู้ปกครอง (พระภักดีเสนา) ไปราชการศึกสงครามที่อยู่ภายในปี พ.ศ.2310 กอปรกับหลังเสียกรุงครั้งที่ 2 เมืองสงขลาฝั่งแหลมสนได้มีการเจริญเติบโตแทนที่เมืองชัยบุรีโดยการสนับสนุนของเมืองนครศรีธรรมราช ทำให้หยุดชะงักโดยปริยายจนมีการย้ายเมืองพัทลุงครั้งสุดท้ายในต้นกรุงรัตนโกสินทร์

จากการกล่าวของเหล่าบรรดานักประวัติศาสตร์ล้วนมีที่มาเดียวกันจากในพงศาวดารเมืองพัทลุงและเมืองสงขลา กัลปนาวัตหัวเมืองพัทลุงซึ่งนับเป็นหลักฐานขั้นต้น เห็นได้ว่าพัฒนาการของเมืองพัทลุงเก่าเขาชัยบุรีเป็นการย้ายเมืองมาตั้งบริเวณหุบเขานับตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 22 เป็นเมืองที่มีความสัมพันธ์กับเมืองสงขลาแทบทั้งสิ้นนับตั้งแต่ผู้ปกครองแรกตั้งเมืองฟารีซีและฟารีมูย ซึ่งลักษณะความสัมพันธ์ของบ้านเมืองเหล่านั้นขึ้นอยู่ด้วยความสัมพันธ์ส่วนตัวของบุคคลเจ้าเมืองมีลักษณะขึ้นลงระหว่งการเป็นไมตรีพวกเดียวกันจากความสัมพันธ์ในเครือญาติของเจ้าเมือง หรือนำไปสู่ความขัดแย้งกันในเรื่องผลประโยชน์ได้เช่นกัน

ภายในเมืองพัทลุงเก่าเขาชัยบุรีนั้นเป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ มีแหล่งต้นน้ำธรรมชาติที่สำคัญ อันได้แก่ คลองปรางหมู่ซึ่งไหลรวมกับคลองเมือง คลองท่ามะเตือ คลองมะกอกเหนือ คลองปากประ เป็นต้น ซึ่งกระนั้นเองมีการขุดคลองเพื่อใช้ประโยชน์ในด้าน

ชลประทานและการคมนาคมทางน้ำ รวมไปถึงสภาพภูมิศาสตร์อันเป็นที่ราบเชิงเขา ดังนั้นเมืองชัยบุรี จึงเหมาะต่อการทำการทำกสิกรรม ตลอดจนอาณาบริเวณเมืองชัยบุรีมีพื้นที่ป่าจำนวนมาก เนื่องจากรายล้อมด้วยภูเขาอุดมไปด้วยของป่า เช่น พริกไทย ไม้หอม เครื่องเทศ รั้งนกและของป่าประเภทอื่นๆ ซึ่งเป็นสินค้าที่ต้องการของชาวยุโรปที่เข้ามาค้าขายกับเมืองพัทลุงในยุคนั้น ได้แก่ ฮอลันดา ฝรั่งเศส อังกฤษ โปรตุเกส (ยงยุทธ ชูแว่น, 2531) โดยอาศัยเมืองสงขลาซึ่งเป็นหัวเมืองปากน้ำทะเลสาบสุวอ่าวไทย นับได้ว่าข้าวและสินค้าของป่าเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญของเมืองพัทลุงเก่าเขาชัยบุรีที่ใช้เส้นทางเดินเรือผ่านคลองน้ำสู่ปากทะเลที่เมืองสงขลานั้นเอง แต่เมื่อเมืองสงขลาบริเวณเขาแดงถูกทำลายจากอยุธยาส่งผลกระทบต่อโดยตรงที่ทำให้เมืองหยุดชะงักในด้านเศรษฐกิจจากสภาวะทางการเมืองขณะนั้น

4.1.2 ข้อมูลพื้นฐานของตำบลชัยบุรี

เนื้อที่ของตำบลชัยบุรี อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 54.53 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 34,082 ไร่

อาณาเขต

ทิศเหนือ	จรดทุ่งนาตำบลมะกอกเหนืออำเภอควนขนุน
ทิศตะวันออก	จรดทุ่งนาบ้านคอกแก้วและถนนสายวัดแจ้ง – ปรางชัย
ทิศตะวันตก	จรดที่ดินสงวนเลี้ยงสัตว์ตำบลพนมวังก อำเภอควนขนุน
ทิศใต้	จรดภูเขาเมือง(เขาชัยบุรี) ตำบลชัยบุรี อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง

สภาพภูมิประเทศ

สภาพภูมิประเทศของตำบลชัยบุรีเหมาะที่จะพัฒนาเป็นแหล่งผลผลิตทางการเกษตร ทำนา ปลูกไม้ผลยืนต้น ซึ่งพื้นที่บริเวณตำบลชัยบุรี มีลักษณะพื้นที่ลาดต่ำจากทิศตะวันตกลงสู่ทิศตะวันออก ซึ่งเป็นที่ราบลุ่ม น้ำท่วมขังเป็นระยะเวลาในฤดูฝน สามารถแบ่งพื้นที่ดินในตำบลออกได้เป็น 2 ลักษณะคือ

- พื้นที่ราบ มีเนื้อที่ประมาณ 50% ของพื้นที่ ส่วนใหญ่ทำการเกษตร เหมาะสำหรับการปลูกข้าวและถั่วเขียว
- พื้นที่ราบลุ่ม มีเนื้อที่ประมาณ 50% ของพื้นที่ ส่วนใหญ่ทำการเกษตร เหมาะสำหรับปลูกข้าวนาปี และนาปรัง รวมถึงการจัดไร่นาสวนผสม

แหล่งน้ำที่สำคัญ

ตำบลชัยบุรี มีแหล่งน้ำที่สำคัญ ได้แก่

- คลองปากประ มีต้นกำเนิดจากหมู่ที่ 6 ถึง หมู่ที่ 7 มีความยาวประมาณ 3 กิโลเมตร ไหลลงสู่ทะเลสาบสงขลา

- คลองเมือง มีต้นกำเนิดจากตำบลปรางหมู่ ถึงหมู่ที่ 5 มีความยาวประมาณ 4 กิโลเมตร
- คลองท่าสำเภา มีต้นกำเนิดจากหมู่ที่ 9 ถึง หมู่ที่ 7 มีความยาวประมาณ 4 กิโลเมตร ไหลลงสู่คลองปากประ
- หนานบ้านอ้าน มีเนื้อที่โดยประมาณ 50 ไร่ ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ตำบลชัยบุรี
- หนานพิมพ์ มีเนื้อที่โดยประมาณ 13 ไร่ ตั้งอยู่หมู่ที่ 10 ตำบลชัยบุรี

ประชากร และการปกครอง

ตำบลชัยบุรี มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 8,206 คน แบ่งเป็นเพศชาย 4,016 คน หญิง 4,190 คน จำนวนครัวเรือน 2,568 ครัวเรือน แบ่งเขตการปกครองเป็น 13 หมู่บ้าน ได้แก่

หมู่ที่ 1	บ้านคอกวัว
หมู่ที่ 2	บ้านอ้าย
หมู่ที่ 3	บ้านมะกอกใต้
หมู่ที่ 4	บ้านท่าสำเภาใต้
หมู่ที่ 5	บ้านใหม่
หมู่ที่ 6	บ้านท่ามะนาว
หมู่ที่ 7	บ้านท่าสำเภาใต้
หมู่ที่ 8	บ้านคลองตรุด
หมู่ที่ 9	บ้านเขาจิงโจ้
หมู่ที่ 10	บ้านปากสระ
หมู่ที่ 11	บ้านโคกฉิ่ง
หมู่ที่ 12	บ้านท่าขนุน
หมู่ที่ 13	บ้านออกวัด

สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

อาชีพ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ ทางด้านเกษตรกรรม ส่วนใหญ่อาชีพทำนา และอาชีพเสริมที่สำคัญได้แก่ การปลูกพริก การปลูกไม้ผล การเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ โค หมู เป็น และ ไก่ นอกเหนือจากภาคเกษตรกรรม ได้แก่ รับจ้างและค้าขาย ซึ่งเป็นอาชีพที่ทำรายได้ในช่วงเวลาว่างจากการทำเกษตรกรรม

หน่วยธุรกิจ ในเขตพื้นที่ตำบลชัยบุรี มีหน่วยธุรกิจประกอบด้วย ปิมน้ำมันจำนวน 7 แห่ง โรงสีจำนวน 7 แห่ง ร้านเฟอร์นิเจอร์ จำนวน 1 แห่ง สถานที่ผลิตน้ำดื่มจำนวน 2 แห่ง ร้านค้าปลีกจำนวน 94 แห่ง มีกลุ่มชุมชนทั้งสิ้น 33 กลุ่ม แบ่งเป็น กลุ่มอาชีพจำนวน 20 กลุ่ม และกลุ่มออมทรัพย์ จำนวน 13 กลุ่ม

หน่วยทางสังคม ด้านการศึกษา มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจำนวน 4 ศูนย์ โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจำนวน 6 แห่ง โรงเรียนมัธยมจำนวน 1 แห่ง ด้านศาสนา มีวัด

จำนวน 7 แห่ง สำนักสงฆ์จำนวน 1 แห่ง ด้านสุขภาพพลานามัย มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ตำบลจำนวน 4 แห่ง

สิ่งอำนวยความสะดวกและโครงสร้างพื้นฐาน มีถนนลาดยาง 3 สาย สภาพใ้การใช้การได้ดี มีสัญญาณโทรศัพท์และตู้โทรศัพท์สาธารณะ ทุกครัวเรือนมีไฟฟ้าใช้ แต่ไฟฟ้าสาธารณะ และไฟส่องสว่างตามเส้นทาง มีไม่ถึงถึงและชำรุดบางส่วน ประชาชนมีน้ำประปาใช้เกือบทุกครัวเรือน มีลำห้วย และแหล่งน้ำที่สร้างขึ้นในลักษณะฝายเก็บน้ำ

4.1.3 สภาพปัจจุบันของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี

เส้นทางเข้าสู่แหล่งเมืองเก่าชัยบุรี

เส้นทางเข้าสู่แหล่งเมืองเก่าชัยบุรีมีหลายเส้นทางด้วยกัน ตั้งแต่เส้นทางเดินเท้า เส้นทางถนนลาดยางตลอดสายเริ่มต้นจากตัวเมืองพัทลุง ไปทางทิศเหนือถึงเขาพลูและเขาชัยบุรี ระยะทางร่วม 9 กิโลเมตร เดินทางต่อทางทิศตะวันออกราว 6 กิโลเมตร และย้อนกลับมาด้านทิศใต้เข้าตัวเมืองพัทลุงผ่านทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 41 รวมระยะทางทั้งสิ้น 14 กิโลเมตร

พิกัดทางภูมิศาสตร์

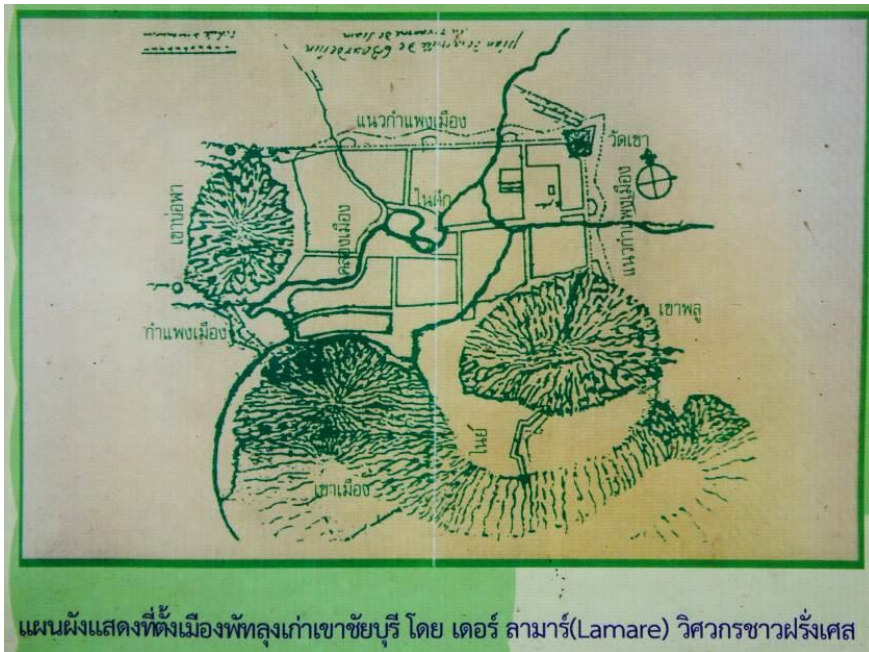
รุ้ง 07 องศา 40 ลิปดา 54.3154 พิลิปดาเหนือ

แวง 100 องศา 03 ลิปดา 27.4342 พิลิปดา ตะวันออก

WGS1984	ATUM	โซน	616643.96	ตะวันออก	0849259.48	เหนือ
47						

สภาพภูมิศาสตร์

บริเวณพื้นที่ชุมชนเมืองเก่าชัยบุรีนั้นตั้งอยู่บนพื้นที่ราบหุบเขา อยู่ทางทิศเหนือเขาเมือง (เขาชัยบุรี) โดยมีภูเขาด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือคือเขาบ่อลา และทางด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้คือเขาพลูเป็นปราการธรรมชาติ จากแผนที่โบราณของเดอลามาร์วิศวกรชาวฝรั่งเศสพบว่า ด้านเหนือของเมืองพัทลุงเก่าเขาชัยบุรีนั้นมีการสร้างแนวกำแพงจากเขาบ่อลาซึ่งอยู่ด้านทิศตะวันตกของเมือง

ภาพที่ 4.4 ภาพถ่ายแผนผังที่ตั้งเมืองพัทลุงเก่าเขาชัยบุรี โดย เดอร์ ลามาร์ (Lamare) วิศวกรชาวฝรั่งเศส ซึ่งแสดงไว้ในวนอุทยานเมืองเก่าชัยบุรี

โดยบริเวณทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของเข่าป้อลานั้น ปรากฏหลักฐานซากแนวอิฐ ซึ่ง สีลาส ถาวโรจน์ (2496) ได้กล่าวถึงป้อมปืนใหญ่ไว้ว่า “ตั้งอยู่ทางทิศพายัพตรงเข่าป้อลานั้นเอง ยัง เหลืออยู่แต่รากฐานให้พอสังเกตได้เท่านั้น ” และมีคลองเมือง 2 สายเข้าสู่ในเมืองสู่สระน้ำใหญ่กลาง เมืองโดยมีประตูหรือป้อมจำนวน 3 ช่องลากยาวจรดด้านทิศตะวันออกของเมือง สันนิษฐานว่าบริเวณ พื้นที่ประดิษฐานของเจดีย์เข่าเมืองนั้นอาจเคยเป็นที่ตั้งของป้อมเมือง หากสังเกตจากแผนที่โบราณ ฉบับดังกล่าว กำแพงเมืองด้านทิศตะวันออกมีประตู 1 ช่อง และมีคลองเมืองไหลสู่นอกเมือง

ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของเมืองพัทลุงเก่าเขาชัยบุรีเป็นที่ตั้งของเข่าพลูซึ่งพื้นที่หุบเขา ระหว่างเข่าพลูและเข่าชัยบุรีสันนิษฐานจากแผนที่โบราณพบว่ามีกำแพงและประตูเมือง ในพื้นที่ ดังกล่าวพบร่องรอยโบราณสถานวัดในยอร้างซึ่งอยู่ในพื้นที่วนอุทยานเมืองเก่าเขาชัยบุรี

ภาพที่ 4.5 ภาพถ่ายแผนผังแสดงแนวกำแพงเมือง คูเมืองและโบราณสถานสำคัญในเขตเมืองพัทลุงเก่าเขาชัยบุรี ซึ่งแสดงไว้ในสวนอุทยานเมืองเก่าชัยบุรี

ภายในตัวเมืองเก่าชัยบุรี พบแหล่งโบราณสถานกระจัดกระจายได้แก่ พระเสี้ยวเมือง ในตึก(อาจจะเป็นจวนเก่า) วัดในยอ เจตีย์เขาเมือง(ได้รับการบูรณะ) อุ้เรือ ซึ่งโบราณสถานเหล่านี้ส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับการบูรณะปฏิสังขรณ์จึงปรากฏในรูปลักษณะซากฐานโบราณสถานและเนินดินซากอิฐที่กระจัดกระจายไม่เป็นระบบ ปัจจุบันสภาพโบราณสถานต่างๆถูกรบกวนและทำลายโดยชาวบ้านในพื้นที่เปลี่ยนแปลงพื้นที่เพื่อการเกษตรรวมไปถึงพื้นที่สาธารณะ

ภาพที่ 4.6 ภาพถ่ายทางอากาศแสดงสภาพปัจจุบันของเมืองเก่าชัยบุรีในปัจจุบัน และดัดแปลงจาก <https://www.googleearth.com>

โดยภาพรวมบริบททางภูมิศาสตร์ของตัวเมืองโบราณ เมืองชัยบุรีนั้นตั้งเมืองรายล้อมด้วยภูเขา แหล่งน้ำทางธรรมชาติโดยเฉพาะลำน้ำที่ไหลผ่านเข้าเมืองและบริเวณพื้นที่ใกล้เคียง ประกอบด้วยภูเขาสูงเล็กเป็นหย่อมๆ ได้แก่ เขาวัดลิงค์ เขารุน เขาพนมวังค์ เขานางซี เขาจิงโจ้ และเขานัน สลับกับพื้นที่ราบลุ่มซึ่งเหมาะกับการเพาะปลูกทำกสิกรรมเนื่องจากพื้นที่อันอุดมสมบูรณ์แล้ว ระบบชลประทานที่ดีเพราะมีลำน้ำคูคลองหลายสายที่ไหลผ่านตัวเมืองและชุมชนใกล้เคียงได้แก่ คลองเมืองซึ่งไหลจากคลองปรางหมู่ คลองมะกอกใต้ คลองท่าสำเภา คลองท่ามะนาว คลองยาลุงและคลองปากประ เป็นต้น ซึ่งเป็นเส้นทางคมนาคมทางน้ำที่สำคัญในอดีตเพื่อการติดต่อกับชุมชนภายนอกผ่านเส้นทางทะเลสาบตลอดจนเส้นทางการค้าฝั่งทะเลอันดามันโดยผ่านทางเทือกเขาบรรทัด(เขาปู่-เขาย่า) เชื่อมต่อทางคลองปะเหลียน(ตรัง) สู่อ่าวทะเลอันดามัน

4.2 สภาพการจัดการภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี

ชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี เป็นชุมชนเก่าแก่วัฒนธรรมากรสงขลาตอนบน เชื่อมโยงกับการตั้งเมืองพัทลุงที่ไชยบุรี สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ของกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย จากการย้ายเมืองพัทลุง มาจากหัวเขาแดงสงขลา ปัจจุบันประชากรส่วนใหญ่ในชุมชนมีวิถีชีวิตเรียบง่าย จากอาชีพเกษตรกรรม อันได้แก่ การทำนา ซึ่งเป็นแหล่งพัฒนาพันธุ์ข้าวของจังหวัดพัทลุง และผลิตข้าวเพื่อสุขภาพ เช่น ข้าวสังข์หยด ข้าวหอมนิล เป็นต้น ปลูกผักและพริกชี้หนู และการประมงน้ำจืด มีปลาน้ำจืด และกุ้งแม่น้ำ โดยใช้เครื่องมือการประมงแบบโบราณที่ผลิตขึ้นเอง

ภาพที่ 4.7 บ้านโบราณในชุมชนเมืองเก่าชัยบุรีซึ่งยังคงรูปแบบที่แสดงถึงรูปแบบและวัฒนธรรมด้านที่อยู่อาศัยของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรีในอดีต (ภาพถ่ายโดยคณะผู้วิจัย)

ปัจจุบันเมืองเก่าชัยบุรีในบริเวณป่าเขาชัยบุรี และป่าเขาพลู ได้ถูกขึ้นทะเบียนเป็นวนอุทยานเมืองเก่าชัยบุรี เมื่อวันที่ 21 สิงหาคม 2544 มีวัตถุประสงค์เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ โดยมีการปรับปรุงตกแต่งสถานที่ต่างๆ เช่น ถ้ำน้ำ ถ้ำพระนอน หน้าผา จุดชมวิว มีการบริหารทรัพยากรธรรมชาติ อนุรักษ์ ฟื้นฟู และพัฒนาพื้นที่ป่าไม้ จัดกิจกรรมโครงการต่างๆ ด้านป่าไม้ และสิ่งแวดล้อม รวมถึงการมีโครงสร้างพื้นฐาน สิ่งอำนวยความสะดวก สาธารณูปโภคต่างๆ ที่จำเป็น และสะดวกต่อนักท่องเที่ยว ทั้งยังมีบริการลานกางเต็นท์และจักรยานไว้บริการอีกด้วย

ภาพที่ 4.8 ป้ายแสดงข้อมูลวนอุทยานเมืองเก่าชัยบุรี และบริเวณหน้าสำนักงานวนอุทยานเมืองเก่าชัยบุรี (ภาพถ่ายโดยคณะผู้วิจัย)

ภาพที่ 4.9 ป้ายแสดงชื่อวนอุทยานเมืองเก่าชัยบุรี และศาลาพักผ่อน (ภาพถ่ายโดยคณะผู้วิจัย)

ซึ่งบริเวณเมืองเก่าชัยบุรี ในปัจจุบันได้รับการปรับปรุง และการศึกษาเพื่อพิสูจน์ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี ทำให้การศึกษาครั้งนี้ พบร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดีไม่มากนัก เนื่องจากพื้นที่แหล่งโบราณคดีถูกรบกวนจากการปรับพื้นที่ใช้ประโยชน์ รวมไปถึงการขุดหาโบราณวัตถุอันมีค่า ทำให้หลักฐานทางโบราณคดีบางส่วนได้ถูกนำไปเก็บไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในพื้นที่ปลอดภัยจำนวนมาก แต่ยังปรากฏหลักฐาน และสภาพปัจจุบันดังต่อไปนี้

4.2.1 คูเมือง มีจำนวนสามด้าน ได้แก่ ด้านทิศตะวันออกจากเขาเมืองขนานกับเขาพลูไปทางทิศเหนือจรดถนนหน้าโรงเรียนวัดแจ้ง อีกด้านหนึ่งอยู่ทางด้านทิศเหนือจากถนนหน้าโรงเรียนวัดแจ้งเป็นแนวตรงไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ และด้านทิศตะวันตกผ่านตอนเหนือของเขาบ่อลาและอ้อมทางทิศใต้เขาบ่อลาจรดคลองเมืองด้านเหนือเขาหลักซึ่งเป็นยอดเขาเมืองนั่นเอง สภาพทั่วไปส่วนมากคลองถูกถมจนหมดสภาพหรือตื้นเขินไปตามกาลเวลา

ภาพที่ 4.10 บริเวณถนนหน้าโรงเรียนวัดแจ้ง ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นแนวคูเมืองเก่า (ภาพถ่ายโดยคณะผู้วิจัย)

4.2.2 กำแพงเมือง สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นกำแพงอิฐโดยชั้นในกำแพงมีการอัดดินและหินก่ออิฐเสริมด้วยไม้ซึ่งพระยาพัทลุง (ทับ) รั้อกำแพงเอาอิฐมาทำกำแพงแก้ววัดวัง มีสามด้าน เช่นเดียวกับคูเมืองคือ ด้านทิศเหนือ ทิศตะวันออกและทิศตะวันตก

กำแพงเมืองด้านทิศเหนือ เริ่มจากเขาเจดีย์ซึ่งอดีตอาจเคยเป็นที่ตั้งของป้อมปราการขนาดใหญ่ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือสร้างบนเนินเขาเตี้ยๆ ปัจจุบันยังพบร่องรอยการเรียงอิฐกำแพงและป้อมปราการบางส่วนอย่างชัดเจน โดยผ่านคลองเมืองวัดใหม่ (ร้าง) ไปจรดเขาบ่อลา พบร่องรอยแนวกำแพงอิฐบนเนินดินเป็นระยะๆ

กำแพงเมืองด้านทิศตะวันออก เริ่มต้นจากเชิงเขาเมืองด้านทิศเหนือต่อกับเขาพลูด้านทิศใต้ ปัจจุบันพบร่องรอยบางส่วนริมเขาเมือง

กำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก เริ่มจากทิศใต้ของเขาบ่อลาไปจรดเขาหลัก ปัจจุบันพบร่องรอยอิฐเท่านั้น

ภาพที่ 4.11 ร่องรอยซากฐานโบราณสถานสันนิษฐานว่าเป็นฐานป้อมปราการบริเวณทิศตะวันออก ตั้งอยู่เนินเขาเจดีย์วัดเขา (ภาพถ่ายโดยคณะผู้วิจัย)

4.2.3 ป้อมปืนใหญ่ มีจำนวน 2 ป้อม ด้านทิศเหนือของเขาบ่อลาและเขาพลู มีลักษณะเป็นป้อมรูปสี่เหลี่ยมก่อด้วยอิฐและหินปัจจุบันถูกทำลายเหลือเพียงซากปรักหักพัง ส่วนป้อมด้านทิศเหนือเขาบ่อลาพบปืนใหญ่บาเรียม สองกระบอก เป็นปืนหล่อด้วยสำริดมีตรา VOC (ดัตช์: Vereenigde Oostindische Compagnie หรือที่ชาวอังกฤษเรียกว่า บริษัทอินเดียตะวันออกของ

ฮอลันดา (อังกฤษ: Dutch East India Company) ในปีพ.ศ. 2401 พระยาพัทลุง(ทับ)รื้อกำแพงเมืองนำอิฐไปสร้างกำแพงแก้ววัดวังพร้อมนำป็นดังก่อไปไว้ที่กลางเมืองพัทลุงบริเวณลำป่าต่อมาในปีพ.ศ.2477 นายถัด พรหมมานพ ครูโรงเรียนพัทลุงนำมาไว้ที่โรงเรียนพัทลุง

ภาพที่ 4.12 ป้อมรูปสี่เหลี่ยมก่อด้วยอิฐและหิน คาดว่าเป็นบริเวณที่ ตั้งปืนใหญ่ (ภาพถ่ายโดยคณะผู้วิจัย)

4.2.4 บ่อน้ำลานอโศก มีลักษณะเป็นบ่อน้ำใช้ประโยชน์แต่ไม่พบหลักฐานใดที่เกี่ยวข้องทางประวัติศาสตร์ ซึ่งบริเวณดังกล่าวอยู่ในช่องเขาพลูและเขาเมืองด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของวัดในยอ โดยบ่อขุดลึกลงไปกรุน้ำบ่อและปากบ่อด้วยอิฐและหินสอปูนกรุปากบ่อ รอบบริเวณลานอโศกเต็มไปด้วยต้นอโศกและมีก้อนหินขนาดใหญ่หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า แท่นท่านยอ

ภาพที่ 4.13 บ่อน้ำในบริเวณลานอโศกสันนิษฐานว่าน้ำในบ่อใช้ประกอบพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์
สัตตยา (ภาพถ่ายโดยคณะผู้วิจัย)

ภาพที่ 4.14 บริเวณลานอโศกเต็มไปด้วยต้นอโศก ซึ่งมีดอกลักษณะคล้ายดอกเข็ม มีกลิ่นหอม
อ่อนๆ พบร่องรอยธารน้ำ (ภาพถ่ายโดยคณะผู้วิจัย)

4.2.5 แท่นท่านยอ ไม่พบร่องรอยโบราณสถานใดๆ พบเพียงร่องรอยธารน้ำธรรมชาติเท่านั้น แต่อาจเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์หรือฤๅษีในอดีต ปัจจุบันมีการตกแต่งด้วยประติมากรรมปูนปั้นรูปงูแผ่พังพานขนาดใหญ่ในศาลาเป็นที่เคารพของชาวบ้าน

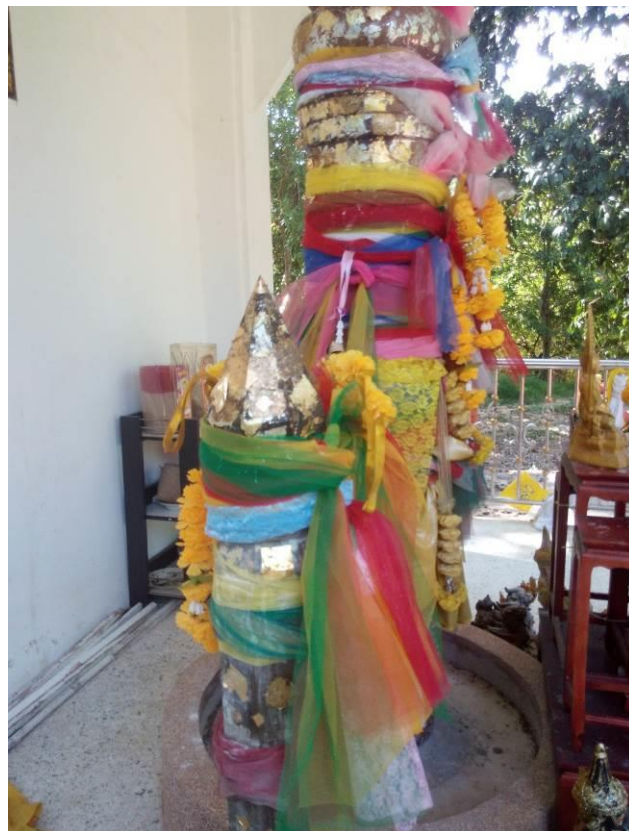
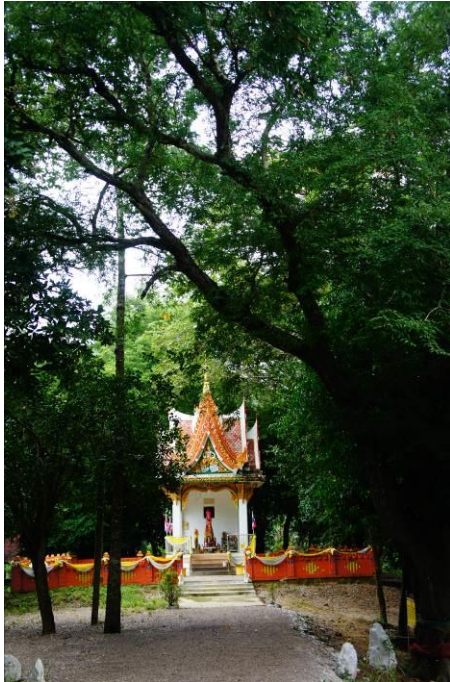
ภาพที่ 4.15 แท่นท่านยอภายในบริเวณลานอโศกประติมากรรมปูนปั้นรูปงูแผ่พังพาน (ภาพถ่ายโดยคณะผู้วิจัย)

4.2.6 อุ้เรือ มีสองอุ้ ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของพระเสี้ยวเมืองทางฝั่งซ้ายของคลองเมืองอีกด้านหนึ่งอยู่ด้านทิศใต้ของเขาบ่อลาปัจจุบันพบร่องรอยเหลืออยู่บ้าง สันนิษฐานอาจเป็นอุ้เรือหรือเป็นท่าเรือขนาดเล็กในอดีต

ภาพที่ 4.16 ห้วยหรงติดกับบริเวณเสื่อเมืองหรือศาลหลักเมืองชัยบุรี
(ภาพถ่ายโดยคณะผู้วิจัย)

4.2.7 พระเสื่อเมืองหรือศาลเทพารักษ์หลักเมืองชัยบุรี ตั้งอยู่ริมฝั่งขวาของคลองเมือง มีลักษณะเป็นเนินดินสี่เหลี่ยมผืนผ้าป่องรอยของแผ่นอิฐกระจัดกระจาย มีต้นประดู่ขนาดใหญ่อยู่ด้านหน้าในอดีตพบว่ามีพระพุทธรูปสำริดประดิษฐานใต้ต้นประดู่ปัจจุบันสูญหายไปแล้ว บริเวณเนินดินได้ปรับเปลี่ยนพื้นที่สร้างศาลหลักเมืองหลังใหม่โดยมีเสาไม้แปดเหลี่ยมยอดบัวเหลี่ยมเป็นประธานหลักเมืองโบราณ เป็นที่เคารพนับถือของประชาชนทั่วไป

ภาพที่ 4.17 ศาลเทพารักษ์หลักเมืองชัยบุรี และเสาหลักเมืองเก่าชัยบุรีในปัจจุบัน มีลักษณะยอดบัวเหลี่ยมปลายแหลม (ภาพถ่ายโดยคณะผู้วิจัย)

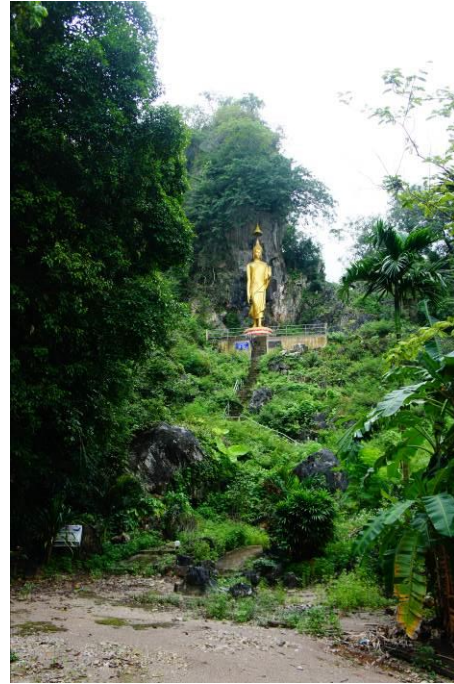
4.2.8 โบราณสถานร้างวัดในยอ ตั้งอยู่เหนือลานอโศกและแท่นทำนในยออยู่ในบริเวณสวนหย่อมของวนอุทยานเมืองเก่าเขาชัยบุรี ลักษณะเป็นเนินดินรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หลังจากการปรับพื้นที่ของทางวนอุทยานพบร่องรอยฐานอาคารก่อด้วยอิฐถือปูนและอิฐกระจัดกระจายเป็นจำนวนมากเนื่องจากการลักลอบขุดหาวัตถุโบราณ และพบใบเสมาหินทรายสลักลวดลายระหนกประจำยาม เอวเสมาคอด ตัวเสมาผายปลายกลีบบัวฐานหักชำรุด ปัจจุบันเก็บรักษาที่โรงเรียนพรหมพิณิตชัยบุรี

ภาพที่ 4.18 ป้ายแสดงข้อมูลวันในยอ (ภาพถ่ายโดยคณะผู้วิจัย)

ภาพที่ 4.19 บริเวณวัดในยอในปัจจุบัน (ภาพถ่ายโดยคณะผู้วิจัย)

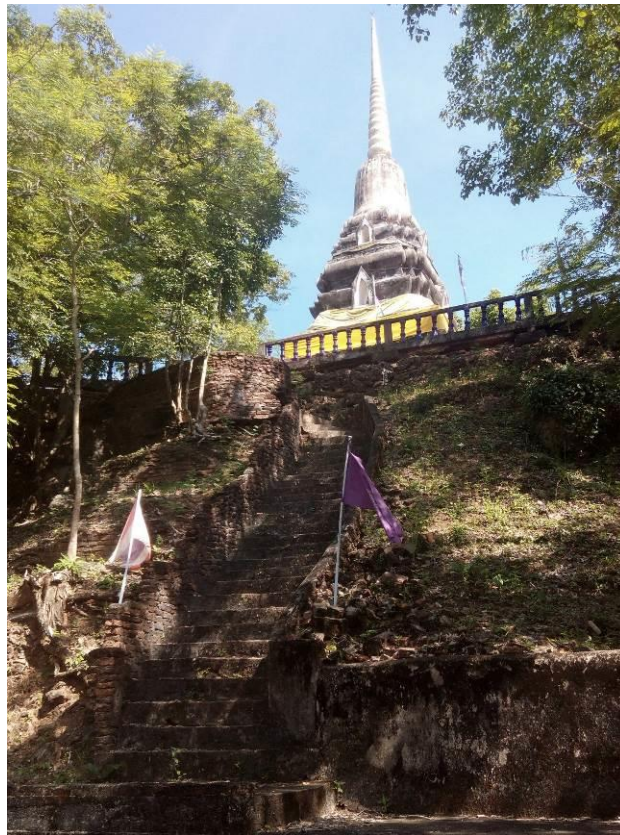
ภาพที่ 4.20 พระพุทธรูปบริเวณวัดในยอ ส่วนใหญ่เป็นพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นใหม่
(ภาพถ่ายโดยคณะผู้วิจัย)

4.2.9 ราพระ เป็นเพิงหินทางทิศใต้ของเขาเมืองมีพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัยสร้างสมัยปลายอยุธยาต้นรัตนโกสินทร์ มีการบูรณะเพิ่มเติมด้วยช่างพื้นถิ่น มีสภาพชำรุดเสียหายอย่างมากเกิดจากการทำลายคันทิวัดภูโบราณ

ภาพที่ 4.21 พระพุทธรูปบริเวณราพระ (ภาพโดย : บ้านปากแตรระ (นามแฝง), 2560)

4.2.10 เจดีย์วัดเขา ตั้งอยู่บนเนินเขาเตี้ยด้านทิศเหนือของเขาวงกตสันนิษฐานว่าเป็นป้อมปราการเก่าเนื่องจาก ผู้เขียนสังเกตจากแผนที่ของเดอลามาร์ พบว่า ตำแหน่งดังกล่าวเป็นที่ตั้งป้อมปราการขนาดใหญ่สอดคล้องกับหลักฐานของแนวกำแพงเก่าและซากอิฐและหินตัดจำนวนมาก ต่อมามีการก่อสร้างเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสองก่ออิฐถือปูนศิลปะราวต้นรัตนโกสินทร์ซึ่งมีรูปแบบคล้ายเจดีย์วัดวังแต่มีซุ้มจระนำประดิษฐานพระพุทธรูปแต่ละด้าน เจดีย์เป็นฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุมไม้สิบสองฐานมีลวดลายแข่งสิ่งสองชั้น เรือนธาตุเป็นทรงระฆังคว่ำ ไม่มีบัลลังค์ปล้องไฉน เป็นบัวกลุ่มซ้อนชั้นขึ้นไปปลายยอดเจดีย์เป็นหยาดน้ำค้าง มีความสูงประมาณ 6 เมตร บริเวณฐานชั้นสองของเจดีย์มีร่องรอยซากพระพุทธรูปไสยาสน์แต่ถูกทำลาย เหลือเฉพาะพระเศียรปัจจุบัน เก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จังหวัดสงขลา

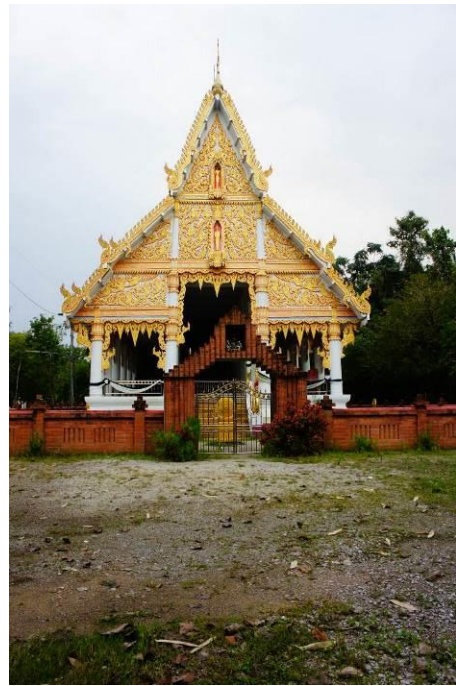
ภาพที่ 4.22 เจดีย์วัดเขา ตั้งอยู่บนเนินเขาเตี้ยด้านทิศเหนือของเขาวงกตสันนิษฐานว่าเป็นป้อมปราการเก่า (ภาพถ่ายโดยคณะผู้วิจัย)

ภาพที่ 4.23 ภาพถ่ายบริเวณหน้าวัดเขาเมืองเก่า (ภาพถ่ายโดยคณะผู้วิจัย)

ภาพที่ 4.24 ป้ายแสดงข้อมูลวัดเขาเมืองเก่า (ภาพถ่ายโดยคณะผู้วิจัย)

ภาพที่ 4.25 บริเวณวัดเขาเมืองเก่าในปัจจุบัน (ภาพถ่ายโดยคณะผู้วิจัย)

ภาพที่ 4.26 พระพุทธรูปซึ่งประดิษฐานอยู่ในบริเวณวัดเขาเมืองเก่า เป็นพระพุทธรูปที่จัดสร้างขึ้นใหม่ (ภาพถ่ายโดยคณะผู้วิจัย)

4.2.11 พระพุทธรไสยาสน์ถ้ำพระเขาเมือง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของเขาศัยบุรี ประดิษฐานในถ้ำพระนอนเป็นถ้ำภูเขาหินปูนมีเพดานถ้ำสูง พระพุทธรไสยาสน์เป็นศิลปะอยุธยา ตอนปลายขนาดใหญ่มีลักษณะเป็นประติมากรรมนูนสูงสร้างด้วยปูนปั้น สภาพปัจจุบันถูกทำลายอย่างมากเหลือร่องรอยบางส่วนพอจะอนุมานรูปร่างได้

ภาพที่ 4.27 พระพุทธรไสยาสน์ภายในถ้ำพระเขาเมือง เป็นรูปปูนปั้นประติมากรรมนูนสูงศิลปะ อยุธยาตอนปลาย สภาพปัจจุบันถูกทำลายจากการค้นหาวัตถุโบราณ (ภาพถ่ายโดยคณะผู้วิจัย)

4.2.12 หลักช้าง เป็นโขดหินใหญ่ ตั้งอยู่บนลานกว้างสวยงามมาก ซึ่งอยู่บริเวณจุดสูงสุด บนยอดเขา ซึ่งถูกจัดไว้ให้เป็น จุดชมวิว มีลักษณะเป็นภูเขาหินปูนขนาดใหญ่ที่ตั้งอยู่ในที่โล่งแจ้ง ล้อมรอบด้วยทุ่งนา สวนของประชาชนในชุมชน เมื่อขึ้นไปบนภูเขาจะมีลานขนาดใหญ่ระดับ ความสูง 300 เมตรจากระดับน้ำทะเล สามารถมองเห็นทัศนียภาพสวยงามรอบด้าน โดยทิศ ตะวันออกเห็นทะเลสาบสงขลา ทิศใต้เห็นตัวเมืองพัทลุง ทิศตะวันตกเห็นเขาพนมวังค์และถนน สายเอเชีย

4.2.13 จวนเจ้าเมือง จากข้อมูลของชัยวุฒิ พियะกุล (2541) ให้ไว้ว่าจวนเจ้าเมือง ตั้งอยู่ ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของวัดเขา (ร้าง) ปัจจุบันไม่ปรากฏหลักฐานอะไรที่ชี้ให้เห็นว่าบริเวณนี้ เคยเป็นจวนเจ้าเมืองพัทลุงมาก่อน แต่ปรากฏหลักฐานไว้ในแผนที่เมืองพัทลุงของ เดอลามาร์ ที่ เขียนขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2230 ซึ่งจากการสำรวจของคณะผู้วิจัย ไปปรากฏหลักฐานหรือร่องรอยใดๆ รวมถึงไม่มีข้อมูล หรือป้ายแสดงพื้นที่

4.2.14 ในตึก จากข้อมูลของชัยวุฒิ พิชยะกุล (2541) ให้ไว้ว่าในตึกตั้งอยู่ริมฝั่งซ้ายของคลองเมือง มีคูน้ำล้อมรอบ เดิมเชื่อกันว่าเป็นที่ตั้งจวนเจ้าเมือง แต่หลักฐานแผนที่ของเดอลามาร์ระบุไว้ว่า จวนเจ้าเมืองตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของวัดเขา ในตึกน่าจะเป็นที่ตั้งของหลักเมือง เพราะอยู่ใกล้กับเสื่อเมือง ซึ่งจากการสำรวจของคณะผู้วิจัย ไม่พบบริเวณที่เป็นคูน้ำล้อมรอบพบเพียงเนินดินล้อมรอบด้วยต้นไม้

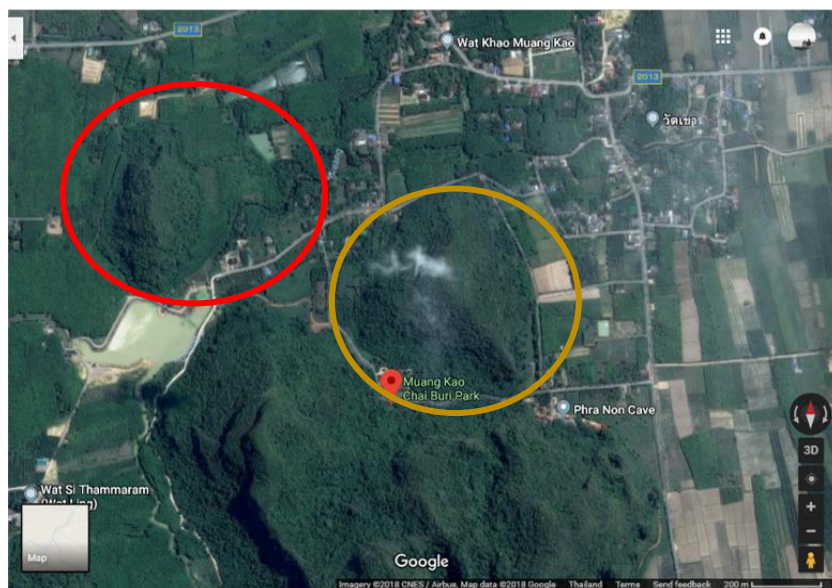

ภาพที่ 4.28 บริเวณด้านหลังเสื่อเมืองหรือศาลหลักเมืองหลังใหม่มีลักษณะเป็นเนินดินรายล้อมด้วยต้นไม้ใหญ่ และเคยมีเสาไม้เก่าปักล้อม (ภาพถ่ายโดยคณะผู้วิจัย)

ภาพที่ 4.29 เสาไม้โบราณอดีตเคยปักล้อมบริเวณเนินดินของเสื่อเมือง หรือศาลหลักเมืองเก่า (ภาพถ่ายโดยคณะผู้วิจัย)

4.2.15 ถ้ำเขาบ่อหา ถ้ำเขาพลู จากข้อมูลของชัยวุฒิ พियะกุล (2541) ให้ไว้ว่าถ้ำเขาบ่อหา ตั้งอยู่ที่หัวเขาบ่อหา ทางด้านทิศใต้ใกล้กับประตูเมืองทางด้านทิศตะวันตก ส่วนถ้ำเขาพลู ตั้งอยู่บริเวณหมู่ที่ 1 ตำบลชัยบุรี มีถ้ำเล็กๆ ประกอบหลายถ้ำ เช่น ถ้ำลุนวล ถ้ำลุนมอย

ภาพที่ 4.30 ภาพแผนที่ทางอากาศแสดงบริเวณพื้นที่ถ้ำเขาบ่อหา และถ้ำเขาพลูในปัจจุบัน ดัดแปลงจาก <https://www.googlemap.com>

จากภาพที่ 4.30 แสดงพื้นที่บริเวณถ้ำเขาบ่อหา และถ้ำเขาพลู โดยอ้างอิงข้อมูลจากแผนที่ของเดอลามาร์ เปรียบเทียบกับแผนที่ปัจจุบัน ซึ่งแสดงตำแหน่งของถ้ำเขาบ่อหาด้วยวงกลมสีแดง และแสดงตำแหน่งถ้ำเขาพลูด้วยวงกลมสีเหลืองดังภาพ โดยด้านทิศใต้ของแผนที่เป็นเขาเมือง

4.3 ความคิดเห็นของเจ้าบ้านที่มีต่อสภาพและการจัดการภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี

คณะผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์จากเจ้าบ้าน ซึ่งประกอบด้วย เจ้าหน้าทีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ผู้นำชุมชนและชาวบ้าน และผู้ประกอบการในแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ จำนวน 80 คน นำมาวิเคราะห์ข้อมูล ทั้งเชิงสถิติและเชิงเนื้อหา เพื่อนำเสนอความคิดเห็นของเจ้าบ้านที่มีต่อสภาพและการจัดการภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ดังนี้

4.3.1 ข้อมูลทั่วไปของเจ้าบ้าน

คณะผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์จากเจ้าบ้าน และทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติสามารถแสดงข้อมูลทั่วไปของให้สัมภาษณ์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ สถานภาพ อายุ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี การศึกษา และอาชีพ ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ให้สัมภาษณ์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

n = 80		
ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน (N)	ร้อยละ (%)
เพศ		
หญิง	42	52.5
ชาย	38	47.5
สถานภาพ		
โสด	11	13.8
สมรส	65	81.3
หม้าย/หย่าร้าง/แยกกันอยู่	4	5
อายุ		
อายุต่ำกว่า 30 ปี	16	20
อายุระหว่าง 30-39 ปี	10	12.5
อายุระหว่าง 40-49 ปี	8	10
อายุระหว่าง 50-59 ปี	35	43.8
อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป	11	13.8

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

n = 80		
ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน (N)	ร้อยละ (%)
ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี		
น้อยกว่า 20 ปี	8	10
ระหว่าง 20-29 ปี	29	36.2
ระหว่าง 30-39 ปี	13	16.3
ระหว่าง 40-49 ปี	9	11.2
ตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป	21	26.3
ระดับการศึกษา		
ต่ำกว่ามัธยมศึกษาปลาย	22	27.5
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ประกาศนียบัตรวิชาชีพ	35	43.7
ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง/อนุปริญญา	9	11.3
ปริญญาตรี	10	12.5
สูงกว่าปริญญาตรี	4	5

จากตารางที่ 4.1 พบว่าผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งเป็นเจ้าบ้าน เป็นเพศหญิงจำนวน 42 คนคิดเป็นร้อยละ 52.5 และเป็นเพศชายจำนวน 38 คนคิดเป็นร้อยละ 47.5 ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรสจำนวน 65 คน คิดเป็นร้อยละ 81.3 มีอายุระหว่าง 50-59 ปี จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 43.8 และมีระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองเก่าชัยบุรีส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 20-29 ปี จำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 36.2 มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ประกาศนียบัตรวิชาชีพขั้นต้น มีจำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 43.7 รองลงมามีการศึกษาระดับต่ำกว่ามัธยมศึกษาปลายจำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 27.5

4.3.2 สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี

จากการสัมภาษณ์เจ้าบ้าน อันได้แก่ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน และผู้ประกอบการในแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี จำนวน 80 คน สามารถสรุปความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ได้ดังนี้

สถาปัตยกรรมและสิ่งก่อสร้าง

เจ้าบ้านมีความคิดเห็นว่า สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมและสิ่งก่อสร้าง อันเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ได้แก่ วัดเขาเมืองเก่าและเจดีย์เขาเมืองเก่าแท่นทำนอย (ลานอโศก) คูน้ำ คูเมืองเก่าและแนวกำแพงเมืองเก่าชัยบุรี พระเสี้ยวเมืองหรือหลักเมือง และพระพุทธรูปโบราณ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นสถาปัตยกรรมและสิ่งก่อสร้างที่แสดงถึงความเป็นเมืองเก่าของชัยบุรี

โบราณสถาน

เจ้าบ้านมีความคิดเห็นว่า สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นโบราณสถานที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ได้แก่ วัดเขาเมืองเก่าและเจดีย์เขาเมืองเก่า ถ้ำพระนอน กำแพงเมืองเก่า ถ้ำน้ำ ราชพระ รูปปั้นตาเพชร ตาขุนดำ (เจ้าเมืองชัยบุรี) พระพุทธรูป พระนอน

แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ

เจ้าบ้านมีความคิดเห็นว่า สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ได้แก่ ถ้ำน้ำ วนอุทยานเมืองเก่าชัยบุรีและเขาเมืองเก่า รวมถึงทางขึ้นลานพระเลกภูมิทัศน์ หรือจุดชมวิว

ประเพณี พิธีกรรม การแสดง การละเล่น

เจ้าบ้านมีความคิดเห็นว่า สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม เกี่ยวกับประเพณี พิธีกรรม การแสดง การละเล่น ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ได้แก่ พิธีบูชาพระแม่โพสพแบบดั้งเดิม วิถีเกษตรกรรม ประเพณีแห่ผ้าห่มพระเจดีย์ ประเพณีแข่งเรือ การละเล่นแข่งตะโปน ประเพณีวันสารทเดือนสิบ การละเล่นกลองยาว หนังตะลุง และมโนราห์ ประเพณีลากพระ รวมถึงการทำบุญประจำปี และเทศกาลสงกรานต์ ลอยกระทง

ร้านค้าเก่าแก่

เจ้าบ้านมีความคิดเห็นว่า สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นร้านค้าเก่าแก่หรือหน่วยธุรกิจ ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ได้แก่ กลุ่มหัตถกรรมกะลามะพร้าวและร้านขายสิ่งประดิษฐ์เกี่ยวกับกะลามะพร้าว (กะลาลุงปลี้ม) ร้านขนมแบบโบราณ รถโตงเตงหรือรถขายสินค้าแบบดั้งเดิม และกลุ่มตีเหล็ก

รูปแบบวิถีชีวิต

เจ้าบ้านมีความคิดเห็นว่า รูปแบบวิถีชีวิต ซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ได้แก่ การเป็นหมู่บ้านพอเพียง/สมาชิกในชุมชนอยู่อย่างพอเพียง

ตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ ความเป็นอยู่ในลักษณะครอบครัวใหญ่และครอบครัวขยาย มีการแบ่งปันและนับถือเครือญาติ รวมถึงการเอื้อเฟื้อ พึ่งพาอาศัยกันภายในชุมชน และการประกอบอาชีพเกษตรกรรมแบบดั้งเดิม โดยเฉพาะการปลูกพริก และการทำนา

อัตลักษณ์ที่เป็นแหล่งสร้างการเรียนรู้ และชัดเจนสามารถจดจำได้ง่าย ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี

เจ้าบ้านมีความคิดเห็นว่า สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี มีความชัดเจนในด้านของการเป็นที่ตั้งของเมืองพัทลุงเก่า โดยมีวัดเขาเมืองเก่า เจดีย์เขาเมืองเก่า พระเสี้ยวเมืองหรือหลักเมือง สิ่งก่อสร้างและโบราณสถานเช่น แท่นท่านยอ ลานอโศก วัดในยอ ถ้ำพระนอน รวมถึงร่องรอยทางประวัติศาสตร์ เป็นจุดเด่นและเป็นแหล่งสร้างการเรียนรู้ นอกจากนี้ วนอุทยานเมืองเก่าชัยบุรี ยังเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่นักท่องเที่ยวและผู้สนใจสามารถศึกษาได้ทั้งด้านประวัติศาสตร์ และสิ่งแวดล้อม เนื่องจากมีทั้งความเป็นเมืองเก่าที่มีประวัติ และร่องรอยอันเป็นหลักฐานแสดงถึงการมีอยู่ของเมืองเก่า และมีความหลากหลายด้านพันธุ์พืชที่อยู่บริเวณเขาเมือง เขาบ่อฟ้า และเขาพลู

4.3.3 สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรีอันเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนที่ควรได้รับการดำรงรักษา

เจ้าบ้านมีความคิดเห็นว่า สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี อันเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนที่ควรได้รับการดำรงรักษา ส่วนใหญ่เป็นสิ่งก่อสร้าง และร่องรอยที่แสดงถึงความเก่าแก่ของเมืองเก่าชัยบุรี รวมถึงสิ่งก่อสร้างและหลักฐานต่างๆ อันแสดงให้เห็นความเป็นเมืองพัทลุงเก่าเขาชัยบุรี ได้แก่ วัดเขาเมืองเก่าและเจดีย์วัดเขา พระเสี้ยวเมืองหรือศาลหลักเมือง ป้อมปราการ รวมถึงการรักษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์โดยเฉพาะประวัติเมืองพัทลุงเก่าเขาชัยบุรี และเจ้าเมืองเก่าชัยบุรีทั้ง 9 พระองค์ และแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ได้แก่ ถ้ำพระนอน ถ้ำน้ำ และวนอุทยานเมืองเก่าชัยบุรี นอกจากนี้ยังให้ความเห็นว่า ควรดำรงรักษาประเพณีและวิถีชีวิตของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ได้แก่ ประเพณีวันสารททำบุญเดือนสิบ ประเพณีแข่งโพน ชักพระ/ลากพระ ประเพณีแข่งเรือ ประเพณีแห่ผ้าห่มพระเจดีย์ การละเล่นกลองยาว หนังตะลุง มโนราห์ และวิถีชีวิตคนเมืองเก่าชัยบุรี ที่อยู่อย่างพอเพียง เกื้อกูลและพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และวิถีการทำเกษตรกรรมและการปลูกพืชแบบดั้งเดิม รวมทั้งร้านค้าเก่าแก่และงานฝีมือในชุมชน ได้แก่ หัตถกรรมกะลามะพร้าว และการตีเหล็ก

4.3.4 สภาพทางกายภาพและการออกแบบภูมิทัศน์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรีที่ควรปรับปรุง

สามารถสรุปความคิดเห็นของเจ้าบ้านเกี่ยวกับสภาพทางกายภาพและการออกแบบภูมิทัศน์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ที่ควรได้รับการปรับปรุง ดังนี้

การพัฒนาหรือปรับปรุงโบราณสถานและสิ่งก่อสร้างอันแสดงถึงความเป็นเมืองเก่า ควรเน้นไปที่การปรับปรุงให้มีสภาพใกล้เคียงกับสภาพเดิมตามประวัติศาสตร์

ควรมีการออกแบบ และจัดภูมิทัศน์ ปรับปรุงอาคาร สถานที่ต่างๆที่ใช้อำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว โดยอาศัยผังเมือง ฤดูกาล สภาพภูมิประเทศและสภาพภูมิอากาศ ให้มีความสวยงาม คงทน รูปแบบสอดคล้องกับสถานที่ สิ่งก่อสร้างและโบราณสถานที่มีอยู่เดิม

ควรมีการรักษาความสะอาดและความเรียบร้อยภายในชุมชน โดยเฉพาะสถานที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน ให้มีความร่มรื่น สะอาด สะดวก และเหมาะสม โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการสถานที่ ออกแบบ ศึกษาและถ่ายทอดความรู้ด้านประวัติศาสตร์ และสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์โบราณสถาน สิ่งก่อสร้าง และสิ่งแวดล้อมในชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี

พัฒนาด้านการคมนาคม และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น ถนน แผนที่ แผนที่ป้ายแสดงสถานที่ต่างๆ

นอกจากนี้ เจ้าบ้านยังมีความคิดเห็นว่า ควรมีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ปรับปรุงสถานที่ต่างๆเป็นแหล่งท่องเที่ยว และรวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์ นำเสนอให้นักท่องเที่ยวทราบและสร้างองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ เช่น จารึกประวัติเจ้าเมืองทั้ง 9 พระองค์

4.3.5 ปัจจัยสนับสนุนการท่องเที่ยวชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี

จากการสัมภาษณ์เจ้าบ้าน ซึ่งประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ผู้นำชุมชนและชาวบ้าน และผู้ประกอบการในแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ จำนวน 80 คน ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่สนับสนุนการท่องเที่ยวในชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ดังนี้

การสร้างจุดสนใจในสถานที่ท่องเที่ยว โดยคงเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของชุมชน ให้มีความน่าสนใจ มีองค์ความรู้ มีการเพิ่มคุณค่าทางประวัติศาสตร์ และสร้างคุณค่าให้กับโบราณสถาน สิ่งก่อสร้างและสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ให้นักท่องเที่ยวสามารถตระหนักถึงความสำคัญได้

การสร้างการประชาสัมพันธ์ และประเพณีต่างๆในชุมชน เช่น ประเพณีสารทเดือนสิบ ประเพณีชักพระ ประเพณีแห่ผ้าขึ้นเจดีย์

เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกระดับ การเป็นเจ้าบ้านที่ดีของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี อนุรักษ์ชุมชนดั้งเดิมเอาไว้ให้เป็นโบราณสถานของคนในชุมชน

เชื่อมโยงการท่องเที่ยวทั้งภายในชุมชน และระหว่างชุมชนเมืองเก่าชัยบุรีและชุมชนใกล้เคียง ให้ต่อเนื่องเป็นระบบและสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้

มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รับผิดชอบ ช่วยเหลือให้การสนับสนุนให้ความรู้ทั้งด้านประวัติศาสตร์ และการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้กับสมาชิกในชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี

4.4 ความคิดเห็นของผู้มาเยือนที่มีต่อสภาพและการจัดการภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี

คณะผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์จากผู้มาเยือน ซึ่งประกอบด้วย นักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยวชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี จำนวน 160 คน นำมาวิเคราะห์ข้อมูล ทั้งเชิงสถิติและเชิงเนื้อหา เพื่อนำเสนอความคิดเห็นของผู้มาเยือนที่มีต่อสภาพและการจัดการภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยว เชิงประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ดังนี้

4.4.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้มาเยือน

คณะผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์จากผู้มาเยือน และทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติสามารถแสดงข้อมูลทั่วไปของผู้มาเยือนให้สัมภาษณ์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และพฤติกรรมของผู้มาเยือน ได้แก่ เพศ สถานภาพ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ จำนวนครั้งที่มาท่องเที่ยว ผู้ร่วมเดินทางท่องเที่ยว ลักษณะการมาท่องเที่ยว แหล่งข้อมูลการท่องเที่ยว วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยว พาหนะในการเดินทาง ค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยว ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.2 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ให้สัมภาษณ์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลและพฤติกรรมการท่องเที่ยว

	n = 160	
ปัจจัยส่วนบุคคลและพฤติกรรมท่องเที่ยว	จำนวน (N)	ร้อยละ (%)
เพศ		
หญิง	110	68.8
ชาย	50	31.3
สถานภาพ		
โสด	44	27.5
สมรส	103	64.4
หม้าย/หย่าร้าง/แยกกันอยู่	13	8.1
อายุ		
อายุต่ำกว่า 20 ปี	5	3.1
อายุระหว่าง 20-29 ปี	32	20
อายุระหว่าง 30-39 ปี	30	18.8

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

ปัจจัยส่วนบุคคลและพฤติกรรมทางท่องเที่ยว	จำนวน (N)	ร้อยละ (%)
อายุระหว่าง 40-49 ปี	30	18.8
อายุระหว่าง 50-59 ปี	58	36.2
อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป	5	3.1
ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	23	14.4
มัธยมต้น	35	21.9
มัธยมปลาย/ประกาศนียบัตรวิชาชีพ	62	38.8
ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง/อนุปริญญา	28	17.5
ปริญญาตรี	12	7.5
อาชีพ		
นักเรียน/นักศึกษา	13	8.1
ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ	6	3.8
แม่บ้าน	29	18.1
ลูกจ้าง/พนักงานบริษัท	29	18.1
เกษตรกร	66	41.3
ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย	17	10.6
รายได้		
ต่ำกว่า 5,000 บาท	55	34.3
ระหว่าง 5,001 - 10,000 บาท	88	55.0
ระหว่าง 10,001 - 15,000 บาท	14	8.8
สูงกว่า 15,000 บาท	3	1.9
จำนวนครั้งที่มาท่องเที่ยว		
ครั้งแรก	36	22.5
ครั้งที่ 2	50	31.3
ครั้งที่ 3	26	16.2
มากกว่า 3 ครั้ง	48	30.0
ผู้ร่วมเดินทางท่องเที่ยว		
คนเดียว	9	5.6
เพื่อน	86	53.8
ครอบครัว	60	37.5
กรุ๊ปทัวร์	5	3.1

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

n = 160		
ปัจจัยส่วนบุคคลและพฤติกรรมการท่องเที่ยว	จำนวน (N)	ร้อยละ (%)
ลักษณะการท่องเที่ยว		
ไป-กลับ	154	96.3
พักค้างคืน	6	3.8
แหล่งข้อมูลการท่องเที่ยว		
ครอบครัว/เพื่อน/ญาติ	125	78.1
สื่อโฆษณา	60	37.5
หนังสือ/วารสาร	39	24.4
ข้อมูลหน่วยงานรัฐ	47	29.4
อินเทอร์เน็ต	62	38.8
บริษัทนำเที่ยว	8	5
วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยว		
พักผ่อน/ท่องเที่ยว	121	75.6
เยี่ยมญาติ/เพื่อน	32	20
ประชุม/สัมมนา	7	4.4
พาหนะในการเดินทาง		
รถจักรยานยนต์	101	63.1
รถยนต์ส่วนบุคคล	57	35.6
รถบริษัทนำเที่ยว	2	1.3
ค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยว		
ต่ำกว่า 250 บาท	17	10.6
ระหว่าง 251 – 500 บาท	66	41.3
ระหว่าง 501 – 750 บาท	51	31.9
ระหว่าง 751 – 1,00 บาท	21	13.1
มากกว่า 1,000 บาท	5	3.1

จากตารางที่ 4.2 พบว่าผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งเป็นผู้มาเยือนเป็นเพศหญิงจำนวน 110 คน คิดเป็นร้อยละ 68.8 และเป็นเพศชายจำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 31.3 ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรสจำนวน 103 คน คิดเป็นร้อยละ 64.4 มีอายุระหว่าง 50-59 ปี จำนวน 58 คน คิดเป็นร้อยละ 36.2 รองลงมามีอายุระหว่าง 20-29 ปี จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 20 และส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ประกาศนียบัตรวิชาชีพ มีจำนวน 62 คน คิดเป็นร้อยละ 38.8 รองลงมามี

การศึกษาระดับมัธยมต้น จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 21.9 โดยประกอบอาชีพเกษตรกร จำนวน 66 คน คิดเป็นร้อยละ 41.3 ส่วนใหญ่มีรายได้ระหว่าง 5,001 - 10,000 บาท จำนวน 88 คน คิดเป็นร้อยละ 55.0 ซึ่งเดินทางมาท่องเที่ยวในชุมชนเมืองเก่าชัยบุรีมากกว่า 3 ครั้ง จำนวน 48 คน คิดเป็นร้อยละ 30.0 โดยส่วนใหญ่เดินทางมากับเพื่อน จำนวน 86 คน คิดเป็นร้อยละ 53.8 ลักษณะการเดินทางเป็นการเดินทางแบบไป – กลับ จำนวน 154 คน คิดเป็นร้อยละ 96.3 ส่วนใหญ่ทราบข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวจากครอบครัว เพื่อนและญาติ จำนวน 125 คน คิดเป็นร้อยละ 78.1 มีวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ จำนวน 121 คน คิดเป็นร้อยละ 75.6 ส่วนใหญ่ใช้รถจักรยานยนต์เป็นพาหนะในการเดินทาง จำนวน 101 คน คิดเป็นร้อยละ 63.1 และมีค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวระหว่าง 251 – 500 บาท จำนวน 66 คน คิดเป็นร้อยละ 41.3 รองลงมาใช้จ่ายระหว่างระหว่าง 701 – 1,000 บาท จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 13.1

4.4.2 สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี

จากการสัมภาษณ์ผู้มาเยือน ซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยวชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี จำนวน 160 คน สามารถสรุปความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ได้ดังนี้

สถาปัตยกรรมและสิ่งก่อสร้าง

ผู้มาเยือนมีความคิดเห็นว่า สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมและสิ่งก่อสร้าง อันเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ได้แก่ วัดเขาเมืองเก่าและเจดีย์เขาเมืองเก่าเมืองเก่าชัยบุรี พระเสี้ยวเมืองหรือหลักเมือง และพระพุทธรูปโบราณ

โบราณสถาน

ผู้มาเยือนมีความคิดเห็นว่า สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นโบราณสถานที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ได้แก่ วัดเขาเมืองเก่าและเจดีย์เขาเมืองเก่า พระเสี้ยวเมืองหรือหลักเมือง

แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ

ผู้มาเยือนมีความคิดเห็นว่า สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ได้แก่ ถ้ำน้ำ ถ้ำรูแลน เขาหัวช้าง วนอุทยานเมืองเก่าชัยบุรีและเขาเมืองเก่า

ประเพณี พิธีกรรม การแสดง การละเล่น

ผู้มาเยือนมีความคิดเห็นว่า สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม เกี่ยวกับประเพณี พิธีกรรม การแสดง การละเล่น ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ได้แก่ การละเล่นแข่งตะโปน ประเพณีวันสารทเดือนสิบ การละเล่นหนังตะลุง และมโนราห์ ประเพณีลากพระ ประเพณีลอยกระทง

ร้านค้าเก่าแก่

ผู้มาเยือนมีความคิดเห็นว่า สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นร้านค้าเก่าแก่หรือหน่วยธุรกิจ ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ได้แก่ กลุ่มหัตถกรรมกะลามะพร้าว และร้านขายสิ่งประดิษฐ์เกี่ยวกับกะลามะพร้าว ร้านขายขนมแบบโบราณ

รูปแบบวิถีชีวิต

ผู้มาเยือนมีความคิดเห็นว่า รูปแบบวิถีชีวิต ซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ได้แก่ การเป็นชุมชนเก่าแก่มีวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย เจียบสงบ สมาชิกในชุมชนมีความเป็นอยู่อย่างพอเพียง และประกอบอาชีพเกษตรกรรมแบบดั้งเดิม

อัตลักษณ์ที่เป็นแหล่งสร้างการเรียนรู้ และชัดเจนสามารถจดจำได้ง่าย ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี

ผู้มาเยือนมีความคิดเห็นว่า สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ส่วนใหญ่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวนอุทยานเมืองเก่าชัยบุรี โดยให้ความเห็นว่า ถ้าพระนอน เขาเมืองเก่าและเจดีย์วัดเขาเมืองเก่าชัยบุรี พระเสื่อเมืองหรือศาลหลักเมือง เป็นจุดเด่นและเป็นแหล่งสร้างการเรียนรู้ที่นักท่องเที่ยวสามารถจดจำได้ง่าย นอกจากนี้ หัตถกรรมกะลามะพร้าวยังเป็นหน่วยธุรกิจหนึ่งที่เป็นแหล่งการเรียนรู้ และสร้างให้เกิดการจดจำชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี

4.4.3 สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรีอันเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนที่ควรได้รับการดำรงรักษา

ผู้มาเยือนมีความคิดเห็นว่า สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี อันเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนที่ควรได้รับการดำรงรักษา ส่วนใหญ่แหล่งท่องเที่ยวที่สะท้อนให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ และสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน ที่มีลักษณะความเป็นเมืองเก่าที่มีความเรียบง่าย สงบ และมีสถานที่เกี่ยวกับศาสนา ได้แก่ วัดเขาเมืองเก่าและเจดีย์วัดเขา พระเสื่อเมืองหรือศาลหลักเมือง ทวดงหรือลานอโศกและแท่นท่านยอ พระพุทธรูปตามสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ และแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ ป่าไม้เขาชัยบุรี สระน้ำ ถ้าพระนอน ถ้ำน้ำ และวนอุทยานเมืองเก่าชัยบุรี ร้านค้าเก่าแก่และงานฝีมือในชุมชน ได้แก่ หัตถกรรมกะลามะพร้าว นอกจากนี้ผู้มาเยือน ยังให้ความสำคัญกับการดำรงรักษา ประเพณีและวิถีชีวิตของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ได้แก่ ประเพณีวันสารททำบุญเดือนสิบ ชักพระ/ลากพระ การละเล่นกลองยาว หนังตะลุง มโนราห์ และวิถีชีวิตคนเมืองเก่าชัยบุรี ที่มีความเรียบง่าย เป็นหมู่บ้านเกษตรกรรมที่มีความเป็นอยู่อย่างพอเพียง

4.4.4 สภาพทางกายภาพและการออกแบบภูมิทัศน์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรีที่ควรปรับปรุง

สามารถสรุปความคิดเห็นของผู้มาเยือนเกี่ยวกับสภาพทางกายภาพและการออกแบบภูมิทัศน์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ที่ควรได้รับการปรับปรุง ดังนี้

การสร้าง พัฒนา ปรับปรุงโบราณสถานและสิ่งก่อสร้าง ต่างๆ ควรคำนึงถึงความคงอยู่ของประวัติศาสตร์ และรักษาความเป็นธรรมชาติของชุมชนเอาไว้ให้มีสภาพใกล้เคียงกับสภาพเดิมตามประวัติศาสตร์ และวิถีชุมชน

ควรมีการรักษาความปลอดภัย และความเรียบร้อยภายในชุมชน สถานที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ของชุมชน ให้มีความปลอดภัย สะดวก และเหมาะสม

พัฒนาด้านการคมนาคม และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น ศาลาที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว ร้านค้าชุมชน และร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน ถนน ป้ายแสดงสถานที่ต่างๆ

4.4.5 ปัจจัยสนับสนุนการท่องเที่ยวชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี

จากการสัมภาษณ์ผู้มาเยือน ได้รับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่สนับสนุนการท่องเที่ยวในชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ดังนี้

บริเวณชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี สามารถหาที่พักได้ยาก นักท่องเที่ยวจึงจำเป็นต้องเดินทางไปกลับ หรือพักในพื้นที่อื่น ดังนั้น หากมีการเพิ่มการอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการจัดที่พักเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวจากต่างจังหวัด จะสามารถเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวและสร้างรายได้ให้ชุมชนได้

การปรับปรุงสถานที่ท่องเที่ยว โดยปรับปรุงส่วนที่ขาดหายเพื่อคงสภาพของสถานที่และสิ่งก่อสร้างทางประวัติศาสตร์

การเพิ่มเติม สอดแทรกความรู้ คำอธิบาย ประวัติความเป็นมาของสถานที่ต่างๆ ผ่านป้ายเล่าเรื่อง แหล่งเรียนรู้ชุมชน หรือการประชาสัมพันธ์ช่องทางต่างๆ

การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อการอำนวยความสะดวก ความสงบเรียบร้อย และความปลอดภัยในสถานที่ท่องเที่ยว เช่น ไฟส่องสว่างบริเวณถนน ระบบการสื่อสารสาธารณะ การขนส่งสาธารณะ เป็นต้น

4.5 แนวทางการออกแบบภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี

จากการศึกษาและรวบรวมข้อมูล องค์กรประกอบ และสภาพการจัดการภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ความคิดเห็นของเจ้าบ้านและผู้มาเยือนที่มีต่อสภาพและการจัดการภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี สามารถแสดงแนวทางการออกแบบภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี และการปรับปรุง พัฒนาปัจจัยสนับสนุนการท่องเที่ยว ได้ดังนี้

ลักษณะสถาปัตยกรรมและสิ่งก่อสร้างของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี มีทั้งสิ่งก่อสร้างที่แสดงถึงความเป็นเมืองเก่าของชัยบุรี และสิ่งก่อสร้างใหม่เพื่อความสวยงามและการอำนวยความสะดวก ซึ่งเจ้าบ้าน และผู้มาเยือน ให้ความสำคัญกับโบราณสถาน สถาปัตยกรรมและสิ่งก่อสร้างที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ การออกแบบสถาปัตยกรรมและสิ่งก่อสร้าง และการจัดภูมิทัศน์ ควรคำนึงถึงการคงเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของชุมชน ฤดูกาล สภาพภูมิประเทศและสภาพภูมิอากาศ ให้มีความสวยงาม คงทน รูปแบบสอดคล้องกับสถานที่ สิ่งก่อสร้างและโบราณสถานที่ มีอยู่เดิม

และสิ่งสำคัญที่เจ้าบ้านและผู้มาเยือนให้ความคิดเห็นในการออกแบบภูมิทัศน์และพัฒนาปัจจัยสนับสนุนการท่องเที่ยวคือ การสร้างองค์ความรู้ การรับรู้ การเผยแพร่ข้อมูลสถานที่ท่องเที่ยว และข้อมูลประวัติศาสตร์ เพื่อให้ความรู้แก่คนในชุมชน และผู้มาเยือนได้ความรู้เกี่ยวกับสถานที่นั้นๆ ผ่านทางป้ายบอกเล่าข้อมูลประวัติศาสตร์ รูปภาพ และหลักฐานต่างๆ

โครงสร้างพื้นฐานในบริเวณชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี มีการพัฒนาไปบางส่วน แต่ยังมีหลายจุดที่ไม่สิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ดังนั้นการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น ถนน ไฟส่องสว่าง จุดบริการขนส่งสาธารณะ ป้ายบอกทาง แผนที่แสดงแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน ที่พัก ศาลาพักผ่อนสำหรับนักท่องเที่ยว จุดนัดพบ

แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ได้แก่ วนอุทยานเมืองเก่าชัยบุรีและเขาเมืองเก่า ถ้ำน้ำ ถ้ำรูแลน เขาหัวช้าง ล้วนเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่เจ้าบ้านและผู้มาเยือนรู้จักเป็นอย่างดี และให้ความคิดเห็นว่าควรมีการปรับปรุงพัฒนาในด้านความสะดวกสบาย และความปลอดภัย

นอกจากนี้ เจ้าบ้านและผู้มาเยือนให้ความเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาปัจจัยส่งเสริมการท่องเที่ยวโดย การสร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน โดยให้เจ้าบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว โดยเน้นการท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสวิถีชีวิตที่เรียบง่าย พอเพียง วิธีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมแบบดั้งเดิม และประเพณีวัฒนธรรม การละเล่นในช่วงต่างๆตลอดปี ซึ่งจัดการท่องเที่ยวโดยสมาชิกชุมชน และเชื่อมโยงกับชุมชนใกล้เคียง

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การศึกษาการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาอัตลักษณ์ของชุมชน ทั้งสภาพทางกายภาพ และสภาพการจัดการภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และศึกษาทัศนคติของเจ้าบ้านและผู้มาเยือนที่มีต่อสภาพทางกายภาพและการจัดการภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี รวมถึงการนำเสนอแนวทางการจัดการและการออกแบบภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน มีรายละเอียดการสรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.2 อภิปรายผล

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการศึกษา

5.1.1 องค์ประกอบของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี

เมืองเก่าชัยบุรี สร้างขึ้นราวปลายพุทธศตวรรษที่ 24-23 โดยจากการย้ายเมืองพัทลุงเดิมที่โคกเมืองบางแก้ว ซึ่งหลักฐานการสร้างเมืองชัยบุรีนั้นไม่ปรากฏหลักฐานการสร้างที่ชัดเจน ปรากฏชื่อเมืองชัยบุรีในเอกสารทางประวัติศาสตร์หลักฐานชั้นต้น คือ กัลปนาวัตหัวเมืองพัทลุง พ.ศ.2223 แผนที่โบราณฝรั่งเศสโดยเดอลามาร์ พ.ศ.2230 (ชัยวุฒิ พิชะกุล, 2553)มีระบบการปกครองแบบใดไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจน จากหลักฐานปรากฏว่าเมืองพัทลุงเก่าเขาชัยบุรี มีเมืองจัตวา 4 เมืองเป็นเมืองขึ้น คือ เมืองปะเหลียน เมืองจะนะ เมืองเทพา เมืองสงขลา (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2541) ด้าทิศตะวันออกเฉียงเหนือ มีการสร้างป้อมหอสังเกตการณ์ ปัจจุบันปรากฏเพียงเนินอิฐเนินดินบนเนินเขาวัดเจติยเขามือซึ่งมีการแปลงสภาพเป็นศาสนสถานด้วยการสร้างเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสองในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ภายในตัวเมืองอาศัยแหล่งน้ำธรรมชาติจากคลองปรางหมู่ขุดเชื่อมเป็นคูใช้สำหรับเป็นคูเมืองป้องกันข้าศึกแล้วสามารถสัญจรทางน้ำด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเมืองไปสู่ทะเลสาบด้วยคลองมะกอกเหนือเชื่อมต่อกองปากประและออกสู่ทะเลสาบในที่สุด

เมืองพัทลุงเก่าเขาชัยบุรี ปัจจุบันเป็นตำบลชัยบุรี อยู่ในอำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 54.53 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 34,082 ไร่ มีสภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม น้ำท่วมขังเป็นระยะเวลานานในฤดูฝน เป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ มีแหล่งต้นน้ำธรรมชาติที่สำคัญ แบ่งเขตการปกครองเป็น 13 หมู่บ้าน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ ทางด้านเกษตรกรรม

5.1.2 สภาพการจัดการภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี

ชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี เป็นชุมชนเก่าแก่วัฒนธรรมเลียบสาบสงขลาตอนบน ซึ่งมีประวัติศาสตร์การตั้งเมืองพัทลุงที่เขาศัยบุรี ปัจจุบันเป็นตำบลหนึ่งในอำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง ประชากรส่วนใหญ่ในชุมชนมีวิถีชีวิตเรียบง่าย จากอาชีพเกษตรกรรมแบบดั้งเดิม และการประมงน้ำจืด โดยใช้เครื่องมือการประมงแบบโบราณที่ผลิตขึ้นเอง

ปัจจุบันเมืองเก่าชัยบุรีในบริเวณป่าเขาชัยบุรี และป่าเขาพลู ได้ถูกขึ้นทะเบียนเป็นวนอุทยานเมืองเก่าชัยบุรี เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ โดยมีการปรับปรุงตกแต่งสถานที่ต่างๆ และการศึกษาเพื่อพิสูจน์ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี ปรากฏหลักฐาน และสภาพปัจจุบันของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ได้แก่

คูเมือง มีจำนวนสามด้าน สภาพทั่วไปส่วนมากคลองถูกถมจนหมดสภาพหรือตื้นเขินไปตามกาลเวลา

กำแพงเมือง สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นกำแพงอิฐโดยชั้นในกำแพงมีการอัดดินและหินก่ออิฐเสริมด้วยไม้ ซึ่งต่อมาพระยาพัทลุง (ทับ) รื้อกำแพงเอาอิฐมาทำกำแพงแก้ววัดวังบริเวณลำปำ ให้ปัจจุบันพบร่องรอยอิฐเท่านั้น

ป้อมปืนใหญ่ มีจำนวน 2 ป้อม เป็นป้อมรูปสี่เหลี่ยมก่อด้วยอิฐและหินปัจจุบันถูกทำลายเหลือเพียงซากปรักหักพัง ภายหลังมีการรื้อกำแพงเมืองนำอิฐไปสร้างกำแพงแก้ววัดวังพร้อมนำปืนใหญ่บาเรียม ไปไว้ที่กลางเมือง พัทลุงบริเวณลำปำ ภายหลังถูกนำมาไว้ที่โรงเรียนพัทลุง

บ่อน้ำลานอโศก มีลักษณะเป็นบ่อน้ำใช้ประโยชน์ ตัวบ่อขุดลึกลงไปกรุผนังบ่อและปากบ่อด้วยอิฐและหินสอปูนกรุปากบ่อ จากการสำรวจไม่พบหลักฐานใดที่เกี่ยวข้องทางประวัติศาสตร์รอบบริเวณลานอโศกเต็มไปด้วยต้นอโศกและมีก้อนหินขนาดใหญ่หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า แท่นท่านยอ

แท่นท่านยอ มีลักษณะเป็นลานหินขนาดใหญ่ ปัจจุบันมีการตกแต่งด้วยประติมากรรมปูนปั้นรูปงูแผ่พังพานขนาดใหญ่ในศาลาเป็นที่เคารพของชาวบ้าน จากการสำรวจบริเวณรอบพบร่องรอยธารน้ำธรรมชาติ ที่ตื้นเขินตามกาลเวลา

อุโมงค์ ปัจจุบันพบร่องรอยเหลืออยู่บ้าง สันนิษฐานอาจเป็นอุโมงค์หรือเป็นท่าเรือขนาดเล็กในอดีต

พระเสื่อเมืองหรือศาลเทพารักษ์หลักเมืองชัยบุรี ลักษณะเป็นเนินดินสี่เหลี่ยมผืนผ้าพบร่องรอยของแผ่นอิฐกระจัดกระจาย สภาพปัจจุบันบริเวณเนินดินได้ปรับเปลี่ยนพื้นที่สร้างศาลหลักเมืองหลังใหม่โดยมีเสาไม้แปดเหลี่ยมยอดบัวเหลี่ยมเป็นประธานหลักเมืองโบราณ เป็นที่เคารพนับถือของประชาชนทั่วไป

โบราณสถานร้างวัดในยอ อยู่ในบริเวณสวนหย่อมของวนอุทยานเมืองเก่าเขาชัยบุรี ลักษณะเป็นเนินดินรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หลังจากการปรับพื้นที่ของทางวนอุทยานพบร่องรอยฐานอาคารก่อด้วยอิฐถือปูนและ โบราณวัตถุ กระจายเป็นจำนวนมาก ปัจจุบันเก็บรักษาที่โรงเรียน

พรหมพินิตชัยบุรี และบริเวณพื้นที่วัดในยอ ได้ถูกบูรณะเพื่อรองรับการท่องเที่ยวในเขตวนอุทยานเมืองเก่าชัยบุรี

ราพระ เป็นเพิงหินทางทิศใต้ของเขา ปัจจุบันมีสภาพชำรุดเสียหายอย่างมากเกิดจากการทำลายคันทิวัดถูโบราณ

เจดีย์วัดเขา ตั้งอยู่บนเนินเขาเตี้ยด้านทิศเหนือของเขาพลูสันนิษฐานว่าเป็นป้อมปราการเก่า ต่อมามีการก่อสร้างเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสองก่ออิฐถือปูน บริเวณฐานชั้นสองของเจดีย์มีร่องรอยซากพระพุทธรูปไสยาสน์แต่ถูกทำลาย ซึ่งพระเศียรพระพุทธรูปไสยาสน์ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จังหวัดสงขลา

พระพุทธรูปไสยาสน์ถ้าพระเขาเมือง อยู่ทางทิศตะวันออกของเขาชัยบุรีประดิษฐานในถ้ำพระนอน สภาพปัจจุบันถูกทำลายอย่างมากเหลือร่องรอยบางส่วนพอจะอนุมานรูปร่างได้

หลักช้าง เป็นโขดหินใหญ่ ตั้งอยู่บนลานกว้างสวยงามมาก บริเวณจุดสูงสุดบนยอดเขา ซึ่งถูกจัดไว้ให้เป็น จุดชมวิว

จวนเจ้าเมือง ปัจจุบันไม่ปรากฏหลักฐานอะไรที่ชี้ให้เห็นว่าบริเวณนี้เคยเป็นจวนเจ้าเมืองพัทลุงมาก่อน แต่ปรากฏหลักฐานไว้ในแผนที่เมืองพัทลุงของ เดอลามาร์ ที่เขียนขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2230 ซึ่งจากการสำรวจของคณะผู้วิจัย ไม่ปรากฏหลักฐานหรือร่องรอยใดๆ รวมถึงไม่มีข้อมูลหรือป้ายแสดงพื้นที่

ในดึก ในดึกตั้งอยู่ริมฝั่งซ้ายของคลองเมือง มีคูน้ำล้อมรอบ ชัยวุฒิ พิชะกุล (2541) ให้ข้อมูลว่าในดึกน่าจะเป็นที่ตั้งของหลักเมือง เพราะอยู่ใกล้กับเสื่อเมือง ซึ่งจากการสำรวจของคณะผู้วิจัย ไม่พบบริเวณที่เป็นคูน้ำล้อมรอบ พบเพียงเนินดินล้อมรอบด้วยต้นไม้

ถ้าเขาบ่อสา ถ้าเขาพลู ถ้าเขาบ่อสา ตั้งอยู่ที่หัวเขาบ่อสา ทางด้านทิศใต้ใกล้กับประตูเมืองทางด้านทิศตะวันตก ส่วนถ้าเขาพลู ตั้งอยู่บริเวณหมู่ที่ 1 ตำบลชัยบุรี มีถ้ำเล็กๆ ประกอบหลายถ้ำ ปัจจุบันเป็นแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่น

5.1.3 ความคิดเห็นของชาวบ้านที่มีต่อสภาพและการจัดการภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี

จากการสัมภาษณ์ชาวบ้าน สามารถสรุปความคิดเห็นของชาวบ้านที่มีต่อสภาพและการจัดการภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ดังนี้

สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ส่วนใหญ่เป็นสถาปัตยกรรมและสิ่งก่อสร้างที่แสดงถึงความเป็นเมืองเก่าของชัยบุรีได้แก่ วัดเขาเมืองเก่าและเจดีย์เขาเมืองเก่า ถ้าพระนอน แทนท่านยอ (ลานอโศก) คูน้ำ คูเมืองเก่าและกำแพงเมืองเก่า ถ้าน้ำ ราพระ รูปปั้นดาเพชร ตาขุนดำ (เจ้าเมืองชัยบุรี) พระพุทธรูป พระนอน รวมถึงวนอุทยานเมืองเก่าชัยบุรี ซึ่งมีความชัดเจนในด้านของการเป็นที่ตั้งของเมืองพัทลุงเก่า เป็นจุดเด่นและเป็นแหล่งสร้างการเรียนรู้ ทั้งด้านประวัติศาสตร์ และสิ่งแวดล้อม เนื่องจากมีทั้งความเป็นเมืองเก่าที่มี

ประวัติ และร่องรอยทางประวัติศาสตร์ และมีความหลากหลายด้านพันธุ์พืชที่อยู่บริเวณเขาเมือง เขา บ่อผา และเขาพลู นอกจากนี้ยังมี ประเพณี พิธีกรรม การแสดง การละเล่น ที่เป็นอัตลักษณ์ของ ชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ได้แก่ พิธีบูชาพระแม่โพสพแบบดั้งเดิม ประเพณีแห่ผ้าห่มพระเจดีย์ ประเพณีแข่งเรือ การละเล่นแข่งตะโพน ประเพณีวันสารทเดือนสิบ ประเพณีลากพระ การละเล่น กลองยาว หนังตะลุง และมโนราห์ ลักษณะรูปแบบวิถีชีวิต มีความเป็นหมู่บ้านพอเพียง ความเป็นอยู่ในลักษณะครอบครัวใหญ่และครอบครัวขยาย มีการเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน พึ่งพาอาศัยกัน ภายในชุมชน และการประกอบอาชีพเกษตรกรรมแบบดั้งเดิม โดยเฉพาะการปลูกพริก และการ ทำนา มีหน่วยธุรกิจที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน ได้แก่ กลุ่มหัตถกรรมกะลามะพร้าว ร้านขนมแบบ โบราณ รถโตงเตง และกลุ่มตีเหล็ก

เจ้าบ้านให้ความเห็นว่าสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี อันเป็น อัตลักษณ์ของชุมชนที่ควรได้รับการดำรงรักษา ส่วนใหญ่เป็นสิ่งก่อสร้าง หลักฐานต่างๆ และ ร่องรอยที่แสดงถึงความเก่าแก่ของเมืองเก่าชัยบุรี การรักษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์ และแหล่ง ท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี รวมถึงการดำรงรักษาประเพณีและ วิถีชีวิตของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี และงานฝีมือในชุมชน ซึ่งเจ้าบ้านและให้แนวทางในการพัฒนา หรือปรับปรุง ออกแบบภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี เกี่ยวกับการปรับปรุง โบราณสถานและสิ่งก่อสร้างอันแสดงถึงความเป็นเมืองเก่า โดยให้ความสำคัญกับการปรับปรุงให้ มีสภาพใกล้เคียงกับสภาพเดิมตามประวัติศาสตร์ คำนี้ถึง ผังเมือง ฤดูกาล สภาพภูมิประเทศและ สภาพภูมิอากาศ ให้มีความสวยงาม คงทน รูปแบบสอดคล้องกับสถานที่ สิ่งก่อสร้างและโบราณ สถานที่มีอยู่เดิม และการรักษาความสะอาดและความเรียบร้อยภายในชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดย เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการสถานที่ รวมทั้งการพัฒนาด้านการคมนาคม และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น ถนน แผนที่ แผนที่ ป้ายแสดงสถานที่ต่างๆ

โดยปัจจัยสนับสนุนการท่องเที่ยวได้แก่ การสร้างจุดสนใจในสถานที่ท่องเที่ยว โดยคง เอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของชุมชน การสร้างการประชาสัมพันธ์ และประเพณีต่างๆในชุมชน เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกระดับ การเป็นเจ้าบ้านที่ดีของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี อนุรักษ์ ชุมชนดั้งเดิม และเชื่อมโยงการท่องเที่ยวทั้งภายในชุมชน และระหว่างชุมชนเมืองเก่าชัยบุรีและ ชุมชนใกล้เคียง สามารถสร้างรายได้ให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ และมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ช่วยเหลือให้การสนับสนุนให้ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

5.1.4 ความคิดเห็นของผู้มาเยือนที่มีต่อสภาพและการจัดการภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยว เชิงประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี

จากการสัมภาษณ์ผู้มาเยือน สามารถสรุปความคิดเห็นของเจ้าบ้านที่มีต่อสภาพและการ จัดการภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยว เชิงประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ดังนี้

สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ได้แก่ วัดเขาเมืองเก่าและเจดีย์เขาเมืองเก่าเมืองเก่าชัยบุรี พระเสี้ยวเมืองหรือหลักเมือง และพระพุทธรูปโบราณ และแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ถ้ำน้ำ ถ้ำรูแลน เขาหัวช้าง วนอุทยานเมืองเก่าชัยบุรี นอกจากนี้ยังมีประเพณี พิธีกรรม การละเล่น ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ได้แก่ การละเล่นแข่งตะโปน ประเพณีวันสารทเดือนสิบ การละเล่นหนังตะลุง และมโนราห์ ประเพณีลากพระ ประเพณีลอยกระทง มีลักษณะรูปแบบวิถีชีวิตที่เป็นชุมชนเก่าแก่มีวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย เงียบสงบ สมาชิกในชุมชนมีความเป็นอยู่อย่างพอเพียง และประกอบอาชีพเกษตรกรรมแบบดั้งเดิม มีหน่วยธุรกิจที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน ได้แก่ กลุ่มหัตถกรรมกะลามะพร้าว ร้านขนมแบบโบราณ และกลุ่มตีเหล็ก และให้ความเห็นว่า ถ้าพระนอน เขาเมืองเก่าและเจดีย์วัดเขาเมืองเก่าชัยบุรี พระเสี้ยวเมืองหรือศาลหลักเมือง หัตถกรรมกะลามะพร้าว เป็นจุดเด่น แหล่งเรียนรู้ที่นักท่องเที่ยวสามารถจดจำได้ง่าย

มาเยือนมีความคิดเห็นว่า สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี อันเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนที่ควรได้รับการดำรงรักษา ส่วนใหญ่แหล่งท่องเที่ยวที่สะท้อนให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ และสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน ที่มีลักษณะความเป็นเมืองเก่าที่มีความเรียบง่ายสงบ และมีสถานที่เกี่ยวกับศาสนา นอกจากนี้ผู้มาเยือน ยังให้ความสำคัญกับการดำรงรักษาประเพณีและวิถีชีวิตของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี และให้แนวทางในการพัฒนาหรือปรับปรุง ออกแบบภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ว่าควรคำนึงถึงความคงอยู่ของประวัติศาสตร์ และรักษาความเป็นธรรมชาติของชุมชนเอาไว้ให้มีสภาพใกล้เคียงกับสภาพเดิมตามประวัติศาสตร์ และวิถีชุมชน มีการรักษาความปลอดภัย และความเรียบร้อยภายในชุมชน พัฒนาด้านการคมนาคม ร้านค้า และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้ความปลอดภัย สะดวกและเหมาะสม

โดยปัจจัยสนับสนุนการท่องเที่ยวได้แก่ การจัดที่พักเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวจากต่างจังหวัด การปรับปรุงสถานที่ท่องเที่ยว เพื่อคงสภาพของสถานที่และสิ่งก่อสร้างทางประวัติศาสตร์ รวมถึงเพิ่มเติม สอดแทรกความรู้ ประวัติความเป็นมาของสถานที่ต่างๆ ผ่านป้ายเล่าเรื่อง แหล่งเรียนรู้ชุมชน หรือการประชาสัมพันธ์ช่องทางต่างๆ

5.1.5 แนวทางการออกแบบภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี

ลักษณะสถาปัตยกรรมและสิ่งก่อสร้างของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี มีทั้งสิ่งก่อสร้างที่แสดงถึงความเป็นเมืองเก่าของชัยบุรี และสิ่งก่อสร้างใหม่เพื่อความสวยงามและการอำนวยความสะดวก การออกแบบสถาปัตยกรรมและสิ่งก่อสร้าง และการจัดภูมิทัศน์ควรคำนึงถึงการคงเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของชุมชน ฤดูกาล สภาพภูมิประเทศและสภาพภูมิอากาศ ให้ความสวยงาม คงทน รูปแบบสอดคล้องกับสถานที่ สิ่งก่อสร้างและโบราณสถานที่มีอยู่เดิม และสิ่ง

สำคัญคือ การสร้างองค์ความรู้ การเผยแพร่ข้อมูลสถานที่ท่องเที่ยว และข้อมูลประวัติศาสตร์ เพื่อให้ความรู้แก่คนในชุมชน และผู้มาเยือนได้ความรู้เกี่ยวกับสถานที่นั้นๆ ผ่านทางป้ายบอกเล่า ข้อมูลประวัติศาสตร์ รูปภาพ และหลักฐานต่างๆ การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ สำหรับแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ควรมีการปรับปรุงพัฒนาในด้านความสะดวกสบาย และความปลอดภัย นอกจากนี้ปัจจัยส่งเสริมการท่องเที่ยวสามารถทำได้โดย การสร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน โดยให้เจ้าบ้านมีส่วนร่วม เน้นการท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสวิถีชีวิตประกอบอาชีพเกษตรกรรม ที่เรียบง่าย พอเพียง วิธีการแบบดั้งเดิม รวมถึง ประเพณี วัฒนธรรม การละเล่นในช่วงต่างๆ และเชื่อมโยงกับชุมชนใกล้เคียง

5.2 อภิปรายผลการศึกษา

จากการศึกษาและรวบรวมข้อมูล องค์ประกอบ และสภาพการจัดการภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ความคิดเห็นของเจ้าบ้านและผู้มาเยือนที่มีต่อสภาพและการจัดการภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี พบว่า เจ้าบ้านและผู้มาเยือน ให้ความเห็นว่าอัตลักษณ์ของชุมชนที่ควรได้รับการดำรงรักษา ส่วนใหญ่เป็นสิ่งก่อสร้าง และร่องรอยที่แสดงถึงความเก่าแก่ของเมืองเก่าชัยบุรี ซึ่งเจ้าบ้านเสนอแนวทางในการออกแบบภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี โดยมุ่งเน้นที่การปรับปรุงให้มีสภาพใกล้เคียงกับสภาพเดิมตามประวัติศาสตร์ และนักท่องเที่ยวให้ความเห็นว่าการสร้าง พัฒนา ปรับปรุงโบราณสถานและสิ่งก่อสร้างต่างๆ ควรคำนึงถึงความคงอยู่ของประวัติศาสตร์ และรักษาความเป็นธรรมชาติของชุมชนเอาไว้ให้มีสภาพใกล้เคียงกับสภาพเดิมตามประวัติศาสตร์ และวิถีชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ อภิโชค เลขากุล และ กรุณา รัชชวิณ (2549) ศึกษาถึงความชื่นชอบต่อลักษณะทางกายภาพของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ พบว่า นักท่องเที่ยวชื่นชอบความเป็นธรรมชาติและ การรักษาความเป็นอัตลักษณ์ในพื้นที่นั้นๆ นักท่องเที่ยวไม่ชื่นชอบลักษณะที่แสดงความเป็นสมัยใหม่ เป็นโครงสร้างเหล็กสูง

สำหรับปัจจัยสนับสนุนการท่องเที่ยว ได้แก่ การสร้างจุดสนใจในสถานที่ท่องเที่ยว การมีสิ่งอำนวยความสะดวก แผนที่ ป้ายบอกทาง ปรับปรุงอาคารที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว สอดแทรกความรู้ประวัติความเป็นมาของสถานที่ผ่านป้ายเล่าเรื่อง และแหล่งเรียนรู้ชุมชนซึ่งถือเป็นบริการเสริม ซึ่งสอดคล้องกับ Cooper and Others (1994) ได้กล่าวถึงแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้นั้นจะต้องประกอบด้วย 4A's ได้แก่ 1. สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) 2. การเข้าถึง (Access) 3. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) และ 4. บริการเสริมที่เจ้าบ้านจัดหาขึ้นมา (Ancillary Service) เช่น บริการด้านข่าวสาร ข้อมูลการท่องเที่ยว

และนอกจากการจัดการภูมิทัศน์แล้ว การมีส่วนร่วมของชุมชนการจัดการท่องเที่ยว และการสร้างการประชาสัมพันธ์ เชื่อมโยงการท่องเที่ยวเข้ากับประเพณี การละเล่น และวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพของชุมชน ทั้งการเกษตรกรรมแบบดั้งเดิม แหล่งศิลปะหัตถกรรมท้องถิ่น ซึ่ง Mill

and Morrison (1992) กล่าวถึงแหล่งท่องเที่ยวจะต้องประกอบด้วย การต้อนรับอย่างมีมิตรไมตรี และยังคงคล้องกับ สมบัติ ประจวบศาสตร์ และคณะ (2550) ที่เสนอว่าแหล่งท่องเที่ยวจำเป็นต้องมี องค์ประกอบที่สำคัญ 5 องค์ประกอบ ได้แก่ สิ่งดึงดูดใจ ที่ตั้งและการเข้าถึง สิ่งอำนวยความสะดวก บริการเกื้อหนุน และ ทัศนคติของเจ้าบ้าน และสอดคล้องกับ รัฐพงศ์ ปิ่นแก้ว และ พัศตราภรณ์ ทิพย์โสธร (2554) แนวทางในการออกแบบภูมิทัศน์วัฒนธรรม ควรมีการฟื้นฟูชีวิตให้ คืบกลับมาสู่ ชุมชนด้วยการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการเป็นย่านการค้าดั้งเดิม โดยใช้วิถี ชีวิตนำการค้า ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการภูมิทัศน์ชุมชน

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ควรวางแผนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ โดยให้ความสำคัญกับการ ดำรงรักษาอัตลักษณ์ และสภาพเดิมของแหล่งท่องเที่ยวขึ้น โดยอาศัยความคิดเห็นจากชุมชนเจ้า บ้าน และนักท่องเที่ยว

2. ควรให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพและการจัดการภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิง ประวัติศาสตร์กับเจ้าบ้าน ทั้งในลักษณะของการอบรม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างความ ตระหนักถึงอัตลักษณ์ของชุมชน ประวัติศาสตร์ และสภาพกายภาพ

3. ควรส่งเสริมให้มีการการดำรงรักษาประเพณีและวิถีชีวิตของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี และงานฝีมือในชุมชน ในลักษณะการสร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน

4. ควรส่งเสริมและสนับสนุนการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของ ชุมชน และสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยอาจจัดในรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชน และ เชื่อมโยงเครือข่ายกับชุมชนใกล้เคียง

5.3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1. แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี มีศักยภาพในการรองรับ นักท่องเที่ยวไม่สูงนัก เนื่องจากขาดแคลนสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ศาลาที่พัก จุดบริการขนส่ง สาธารณะ ไฟส่องสว่างในเวลากลางคืน ป้ายบอกทาง แผนที่ท่องเที่ยว ดังนั้นหน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง ควรให้ความสนใจและพัฒนาบริเวณโดยรอบ เพื่อสร้างความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว และสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้มากขึ้น

2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และโบราณสถาน ควรจัดทำป้ายบอกทาง อย่างชัดเจนและมีลักษณะที่เหมือนกันทุกกลุ่ม เพื่อให้มีเอกลักษณ์เดียวกัน

3. ผู้นำชุมชน เจ้าบ้าน และเจ้าหน้าที่หน่วยงานในท้องถิ่น ควรมีการจัดทำแผนที่เส้นทาง การท่องเที่ยว และปฏิทินการท่องเที่ยว ตามฤดูกาลและประเพณี การละเล่นในชุมชน เพื่อ ประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวทราบ เป็นการสร้างการรับรู้ สร้างแรงดึงดูดใจในการเข้าร่วม กิจกรรม ประเพณี และการละเล่นในชุมชน ช่วงเวลาต่างๆ

4. หน่วยงานควรเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ และจัดการท่องเที่ยวไม่ใช่เป็นเพียงนโยบาย โดยมีหน่วยงานรัฐเป็นพี่เลี้ยง

บรรณานุกรม

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2542). คู่มือพัฒนาภูมิทัศน์เมืองเพื่อการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____ (2545). คู่มือแนวทางการจัดการที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- การออกแบบภูมิสถาปัตยกรรม.สืบค้นเมื่อ 5 สิงหาคม 2559, จาก<http://coursewares.mju.ac.th:81/e-learning47/section2/la332/classroom/ch2/2.htm>
- กิตติพันธ์. ทองดีเพ็ง. (2554). คนในพื้นที่ชุมชนชัยบุรี ในหนังสือ พิธีตัดทวงอายุกนิมิตอุโบสถและเบิกเนตร.พัทลุง : ม.ป.พ. . (น. 3)
- จรัสพิมพ์ บุญญานันต์. (2543). การออกแบบภูมิสถาปัตยกรรม 2. สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2560, จาก <http://coursewares.mju.ac.th:81/e-learning47/section2/la332/lecturer/charaspim.htm>
- เจษฎา ขวัญเมือง และคณะ. (2554). การท่องเที่ยว. สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2560, จาก <https://tourismatbuu.wordpress.com/ความรู้เบื้องต้นการท่องเที่ยว/>
- ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์. (2537). การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชัยวุฒิ พิชะกุล. (2544). ประวัติศาสตร์และโบราณคดีเมืองพัทลุงเก่าเขาชัยบุรี อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง (รายงานการวิจัย). มหาวิทยาลัยทักษิณ: สงขลา.
- ณวิทย์ อ่อนแสงชัย. (2553). แนวทางในการสร้างภูมิทัศน์เมืองในอำเภอชุมยวม และการออกแบบภูมิทัศน์อุทยานหินยุคออร์โตวิเซียน ในอำเภอแม่สะเรียงเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน. บทความ. สืบค้นเมื่อ 5 สิงหาคม 2559, จาก <http://www.abc-un.org/article/view.php?articleID=5>
- ธนาศรี สัมพันธ์รักษ์ เพ็ชรยิ้ม และอรอม ตั้งกิจงามวงศ์. (2551). การออกแบบที่จอดรถในอุทยานแห่งชาติของไทย กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่. รายงานฉบับสมบูรณ์.
- นิศากร โฆษิรัตน์. (2554). ศิลปวัฒนธรรม. ไทยโพสต์. สืบค้นเมื่อ 5 สิงหาคม 2559, จาก <http://www.thaipost.net/x-cite/270411/37690>
- บ้านปากแตร (นามแฝง). (2560). เมืองเก่าชัยบุรี (Old City Chai Buri). สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2560, จาก <http://oknation.nationtv.tv/blog/OldCityChaiBuri/2017/05/19/entry-1>
- ไพฑูริย์ พงศะบุตร และวิลาสวงค์ พงศะบุตร. (2542). คู่มืออบรมมัคคุเทศก์ (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ : ศูนย์การศึกษาต่อเนื่องแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- รัฐพงศ์ ปิ่นแก้ว และ พัศตราภรณ์ทิพย์โสธร. (2554). การออกแบบภูมิทัศน์วัฒนธรรมปากคลองสวนหมากเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. การประชุมวิชาการทางการศึกษาระดับชาติ ครั้งที่ 4 “การพัฒนาประสบการณ์การเรียนรู้ในชีวิตจริง: กระบวนการเรียนรู้สู่อาเซียน”.
- วรรณภา วงษ์วานิช. (2546). ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- วิกิพีเดีย. (2553). สถาปัตยกรรม. สืบค้นเมื่อ 5 สิงหาคม 2559, จาก <http://th.wikipedia.org/wiki/สถาปัตยกรรม>
- _____. (2558). การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์. สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2560, จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์>
- วิฑูรย์ เหลียงรุ่งเรือง. (2547). เส้นทางท่องเที่ยวสถาปัตยกรรมเชิงประวัติศาสตร์. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สมสกุล จีระศิลป์ และ คณະ. (2553). ศึกษาแนวทางการออกแบบร้านค้าและของที่ระลึกเพื่อการพัฒนานครประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยา : กรณีศึกษาเปรียบเทียบเมืองเก่าพระนครศรีอยุธยา ประเทศไทย และ เมืองเก่า เกียวโต ประเทศญี่ปุ่น. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์
- सारूप ฤทธิชู. (2528). เอกสารสัมมนาทางวิชาการเรื่องประวัติศาสตร์ และโบราณคดีพัทลุง. พัทลุง : ม.ปท.
- सारूप ฤทธิชูและคณະ. (2550). ย้อนรอยการฟื้นฟูเมืองชัยบุรี. พัทลุง : ม.ปท.
- สำนักงานจังหวัดพัทลุง. (2556). ประวัติจังหวัดพัทลุง. สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2560, จาก <http://www.phatthalung.go.th/history>
- _____. (2559). บรรยายสรุปจังหวัดพัทลุง 2559. สงขลา : ไอคิว มีเดีย.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2555). เที่ยวเมืองไทย ใครใคร่ก็อยากมา. สืบค้นเมื่อ 5 สิงหาคม 2559, จาก http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/citizen/news/news_travel.jsp
- _____. (2556). ประเภทการท่องเที่ยว. สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2560, จาก http://osthailand.nic.go.th/masterplan_area/userfiles/files/Tourism.pdf
- ไสว รุยันต์. (2553). เที่ยวเมืองเก่าชัยบุรีศึกษาประวัติศาสตร์พัทลุง. สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2560, จาก <http://www.ryt9.com/s/bmnd/988344ข่าวทั่วไป>
- องค์การบริหารส่วนตำบลชัยบุรี. (2556). วนอุทยานเมืองเก่าชัยบุรี. สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2560, จาก <http://www.chaiburcity.go.th/travel/detail/16/> วนอุทยานเมืองเก่าชัยบุรี

- อรเอม ตั้งกิจงามวงศ์. (2553). ภูมิทัศน์วัฒนธรรมชายฝั่งทะเล: แนวทางการอนุรักษ์และจัดการ
ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อ่าวบางตะบูน อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี.
บทความ JARS. หน้า 11-27.
- อมรรัตน์ พิชะกุล. (2551). “พัฒนาการของชุมชนโบราณในจังหวัดพัทลุงก่อนพุทธศตวรรษที่
24”วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (โบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์)
บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศิลปากร. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อภิโชค เลขะกุล และกรุณา รัชชวิณ. (2547). เส้นทางการท่องเที่ยวแบบจับจ่ายสินค้า
ศิลปหัตถกรรม. รายงานฉบับสมบูรณ์.

ภาคผนวก

แบบสัมภาษณ์งานวิจัย
เรื่อง แนวทางในการออกแบบภูมิทัศน์เมืองเก่าชัยบุรี เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์
ที่เป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดพัทลุง

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง : เลือกทำเครื่องหมาย ✓ ใน หน้าข้อ หรือเติมข้อความในช่องว่างให้ตรงกับความเป็นจริง

1. เพศ
() หญิง () ชาย
2. สถานภาพ
() โสด () สมรส () หย่าร้าง
3. อายุ
() ต่ำกว่า 20 ปี () 20-29 ปี () 30-40 ปี
() 41-50 ปี () 51-60 ปี () มากกว่า 60 ปี
4. ท่านอาศัยอยู่ในบริเวณชุมชนเมืองเก่าชัยบุรีเป็นระยะเวลาประมาณ.....ปี
5. ระดับการศึกษา
() ประถมศึกษา () มัธยมศึกษาตอนต้น
() มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. () อนุปริญญา/ปวส.
() ปริญญาตรี () สูงกว่าปริญญาตรี
6. อาชีพ
() นักเรียน/นักศึกษา () ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ
() แม่บ้าน () ลูกจ้าง/พนักงานบริษัท
() เกษตรกร () ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย
() อื่นๆ (โปรดระบุ).....

ตอนที่ 2 ทศนคติของเจ้าบ้านในชุมชนที่มีต่อสภาพทางกายภาพและการออกแบบภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี

1. ท่านคิดว่าสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม/สถานที่ท่องเที่ยว/สถาปัตยกรรมใดในชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี
() สถาปัตยกรรมและสิ่งก่อสร้าง ได้แก่
() โบราณสถาน ได้แก่.....
() แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ ได้แก่.....
() ประเพณี พิธีกรรม การแสดง การละเล่น ได้แก่.....
() ร้านค้าเก่าแก่ ได้แก่.....
() รูปแบบวิถีชีวิต ได้แก่.....
() อื่นๆ
2. ท่านคิดว่าอัตลักษณ์ของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ที่ควรได้รับการดำรงรักษาไว้ มีอะไรบ้าง
() สถาปัตยกรรมและสิ่งก่อสร้าง ได้แก่
() โบราณสถาน ได้แก่.....
() แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ ได้แก่.....
() ประเพณี พิธีกรรม การแสดง การละเล่น ได้แก่.....
() ร้านค้าเก่าแก่ ได้แก่.....
() รูปแบบวิถีชีวิต ได้แก่.....
() อื่นๆ

3. ท่านคิดว่า อัตลักษณ์ใด คือสิ่งที่สร้างการรับรู้ สามารถจดจำได้ง่าย และชัดเจน ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี

.....
.....
.....

4. ท่านคิดว่า สภาพทางกายภาพและการออกแบบภูมิทัศน์ ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ควรปรับปรุงด้านใดบ้าง

.....
.....
.....

5. ท่านคาดหวังที่จะได้เห็นสิ่งใดเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี

.....
.....
.....

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

.....
.....
.....
.....

แบบสัมภาษณ์งานวิจัย
เรื่อง แนวทางในการออกแบบภูมิทัศน์เมืองเก่าชัยบุรี เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์
ที่เป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดพัทลุง

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง : เลือกทำเครื่องหมาย ✓ ใน หน้าข้อ หรือเติมข้อความในช่องว่างให้ตรงกับความเป็นจริง

1. เพศ
() หญิง () ชาย
2. สถานภาพ
() โสด () สมรส () หย่าร้าง
3. อายุ
() ต่ำกว่า 20 ปี () 20-29 ปี () 30-40 ปี
() 41-50 ปี () 51-60 ปี () มากกว่า 60 ปี
4. ระดับการศึกษา
() ประถมศึกษา () มัธยมศึกษาตอนต้น
() มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. () อนุปริญญา/ปวส.
() ปริญญาตรี () สูงกว่าปริญญาตรี
5. อาชีพ
() นักเรียน/นักศึกษา () ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ
() แม่บ้าน () ลูกจ้าง/พนักงานบริษัท
() เกษตรกร () ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย
() อื่นๆ (โปรดระบุ).....
6. รายได้เฉลี่ยต่อเดือน บาท
7. ลักษณะการมาท่องเที่ยว
() คนเดียว () เพื่อน () ครอบครัว
() กรุ๊ปทัวร์ () บุคลากรที่ทำงาน () อื่นๆ (โปรดระบุ).....
8. ท่านมาท่องเที่ยวด้วยกันจำนวน คน
9. ท่านมาท่องเที่ยวในชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี จ.พัทลุง ครั้งนี้เป็นครั้งที่
10. ท่านทราบข้อมูลการท่องเที่ยวชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี จ.พัทลุง จากแหล่งใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
() ครอบครัว/เพื่อน ญาติ () สื่อโฆษณา (ป้ายโฆษณา ใบปลิว คลิปวิดีโอ/ภาพยนตร์ โฆษณา)
() หนังสือ/วารสาร ด้านการท่องเที่ยว () ข้อมูลจากหน่วยงานภาครัฐ ในรูปแบบต่างๆ
() อินเทอร์เน็ต และ social network () บริษัทนำเที่ยว
() อื่นๆ ระบุ
11. วัตถุประสงค์การมาท่องเที่ยวในครั้งนี้
() มาพักผ่อน/ท่องเที่ยว () มาเยี่ยมญาติ/เพื่อน
() มาประชุม/สัมมนา () อื่นๆ (โปรดระบุ).....
12. ลักษณะการมาท่องเที่ยวของท่าน
() ไป - กลับ () ค้างคืน จำนวน คืน

13. ท่านเดินทางมาท่องเที่ยวโดยพาหนะใด

- () รถจักรยานยนต์ () รถยนต์ส่วนบุคคล
() รถรับจ้าง/รถประจำทาง () รถของบริษัทนำเที่ยว

14. ท่านมีค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวครั้งนี้ ประมาณ บาท

ตอนที่ 2 ทำศนคติของนักท่องเที่ยวที่มีต่อสภาพทางกายภาพและการออกแบบภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี

1. ท่านคิดว่าสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม/สถานที่ท่องเที่ยว/สถาปัตยกรรมใดในชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี
() สถาปัตยกรรมและสิ่งก่อสร้าง ได้แก่
() โบราณสถาน ได้แก่.....
() แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ ได้แก่.....
() ประเพณี พิธีกรรม การแสดง การละเล่น ได้แก่.....
() ร้านค้าเก่าแก่ ได้แก่.....
() รูปแบบวิถีชีวิต ได้แก่.....
() อื่นๆ
2. ท่านคิดว่าอัตลักษณ์ของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ที่ควรได้รับการดำรงรักษาไว้ มีอะไรบ้าง
() สถาปัตยกรรมและสิ่งก่อสร้าง ได้แก่
() โบราณสถาน ได้แก่.....
() แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ ได้แก่.....
() ประเพณี พิธีกรรม การแสดง การละเล่น ได้แก่.....
() ร้านค้าเก่าแก่ ได้แก่.....
() รูปแบบวิถีชีวิต ได้แก่.....
() อื่นๆ
3. ท่านคิดว่า อัตลักษณ์ใด คือสิ่งที่สร้างการรับรู้ สามารถจดจำได้ง่าย และชัดเจน ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี
.....
.....
.....
4. ท่านคิดว่า สภาพทางกายภาพและการออกแบบภูมิทัศน์ ของชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี ควรปรับปรุงด้านใดบ้าง
.....
.....
.....
5. ท่านคาดหวังที่จะได้เห็นสิ่งใดจากการท่องเที่ยวชุมชนเมืองเก่าชัยบุรี
.....
.....
.....

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

.....
.....
.....
.....